

บทที่ 4

มลาบริกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ภายใต้รัฐชาติไทย

ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์มลาบริที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้าย ความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ และอิทธิพลจากรัฐกับระบบตลาด จนมาถึงในปัจจุบันที่รัฐได้สนับสนุนการตั้งถิ่นฐานของชาวมลาบริในฐานะ “ชุมชนต้องเหลือง” บ้านห้วยหยวก ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน โดยเนื้อหาในบทนี้ได้แสดงถึงสภาพของสังคมมลาบริกับการเปลี่ยนแปลงในช่วงต่างๆ ตามประวัติศาสตร์การพัฒนาและเข้าถึงทรัพยากรที่ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ช่วง

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยก็ไม่ปฏิเสธว่าประวัติศาสตร์ของมลาบริในบทนี้ก็เป็นภาพที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์เท่านั้น แต่แม้จะเหมือนเรื่องของ “ตาบอดคล้ำข้าง” การที่ผู้วิจัยพยายามนำข้อมูลมาสร้างภาพทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมมลาบริที่มีมาจนถึงการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบันนี้และเพื่อช่วยให้เข้าใจถึงความจำเป็นในการต่อสู้ดิ้นรนในปัจจุบันของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบริในการเมืองของการช่วงชิงทรัพยากรในบทอื่นๆ ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

ฉะนั้นต่อคำถามที่ว่า มลาบริเป็นใคร? แม้ว่าจะดูเรียบง่ายธรรมดา แต่เอาเข้าจริงๆ แล้วคำถามนี้ก็กลับกลายเป็นประเด็นหนึ่งที่สำคัญในบทนี้เลยทีเดียว นั่นเพราะความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชนกลุ่มนี้ได้ช่วยให้เราเข้าใจสังคมมลาบริในปัจจุบันนี้ได้เป็นอย่างดีพอแล้วจริงหรือ ยิ่งไปกว่านั้น ชื่อเรียกทางชาติพันธุ์ที่ปรากฏอยู่ในแต่ละช่วงเวลาของผู้วิจัยได้แบ่งไว้ นั้น ผู้วิจัยได้ใส่ไว้ในเครื่องหมายอัญประกาศ “...” เพื่อต้องการบอกว่า ชื่อเรียกดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาในความสัมพันธ์ของแต่ละยุคสมัยและในขณะเดียวกันก็ยังเป็นชื่อที่ปรากฏอยู่ในเอกสารที่ผู้เขียนเอกสารกล่าวถึงมลาบริในยุคนั้นๆ ด้วย

4.1 ยุค “ยุคมลบริ” อีสรชนในป่าลึกจากลาว? (ก่อนพ.ศ. 2500)

การสรุปยุคเวลาดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยทำได้แต่เพียงการเสนอข้อสันนิษฐานจากข้อมูลที่ได้จากเอกสารและรายงานร่องรอยของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบริในหลายพื้นที่ทำให้เห็นว่า มีชาวมลาบริท่องป่าอยู่อย่างกระจัดกระจายไปตามป่าและภูเขาที่คาบเกี่ยวกับดินแดนประเทศพม่า ไทย และลาว แต่ข้อมูลเอกสาร “ประวัติศาสตร์” ที่เกี่ยวข้องกับมลาบริก็เต็มไปด้วยความไม่แน่นอน ผสมปนเปทั้งข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและคำร่ำลือจากตำนาน จนเป็นการยากที่จะแยกข้อเท็จจริงกับการเมืองของการพรรณนาออกจากกันได้ (Chazée, 2001)

นั่นคือ ประวัติศาสตร์ที่ยอมรับเกี่ยวกับ "ผีตองเหลือง" ว่าคนกลุ่มนี้ว่ามีถิ่นกำเนิดเดิมอยู่ในแถบแม่น้ำโขง เขตแขวงไชยะบุรี ประเทศลาว (บุปผา คุณยศยิ่ง และ วิลักษณ์ ศรีป่าซาง, 2542) ในศตวรรษก่อนแล้วก็ได้เริ่มอพยพจากถิ่นเดิมไปอยู่ตามที่ต่างๆ ดังที่พบร่องรอย เช่น แถบภูเขี้ยว จังหวัดชัยภูมิ ภูกระดึง จังหวัดเลย ดอยเวียงสระ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ และดอยช้าง จังหวัดเชียงราย (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2541) ในขณะที่คำว่า "ผีตองเหลือง" เพิ่งมีการเริ่มใช้อย่างเป็นทางการจากนักวิชาการต่างๆ ที่ได้ค้นพบชนกลุ่มนี้ เมื่อ ปี ค.ศ. 1926 (สุรินทร์ ภูษจร, 2531) เอกสารรุ่นแรกๆ ที่ระบุถึง มลาบรีในประเทศไทยที่มักมีการกล่าวถึงเสมอก็คือ งานของนักวิชาการตะวันตกใน ปี พ.ศ. 2462 ว่ามี "ชาตองเหลือง" ท่องป่าในแถบจังหวัดชัยภูมิ (Seidenfaden, 1919) คนกลุ่มนี้มีภาษาพูดจัดอยู่ใน กลุ่มออสโตรเอเชียติก ที่สัมพันธ์กับภาษากลุ่มมอญ-เขมร (Lebar, 1938 อ้างใน ชนัญ วงษ์วิภาค, 2541) และได้จัดให้อยู่ในกลุ่มมอญไกลอยด์ดั้งเดิม (Bernatzik, 1951) หากนับเวลาจากการสำรวจของ Seidenfaden และ Bernatzik แล้ว ข้อมูลเอกสารการศึกษาทางมานุษยวิทยาก็เพิ่งเริ่มสนใจในการมีอยู่ของชาวมลาบรีในอาณาเขตรัฐไทย มาไม่ถึงร้อยปีเท่านั้น

แต่ประวัติศาสตร์ที่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีเข้ามาจากประเทศลาวนั้นก็ไม่ได้ยึดจากงานของ Seidenfaden (1919) เท่านั้น แต่เป็นข้อสันนิษฐานที่อ้างอิงจากตำนานภายนอกด้วยว่ามาจากเขตเมืองไชยะบุรี ประเทศลาว (ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, 2542; ถาวร พูเพื่อง, 2543)

เช่น ตำนานที่ได้จากชาวม้งที่เล่าสืบต่อกันมาว่า มลาบรีแต่ก่อนเคยเป็นคนพื้นราบเมืองหลวงพระบาง ประเทศลาว ต่อมาถูกเจ้าหน้าที่มาเก็บภาษี แต่พวกนี้ไม่ยอมจึงหนีเข้าป่า พวกผู้ปกครองจึงสาปแช่งว่า ไม่เสียภาษีขอให้เลือดกัด พวกนี้เข้าป่าเลยกลัวเลือดกัดและไม่คิดออกมาจากป่าอีกเลย (วิวัฒน์ พันธวุฒิมานนท์, 2544)

นอกจากจะมี "ตำนาน" ท้องถิ่นจากชาวม้งแล้ว ก็มี "ตำนาน" ว่าด้วยความเป็นมาของกลุ่มมลาบรีจากแหล่งทางการอื่นๆ ด้วย เช่น ชจิตภัย บุรุษพัฒน์ (2518) เขียนในหนังสือ **ชาวเขา** ของเขาว่า "ผีตองเหลือง" เป็นกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากชนชาติในตระกูลมอญ-เขมร ที่รวมทั้ง ละว้า ขมุ และถิ่น ด้วย โดยเป็นกลุ่มที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาก่อนเป็นกลุ่มชนชาติไทยมาแล้วประมาณ 2,000 ปี

ในขณะที่นักวิชาการตะวันตกอย่าง Peter Kunstader (1980) ก็เห็นว่า "มาบรี" ที่เป็นกลุ่มคนในสังคมผู้เก็บของป่าล่าสัตว์นั้น ถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มที่มีภาษาพูดในตระกูลมอญ-เขมร พวกนี้น่าจะถูกขับออกไปจากเขตที่ราบหุบเขาให้ขึ้นไปอยู่ในเขตพื้นที่สูงบนภูเขาจนส่งผลกระทบต่ออย่างรุนแรงที่ทำให้สูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปในที่สุด

Jesper Trier (1986) ก็สันนิษฐานว่า อาจเป็นไปได้ว่า “มลาบรี” เคยอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ ในที่เดียวกันก่อนช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดย Trier ได้สัมภาษณ์ มลาบรีสูงอายุ เมื่อปี พ.ศ. 2525 คือ Patot ซึ่ง Trier คาดว่าน่าจะอายุ 70 ปี ได้เล่าถึงช่วงที่ก่อนจะมาอยู่ในที่ปัจจุบันคือ แถบภูเขาทางตะวันตกของจังหวัดน่านว่า เมื่อตนยังเด็ก มลาบรีได้ข้ามแม่น้ำโขงมา ซึ่ง Trier ก็สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นช่วงเวลาใกล้เคียงกับที่มลาบรีถูกค้นพบและมีรายงานครั้งแรกในเวลานั้นคือ เมื่อปี พ.ศ. 2462 หรือ ค.ศ. 1919

ในขณะที่ Jørgen Richel (1995) ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับพื้นที่ต้นกำเนิดของมลาบรีที่มักอ้างอิงกับข้อสันนิษฐานในทิศทางการเคลื่อนย้ายเข้ามาจากนอกดินแดนของประเทศไทย โดยที่การสันนิษฐานตามทิศทางการดังกล่าวยังคงเป็นประเด็นที่เต็มไปด้วยข้อสงสัย แต่ก็มักมีการนำมาอ้างอิงอย่างกว้างขวางอยู่เสมอว่า ชาวมลาบรีเคลื่อนย้ายมาจากลาวเข้าสู่เทือกเขาทางตอนเหนือของประเทศไทย โดยการยึดตามข้อสันนิษฐานดังกล่าวก็มีปัญหาในตัวเอง โดย Richel ได้ตั้งข้อสังเกตว่า จริงหรือที่ทิศทางการเคลื่อนย้ายดังกล่าวเกิดขึ้นได้แต่ในทิศเดียว

แม้ว่าประเด็นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมลาบรีดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะได้แสดงถึง “การค้นพบมลาบรี” ของนักวิชาการที่พยายามตอบประเด็นว่า มลาบรีเป็นใครและเข้ามาอยู่ในดินแดนประเทศไทยเมื่อใดและอย่างไร แต่ผู้วิจัยกลับเห็นว่ายังมีอีกประเด็นหนึ่งที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน นั่นคือ ประเด็นที่ว่า “ประวัติศาสตร์” หรือ “ตำนาน” ที่บันทึกเกี่ยวกับร่องรอยของมลาบรีในประเทศไทยเกิดขึ้นมาเมื่อใดและเกิดขึ้นได้อย่างไรเช่นเดียวกัน เพราะแม้จะยังไม่มีความแน่ชัดว่า มลาบรีเป็นกลุ่มชนที่อยู่ในป่า “อย่างต่อเนื่อง” หรือเป็นกลุ่มคนที่เกิดจากบรรพบุรุษที่เคยเป็นคนพื้นราบมาก่อนการถูกขับไล่ออกจากป่าเขา แต่สิ่งที่กลายเป็นประเด็นสำคัญตรงนี้ซึ่งเป็นเพียงการสันนิษฐานของผู้วิจัยก็คือ ชาวมลาบรีอาจไม่ได้เคลื่อนย้ายมาจากลาวเข้าสู่ไทย แต่มีชาวมลาบรีอยู่แล้วในไทยและดินแดนอื่นๆ ในแถบนี้ในฐานะเป็นกลุ่มคนที่มีภาษาพูดในกลุ่มมอญ-เขมรที่ถวามารถท่องป่าและกระจายไปหลายบริเวณในภูมิภาคนี้ แต่เพียงมีการบันทึกเป็นเอกสารถึงการมีอยู่ของกลุ่มชาวมลาบรีในดินแดนนี้เมื่อรัฐหรือชนชั้นนำเห็นว่ามี “ความสำคัญพอ” ในการกล่าวถึง แต่จะกล่าวถึงในแง่มุมใดก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

ทั้งนี้เพราะก่อนหน้าเอกสารของนักวิชาการตะวันตกอย่าง Seidenfaden (1919) จะได้กล่าวถึง “ขาดองเหลือง” ในปี พ.ศ. 2462 หลักฐานที่เป็นเอกสารในประเทศไทยก็มีการกล่าวถึงว่ามี “ผีป่า” อันหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีในแถบทางเหนือของไทยก็มีมานานแล้ว ดังเช่น

ความเรียงเรื่อง คนป่าหรือป่าฝ่ายเหนือ ของขุนประชาติตีกิจ ที่เขียนในปี พ.ศ. 2429 (อ้างใน Thongchai, 2000) ได้กล่าวถึงมลาปรีไว้ก่อนหน้ารายงานของ Seidenfaden อยู่ถึง 33 ปี และ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวก็ยังสอดคล้องกับที่รายงานของ Seidenfaden (1919) ก็ระบุ เองว่านอกจากภูเขี้ยว จังหวัดชัยภูมิแล้ว ในแถบหุบเขาอำเภอส่า จังหวัดน่านก็มีร่องรอยของกลุ่ม “ผีตอเหลือง” อาศัยอยู่ด้วย (Kraisri and Hartland- Swan, 1962) แสดงให้เห็นแล้วว่า อาจเป็นไปได้ที่กลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีเคลื่อนย้ายท่องป่าเป็นบริเวณกว้างไกลทั้งในเขตภาคเหนือและ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและทางเหนือของลาวหลายพื้นที่มานานแล้ว

ขณะที่เอกสารยุคหลังๆ ที่เกี่ยวกับการพบร่องรอยการท่องป่าของชาวมลาปรีที่กว้างไกลก็ ยังยอมรับและนำข้อมูลทำนองเดียวกันดังกล่าวมาใช้ แม้จะเห็นว่ามลาปรีมาจากลาว เช่นงานของ สุรินทร์ ภูขจร (2531) กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง **ผีตอเหลือง** ว่าเคยมีร่องรอยของคนกลุ่มนี้ท่องป่า ในหลายพื้นที่เช่นกัน เช่น ดอยเวียงสระ อำเภอฟัวว จังหวัดเชียงใหม่ ดอยช้าง ทางทิศตะวันตก ของจังหวัดเชียงราย ภูเขี้ยว ในจังหวัดชัยภูมิ และภูกระดึง ในจังหวัดเลย ก่อนที่จะมีการจำกัดการ เคลื่อนย้ายลงแต่ในป่ารอยต่อจังหวัดแพร่-น่าน ในปีที่สุรินทร์ ภูขจร ได้เข้ามาทำวิจัยในจังหวัดน่าน เมื่อช่วงปีพ.ศ. 2520-2530 ในขณะที่ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545) ในหนังสือของเขาเรื่อง

ชาวเขาในไทย เมื่อปี พ.ศ. 2506 กล่าวหาพบกลุ่ม “ผีตอเหลือง” ได้ในบริเวณป่าดงดิบในเขต จังหวัดน่าน แพร่ เชียงราย เชียงใหม่ ลำปางและภูเขาหลวงในจังหวัดเลย ในประเทศลาวพบใน แขวงหัวของ แขวงหลวงพระบางและแขวงไซยะบุรี ในประเทศพม่า พบในเขตเชียงตุงของรัฐฉาน

ในขณะที่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวมลาปรีถึงการอพยพเคลื่อนย้ายในอาณาบริเวณที่ กว้างใหญ่หลายประเทศในช่วงเวลานั้นไม่น่าจะหาคำตอบที่ชัดเจนได้ ทั้งนี้เพราะการสามารถ บ่งบอกอาณาเขตรัฐของมลาปรี หรือก็คือ อำนาจรัฐบนพื้นที่ห่างไกลไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ ดังที่ อำนาจหรือเขตแดนของรัฐจารีตมักจะไม่ค่อยชัดเจนและคลุมเครือมากขึ้นเมื่อยิ่งห่างไกลออกจาก เมืองไป ในขณะที่การเกิดพรมแดนที่แน่นอนของรัฐสมัยใหม่อย่างสยามที่หันมาอ้างอิงอำนาจบน ดินแดนที่ชัดเจนเพิ่งเกิดในยุคการออกสำรวจดินแดนเพื่อทำแผนที่แสดงอาณาเขตของรัฐเมื่อเกิด ข้อพิพาทดินแดนกับมหาอำนาจตะวันตกอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสที่เข้ามาล่าอาณานิคมในแถบ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 (Thongchai, 1994)

ฉะนั้น ในเมื่อข้อมูลจากบุคคลและหลักฐานที่เป็นเอกสารก็ยังคงไม่สามารถตอบข้อกังขา ถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ในยุคนี้ของมลาปรีได้ จึงนำไปสู่ประเด็นที่ผู้วิจัยคิดว่ามีนัย สำคัญบางประการก็คือ ข้อมูลความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีจึงเกิดขึ้นโดยได้รับอิทธิพล จากการเขียนประวัติศาสตร์อธิบายกลุ่มชนของชนชั้นนำและรัฐชาติ แล้วเมื่อถูกเขียนโดย

“คนนอก” ประวัติศาสตร์ดังกล่าวจะแสดงนัยในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้คนในป่าอย่างไรบ้าง แม้ว่าการติดต่อหรือความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบริกับรัฐโดยตรงนั้นไม่มีหรือก็คือ การที่รัฐไม่สามารถเข้าไปควบคุมจัดการสังคมมลาบริโดยตรง แสดงถึงชีวิตที่มีอิสรภาพของคนใน ป่าลึกในยุคนี้ ซึ่งเป็นลักษณะทางการเมืองดังที่ปรากฏอยู่ในรัฐแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุค ก่อนสมัยใหม่ ที่ไม่มีอาณาจักรใดๆ มีเขตแดนแน่ชัดและสามารถปกครองชาวบ้านในอาณาบริเวณ ของตนได้ทั้งหมด (โยชิโก มาซุฮาร่า, 2546) แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า รัฐจะไม่มีแนวความคิดใน การจัดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับผู้คนในเขตป่า

ดังเช่น ในปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ในสายตาของรัฐสยามแล้ว เห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์ มลาบริมีสถานภาพที่เข้าไปอยู่ในกลุ่มของ “คนป่า” หรือ “ซา” โดยที่คำว่า “ซา” นั้นเป็นคำที่ ชาวสยามใช้เรียกกลุ่มชนที่อาศัยตามภูเขาในภาคเหนือของสยาม (Graham 1912 อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541) ในความเรียงเรื่อง คนป่าหรือซาฝ่ายเหนือ ของขุนประกาศติกิจ ในปี พ.ศ. 2429 (อ้างใน Thongchai, 2000) ก็เห็นว่า “คนป่า” ในทัศนะของชนชั้นปกครองในกรุงเทพฯ ไม่มี อะไรเหมือนกับคนไทยแม้แต่น้อย โดย “คนป่า” ถูกนิยามว่าเป็น “คนเดิม” ที่ยังอยู่ในป่าเขา อันได้แก่ ละว้า (ลัวะ) ยาง (กะเหรี่ยง) ขมุ และซาอื่นๆ ม้ง (ซาแม้ว ในความเรียง) มูเซอ (ลาหู่) และ สูดท้าย คือ “ผีป่า” โดยเลือกอธิบายถึงลักษณะของกลุ่มชนในด้านที่เห็นว่า “แปลกประหลาด” ในสายตาของชนชั้นนำของกรุงเทพฯ ทั้งนี้ก็เพื่อ “ให้เกิดความบันเทิง” เช่น การไว้ผม การแต่งกาย บ้าน พิธีปลูก อาหาร อาวุธ และลักษณะที่แสดงความแปลกอื่นๆ ที่หมายรวมไปถึง ความไม่สะอาดของร่างกาย การกล่าวถึงคนป่ากลุ่มต่างๆ จึงเรียงลำดับจากความมีอารยะใน สายตาของสยามจากมากไปหาน้อยที่สุด โดยเริ่มจากละว้าและสุดท้ายคือ “ผีป่า” ที่ “เอา เลือดสัตว์มารดตัวและไม่มีบ้านช่องอยู่อาศัยเป็นที่เป็นที่ทาง”

หากใช้คำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ “ผี” สืบค้นในทางภาษาศาสตร์และวรรณคดีก็จะเห็น ว่าคำเรียกนี้มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว้างไกลออกไปอีกมาก ดังที่จิตร ภูมิศักดิ์ (2544) ได้แสดง ให้เห็นในหนังสือของเขาคือ **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาวและขอมและลักษณะทาง สังคมของชนชาติ** พบว่าธรรมเนียมในการใช้คำเรียกกลุ่มชนอื่นในความหมายว่า “ผี” มีการใช้ในหลายพื้นที่มานานแล้ว

ดังเช่นในอินเดีย บริเวณรัฐเบงกอลเหนือมีกลุ่มชนที่เรียกว่า โกอจ เป็นกลุ่มชนตระกูลทิเบต-พม่า เคยเป็นใหญ่มาแล้วในพุทธศตวรรษที่ 21 พบว่าเอกสารภาษาสันสกฤตรุ่นหลัง เรียก ชนกลุ่มนี้ว่า โกอจ และในโยคินิตันตระเรียก กุวะจ บางทีเรียก กุวาจก แปลว่า พวกปากเสีย คำนี้ พบได้ในปัทมปุราณะซึ่งกล่าวถึงพวกนี้อย่างเหยียดหยามและกล่าวถึงภาษาของชนกลุ่มนี้ว่าเป็น

"ภาษาปี่ศาจ" (ไปศาจภิภาษา) คำว่า ปี่ศาจหรือผีในภาษาอารยันนั้นยังใช้เรียกพวกชนชาติอื่นที่เห็นว่ามีความเจริญทางสังคมต่ำกว่าตน (จิตร ภูมิศักดิ์, 2544)

ในจีนโบราณก็มักเรียกชนกลุ่มอื่นเป็น ผี (ก๊วย) ในเวียดนามใช้คำว่า "หม้อย" หรือ "ม้อย" แปลว่า คนป่า หรือ ผีป่า อันเป็นคำที่ใช้เรียกรวมชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในเขตป่าเขา ซึ่งมีความหมายในเชิงดูถูก ในวรรณคดีล้านช้างโบราณได้พบว่ามีคำนำคำว่า "ม้อย" มาใช้เพื่อเป็นคำด่าทอประนามกันด้วย เช่นในเรื่องทำวสูงหรือขุนเจือง ในวรรณคดีไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น คือ ลิลิตยวนพ่าย ได้พบคำว่า "ม้อย" ก็ใช้ในความหมายเดียวกันนี้ เช่นในตอนที่น่างพญาเมืองเชียงขึ้นคิดออกห่างจากพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่เพราะพระเจ้าติโลกราชฆ่าหมื่นดั่งนครก็เรียกเมืองเชียงใหม่ว่า "เมืองเชียงใหม่ม้อย" คือ ประนามกษัตริย์เชียงใหม่ว่าเป็นพวกผีปี่ศาจ (จิตร ภูมิศักดิ์, 2544)

การเรียกขานชนกลุ่มอื่นว่า "ผี" ในความหมายที่ถูกเหยียดหยามหรือด่าต้อยนั้นจึงเป็นแนวคิดที่ใช้กันอย่างแพร่หลายยาวนานไม่ได้มีแต่ในดินแดนไทยเท่านั้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง การเรียกกลุ่มชนว่า "ผีป่า" จึงเป็นผลผลิตมาอย่างยาวนานจากแนวคิดในการจัดความสัมพันธ์ของชนกลุ่มใหญ่หรือรัฐในภูมิภาคนี้ต่อคนที่อยู่ในเขตป่ามาตั้งแต่โบราณ แต่การเรียกกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีว่า "ผีตองเหลือง" หรือ "ผีป่า" ก็เป็นผลผลิตของความสัมพันธ์ที่มีมานานในท้องถิ่นที่สร้างขึ้นโดยกลุ่มคนไทยเพื่อใช้เรียกกลุ่มชนที่อาศัยในป่าลึกและเห็นว่าแตกต่างจากชาวเขาหรือกลุ่มชนอื่นๆ ที่ตนคุ้นเคย ทั้งที่กลุ่มคนเหล่านี้มีชื่อเรียกตนเองทั้ง "ยุมบรี" หรือ "มราบรี" อันหมายถึง คนที่อยู่ในป่า (Kraisri and Hartland- Swan, 1962)

นอกจากจะถูกเรียกว่า "ผีตองเหลือง" หรือ "ผีป่า" ในไทยแล้ว ในลาวก็เรียกกลุ่มมลาบรีว่า "ข้าตองเหลือง" โดยชาวลาวเห็นว่าเป็นข้าพวกหนึ่งเช่นกัน ที่มาของ "ข้า" ตามความหมายของชาวลาวแห่งหลวงพระบางนั้นมาจากคำว่า "ข้า" หรือ "ทาส" เพราะถือว่าข้าพวกนี้เป็นทาสของชาวลาว (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2545) ซึ่งไทยก็รับคำนี้มาใช้จากสำเนียงลาวใต้ที่ไม่ปรับระดับเสียงเป็น "ข้า" และคำนี้ไทยรับมาจากลาวใต้เพราะรู้จักพวกข้าจากแขวงสุวรรณ-จำปาศักดิ์และอัตตะปือ โดยไทยยกทัพไปตีไพร่ข้ามาเป็นทาสมากมายสมัยตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์ การนำ "ข้า" มาเรียกกลุ่มชนต่างๆ ทั้งในรัฐสยามและลาว จึงไม่ใช่ชื่อของชนชาติหนึ่งใดเฉพาะ หากเป็นการจัดความสัมพันธ์ของรัฐกับผู้คนในเขตอำนาจให้อยู่ในกลุ่มคนที่รัฐ "เก็บหา" มาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ (จิตร ภูมิศักดิ์, 2545) เช่น การเก็บส่วย การนำมาเป็นแรงงาน (ทาส) ไปจนถึงการนำมาเป็นกองกำลังทหารของรัฐ

การจัดประเภทของผู้คนในดินแดนของรัฐยังเป็นสิ่งที่ไม่ได้หยุดนิ่งตายตัว แต่มีการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดที่รัฐนำไปใช้ในการสร้างความรู้ว่าด้วยกลุ่มคนในดินแดนของตนด้วย ดังในปี พ.ศ. 2447 หรือ ค.ศ. 1904 ได้มีการก่อตั้งสยามสมาคม (The Siam Society) โดยมีนักวิชาการทั้งที่มาจากชนชั้นนำไทยและต่างชาติ ก็ยิ่งทำให้ภาพลักษณ์จากการจัดประเภทผู้คนยิ่งมีอำนาจลึกซึ้งมากขึ้น โดยมีศาสตร์ทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnology) เข้ามามีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างความรู้ว่าด้วยกลุ่มชนต่างๆ ในสยาม และในห้วงทศวรรษต่อจากนั้น งานวิชาการส่วนใหญ่ที่มักเป็นเรื่องทางชาติพันธุ์ก็ถูกผลิตออกมาในวารสารของสยามสมาคม ดังเช่น โครงการสำรวจกลุ่มชนต่างๆ ในรัฐภายใต้การนำของ Seidenfaden ร่วมกับชนชั้นนำของสยาม ที่ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2453 – พ.ศ. 2482 (Thongchai, 2000)

ประเด็นก็คือ งานทางชาติพันธุ์ที่ผลิตออกมาโดยอาศัยความเป็นศาสตร์ทางวิชาการมาเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับกลุ่มที่ถือว่า "ไม่มีความเป็นไทย" มาตั้งแต่ต้นของชนชั้นนำไทยที่รับแนวคิดจากตะวันตกเข้ามาใช้เพื่อจำแนกผู้คนในรัฐชาติจะมี "ความเป็นกลาง" ปราศจากอคติทางชาติพันธุ์เมื่อเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับ "คนอื่น" อย่างนั้นหรือ จากเดิมที่สายตาของรัฐสยามนั้นมองกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีเป็นปลายสุดที่อยู่ตรงข้ามกับความมีอารยธรรม ความเป็น "ผีป่า" ที่ความเป็นอยู่และวัฒนธรรมที่ "แปลกประหลาด ล้าหลัง" ที่สุดในบรรดาคนป่าทั้งหมดที่รัฐได้จัดหมวดหมู่ไว้โดยขุนประกาศิตกิจ (Thongchai, 2000) ก็ยิ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมของสังคมนุชย์ที่จัดให้สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์มีพัฒนาการที่ล้าหลังที่สุด

ในตะวันตก แม้ว่าจะมีการเสนอแนวคิดเรื่องพันธุกรรมตามกฎของเมนเดล ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 1900 ก็ตาม ก็ยังไม่เป็นที่ประจักษ์ในช่วงนั้นถึงการปรับตัวของมนุษย์ในทางสรีระต่อสิ่งแวดล้อมในกลุ่มนักมานุษยวิทยากายภาพ (Physical anthropologists) แนวคิดที่จัดจำแนกเผ่าพันธุ์มนุษย์จึงยังคงเชื่อว่าลักษณะทางสรีระเป็นมรดกทางพันธุกรรมที่ตกทอดกันมาจนนำไปสู่ข้อสันนิษฐานอย่างมีอคติถึงความเหนือกว่าของเผ่าพันธุ์คอเคเซียนตลอดจนวัฒนธรรมและภาษาของชาวยุโรปตะวันตก ในขณะที่นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (Cultural anthropologists) ในช่วงนี้ก็ได้จัดจำแนกอารยธรรมของสังคมวัฒนธรรมต่างๆ ออกตามแนวคิดวิวัฒนาการแบบเส้นตรง (Goodenough, 2002)

จึงไม่น่าแปลกใจหาก Seidenfaden (1919) จะกล่าวถึงมลาปรีในเชิงการจัดลำดับสังคมมนุษย์ว่า "ข้าเหล่านี้ได้แสดงถึงช่วงเวลาที่ได้มไปด้วยความป่าเถื่อนของมนุษย์... โหดร้าย ไปไหนก็ล้นจืดจอน ไม่มีบ้านช่องอาศัยเป็นที่เป็นที่ทางและประทังชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บหาผลไม้ตามป่ากินเป็นอาหาร" หรือเป็นดังที่ Bernatzik (1951) เห็นว่า "ผีตองเหลือง" ได้ "เร่ร่อนไปในป่าดึกดำ

บรรพท์เหมือนกับที่บรรพบุรุษเคยเป็นมาในยุคหลายพันปีมาแล้ว” ซึ่งสะท้อนถึงห้วงเวลาอันหยุดนิ่งที่ได้มีการจัดลำดับให้กับสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์ไว้แล้ว

ฉะนั้น ความเป็น “คนป่า” ที่ถูกจัดให้อยู่ปลายสุดของคู่ตรงข้ามของ “ข้าผู้ไม่มีอารยะ” กับ “เจ้าผู้มีอารยะ” จึงสามารถสวมทับกับแนวคิดแบ่งขั้วอันใหม่ได้เป็นอย่างดี นั่นคือ ความแตกต่างของ “ป่า” กับ “เมือง” อันเป็นแนวคิดที่ถูกนำมาใช้ในรัฐสมัยใหม่เพื่อใช้อธิบายความเชื่อมโยงเชิงวิวัฒนาการระหว่างป่าและเมือง ป่าจึงเป็นตัวแทนของประวัติศาสตร์ที่ผ่านไปแล้วของเมือง เป็นประวัติศาสตร์ที่หายไปนานแล้วบนเส้นทางไปสู่ความมีอารยธรรม (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541) ฉะนั้น แม้รัฐจะหันมาใช้แนวคิดในการจัดจำแนกผู้คนโดยอาศัยแนวคิดต่อพื้นที่ของรัฐสมัยใหม่ก็ตาม ตำแหน่งที่เหนือกว่าของคนเมืองโดยเฉพาะกับกรุงเทพฯ กับคนที่ห่างไกลออกไปจนถึงไกลที่สุดในความมีอารยะอย่าง “ผีตองเหลือง” จึงยังคงถูกผลิตซ้ำต่อไปอีก

จากแนวคิดทางเชื้อชาติอันใหม่ที่ไทยรับมาจากตะวันตก “คนป่า” จึงเป็นพวกที่ “ถูกค้นพบ” โดยชนชั้นนำของไทย เป็นพวกที่มี “เชื้อชาติ” ที่แตกต่างไปจากคนไทยที่เข้ามาอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย คนเหล่านี้จึงเป็นเพียงชนกลุ่มน้อยที่ไม่สลักสำคัญอะไร เป็นพวกที่ถูกทิ้งให้อยู่อย่างนั้น เพื่อที่ว่าความแตกต่างจากคนไทยดังกล่าวจะเป็นจุดอ้างอิงที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของอารยธรรมไทย (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2541)

การที่รัฐไม่ได้เข้าไปจัดการควบคุมปกครองมลารีย์เหมือนกับที่ทำกับกลุ่มชาอื่น ๆ จึงอาจมาจากการเห็นเป็นเพียงกลุ่มที่ไม่สามารถให้ผลประโยชน์กับรัฐก็ได้ จากการที่รัฐได้จัดให้อยู่ในปลายสุดในบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในป่าเขา เป็นคนป่าที่สกปรกและล่าหลังอยู่ห่างไกลเกินกว่าจะได้รับความเป็นอารยะและ “การปกป้อง” จากรัฐได้ จึงไม่เนาแปลกใจกับทำที่ดังกล่าวของรัฐที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์มลารีย์ที่เห็นได้ผ่านงานเขียนของ Bourke-Borrowes (1926) ที่ได้สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่ม “ผีตองเหลือง” จากเจ้านายสยามซึ่งเป็นข้าหลวงดูแลกิจการด้านป่าไม้คือ ขุนวิลาศวนาวิทยา ที่ได้เดินทางไปจังหวัดอุตรดิตถ์ในวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2468 ระหว่างการเดินทางในป่าเขา ขบวนช้างของขุนวิลาศวนาวิทยา บังเอิญได้พบกับกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า “ผีตองเหลือง” Bourke-Borrowes จึงได้บรรยายถึงทำที่ที่เจ้านายฝ่ายสยามแสดงถึงการได้พบกับกลุ่มคนดังกล่าวไว้ว่า “ขุนวิลาศหาได้ล่วงรู้เลยว่าช่วงเวลาอันสำคัญยิ่งได้บังเกิดขึ้นแล้ว” (“this official did not realize at the time the great interest of such an occurrence”)

ในขณะที่ความสัมพันธ์กับรัฐนั้นแทบไม่มีเลย ก็เชื่อว่ากลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวในป่าไม่มีการติดต่อกับสังคมโลกภายนอกเลย ดังที่ ปี พ.ศ. 2462 Erik Saldenfaden (1919) ได้รายงานถึงการสำรวจ “ชาวบน” หรือผู้คนที่อาศัยบนภูเขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า พวกนายพรานแถบนั้นได้เล่าว่ามีกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่า “ชาตองเหลือง” อาศัยในแถบภูเขาในเขตจังหวัดชัยภูมิ โดย Saldenfaden ก็ยังสันนิษฐานตามคำบอกเล่าของนายพรานว่าอาจมี “ชาตองเหลือง” ในผืนป่าทางตะวันออกของจังหวัดแพร่ที่เป็นเทือกเขายาวต่อลงมาถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ โดยกลุ่มคนดังกล่าวได้มีการติดต่อเพื่อแลกเปลี่ยนสิ่งของในรูปแบบการค้าเงียบ (silent trading) กับคนลาวในแถบนี้อยู่บ้างแล้ว (ในยุคนี้อีกยังคงเรียกผู้คนที่ตามหัวเมืองทั้งภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือว่า ลาว) โดยมีรูปแบบการแลกเปลี่ยนดังนี้ มลาบรีนำของป่าที่คู่ค้าคนลาวต้องการได้แก่ นอแรด เขากวางหรือหนังสัตว์ มาวางไว้ในบริเวณที่รู้จักกันทั้งสองฝ่าย ในขณะที่คนลาวก็นำสิ่งที่มลาบรีต้องการ เช่น ยาสูบ เกลือหรือเศษผ้าฝ้าย มาวางไว้แทนจากนั้นก็นำของป่าจากไป แม้จะไม่เห็นตัวคู่ค้าแต่ก็เป็นที่รู้ว่า มลาบรีซ่อนอยู่ในป่าแถบนั้น

ข้อมูลที่น่าสนใจจากรายงานของ Saldenfaden แม้จะไม่ใช่การได้เข้าไปศึกษาโดยตรงก็คือ การมีอยู่ของรูปแบบความสัมพันธ์แบบการค้าระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า แม้อยู่ในป่าลึก กลุ่มมลาบรีก็ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวมาโดยตลอดและไม่มีการติดต่อกับสังคมภายนอกเลย แต่การติดต่อกับคนท้องถิ่นที่อยู่ในเขตป่าลึกก็อยู่ในระดับที่จำกัดแต่เพียงผ่านการค้าเงียบเท่านั้น ระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่น่าจะแสดงให้เห็นได้ว่า การติดต่อกับสังคมภายนอกโดยเฉพาะกับรัฐโดยตรงนั้นน่าจะอยู่อย่างจำกัดมากจนถึงไม่มีเลย ซึ่งก็เป็นดังข้อมูลที่ Saldenfaden ได้จากผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ในขณะที่นั้น คือ พระยาศสุนทร ที่ได้แต่เพียงยอมรับว่ามีกลุ่มคน “ชาตองเหลือง” ในพื้นที่เท่านั้น ไม่ใช่การได้เข้าไปติดต่อโดยตรง หรือก็คือ การที่รัฐไม่สามารถเข้าไปควบคุมจัดการปกครองวิถีชีวิตคนกลุ่มนี้นั่นเอง (Bernatzik, 1951)

ไม่เฉพาะแต่ในเขตสยามเท่านั้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่ในป่าบนพื้นที่สูงกับชาวบ้านพื้นราบจะมีระบบการค้าการแลกเปลี่ยนของป่ากับของบ้านมาอย่างยาวนาน แต่ในเขตภูมิภาคนี้ อย่างเช่น เขตล้านช้าง ในลาวก็มีระบบความสัมพันธ์ทางการค้าการแลกเปลี่ยนผลผลิตดังกล่าวด้วยเช่นกัน ดังที่เห็นจากงานของโยชิยุกิ มาซุฮารุ (2546) เรื่อง **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของราชอาณาจักรลาวล้านช้าง สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14 – 17 จาก “รัฐการค้าภายในภาคพื้นทวีป” ไปสู่ “รัฐกึ่งเมืองท่า”** ลาวเทิงหรือหรือชาวบ้านที่อยู่บนภูเขา มีหน้าที่ส่งส่วยและเป็นแรงงานให้กับเจ้าเมือง การที่ความสัมพันธ์เชิงการค้าการแลกเปลี่ยนของป่าที่

ลาวทิ้งเก็บหาจากป่าทั้งที่เป็นในรูปของส่วยและสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนกับผลผลิตที่ลาวลุ่มหรือคนที่อยู่ในที่ราบผลิตได้ ก็ทำให้รัฐล้านช้างมีสินค้าส่งออกที่สำคัญอันเป็นสินค้าจำพวกของป่าได้แก่ กายาน ครั่ง นอแรด งาช้าง หนังกวาง ชะมดเขียงและอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะช่วยสนับสนุนฐานได้กว้างยิ่งขึ้นว่า ในเขตลาว ก็มีความเป็นไปได้ว่า กลุ่มมลาบริก็เป็นกลุ่มที่ไม่ได้อยู่อย่างโดดเดี่ยวตัดขาดจากโลกภายนอกแต่มีการติดต่อแลกเปลี่ยนของป่ากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มานานแล้ว เช่นกัน ดังที่คนลาวเองรู้จัก “ชาติตองเหลือง” ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ตามภูดอย

สิ่งที่น่าสนใจในงานของโยชิยุกิก็คือ การให้ภาพของความสัมพันธ์ทางการผลิตที่ได้เชื่อมสังคมเมืองในอาณาจักรเข้ากับสังคมป่าผ่านระบบการค้าของรัฐและการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการผลิตต่างกันอย่างคนบนภูดอยกับคนในที่ราบ ซึ่งก็ทำให้เห็นว่า ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรัฐได้สร้างแรงกดดันต่อทรัพยากรและสังคมคนที่อยู่ในป่ามานานแล้วไม่ใช่เพิ่งเกิดเมื่อมีการพัฒนาประเทศเข้าสู่ความทันสมัยตามระบบทุนนิยม แม้จะไม่ได้เข้มข้นเหมือนศูนย์กลางรัฐก็ตาม

เมื่ออำนาจรัฐมักกระจุกอยู่ในศูนย์กลางอย่างเมือง บริเวณชายขอบอำนาจรัฐจึงมักเป็นบริเวณที่ห่างไกลอย่างบริเวณพรมแดนที่เป็นป่าลึก ฉะนั้น การประกาศพรมแดนรัฐชาติในช่วงที่มหาอำนาจตะวันตกออกล่าอาณานิคมได้แสดงถึงการพยายามจัดรูปแบบอำนาจโดยให้ความสนใจกับพื้นที่รัฐที่แน่นอนชัดเจนมากขึ้น แต่อำนาจรัฐชาติบนพื้นที่ทั้งหมดก็ยังปรากฏเป็นรูปธรรมได้จริงบนแผนที่เท่านั้น ในขณะที่เขตแดนรัฐชาติไม่มีอยู่ในการรับรู้ของผู้คนที่ท่องไปป่าลึกอันห่างไกลอย่างมลาบริ

นัยยะดังกล่าวจะเห็นได้ผ่านงานศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มลาบริของนักวิชาการชาวต่างชาติที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า มลาบริไม่รู้จักชื่อของสถานที่ทางภูมิศาสตร์ที่กลุ่มชนภายนอกรู้จักเลย เช่น ชื่อหมู่บ้าน ภูเขา ป่า หรือ แม่น้ำ ก็ทำให้ทราบว่า มลาบริมีการติดต่อกับภายนอกน้อยมาก และก็ทำให้เห็นได้อีกว่า การมีอยู่ของเขตแดนรัฐชาตินั้นไม่เป็นที่รับรู้ในชาวมลาบริเลย ดังเช่นงานของ Hugo Bernatzik (1951) ที่ได้เข้าไปศึกษาชนกลุ่มนี้เมื่อปี พ.ศ. 2478-79 พบว่า “ผีตองเหลือง” ท่องป่าข้ามเขตแดนรัฐชาติได้อย่างเสรีระหว่างประเทศไทยและประเทศลาวที่ในขณะนั้นตกเป็นอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส “ผีตองเหลือง” มีการติดต่อกับหลายกลุ่มชาติพันธุ์แต่ไม่อาจบอกที่มาได้ว่าตนมาจากเขตแดนใดได้นอกจากบอกถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้ติดต่อด้วย ซึ่งก็น่าสนใจ มลาบริในงานของ Trier (1986) ที่ได้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุมลาบริที่กล่าวว่า ตนได้ข้าม

แม่น้ำโขงเมื่อยังเป็นเด็กเล็ก ก่อนที่จะท่องป่าเรื่อยมาจนเข้ามาอยู่ในแถบป่าเขาทางตะวันตกของ จังหวัดน่าน¹

งานของ Bernatzik จึงสามารถสะท้อนให้เห็นว่า อำนาจของรัฐไทยที่เพิ่งจะถือกำเนิดมา หลังปี พ.ศ. 2475 หากนับจากการเปลี่ยนชื่อจาก สยาม มาเป็น Thailand เมื่อมีการชั่งชิงอำนาจ จากพระมหากษัตริย์มายังคณะราษฎร (จามะรี เชียงทอง, 2543) หรือต่อจากนั้น อำนาจของ รัฐไทยก็ยังคงจำกัดและไม่ได้มีความเข้มข้นควบคุมได้ในทุกพื้นที่ของประเทศ อย่างเช่นในบริเวณ ป่าลึกแถบชายแดนไทย-ลาว

Bernatzik ได้พยายามสำรวจพื้นที่ป่าลึกหลายแห่งในจังหวัดน่านตามที่ได้รับข้อมูลว่า มีกลุ่ม “ผีตอเหลือง” เข้ามาติดต่อกับกลุ่มชนพื้นเมืองในน่านซึ่งก็เชื่อว่าคนพื้นเมืองในน่านได้ เคยติดต่อกับมลาปรีมาก่อนหน้าที่ Bernatzik จะเข้ามาทำการสำรวจแล้ว ในขณะที่ข้าราชการ ในจังหวัดทั้ง ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอได้แต่เพียงยอมรับว่าเคยได้ยินเรื่องราวของ “ผีตอเหลือง” แต่ไม่เคยพบเห็นหรือทราบที่อยู่ของชนกลุ่มนี้เลย

แต่พื้นที่ซึ่งประสบความสำเร็จในการสำรวจพบก็คือ ตามแนวเทือกเขาหลวงพระบางที่เป็นพรมแดนไทย-ลาวในปัจจุบันและเป็นขอบกระหนาด้านตะวันออกของจังหวัดน่านในเขตของ อำเภอแม่จริมและทางอำเภอปัว-อำเภอบ่อเกลือในแนวสันดอยภูคาและเขายังได้สำรวจลึกเข้าไป ในเขตแดนประเทศลาวด้วย โดย Bernatzik ใช้เวลาอยู่กับครอบครัวมลาปรีหลายอาทิตย์ในป่าลึก เขาพบว่าในขณะนั้น “ผีตอเหลือง” ตามที่รายงานของเขาได้บันทึกไว้เรียกตนเองว่า “ยุมปรี” อันหมายถึง คนที่อยู่ในป่า ได้เข้าติดต่อแลกเปลี่ยนของป่ากับหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในแถบภูเขาเช่น ม้ง ถิ่น ขมุ เมี่ยนและลาว (Bernatzik ยังเรียกเมืองน่านที่เขาพบช่วงประเพณีกินสลากและแข่งเรือ ในแม่น้ำน่านว่าเป็นเมืองของชาวลาวด้วย) โดยเป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกันโดยตรง แต่ก็มีเป็นบางครั้งก็ใช้การค้าเสียบในกรณีที่ไม่ไว้ใจคู่ค้า ทำให้เห็นว่าการติดต่อระหว่างกลุ่ม ชาติพันธุ์ไม่ได้มีแต่การค้าเสียบดังที่ Seidenfaden (1919) กล่าวถึงเท่านั้น นั้นหมายถึงกลุ่มคนใน ป่าลึกก็คุ้นเคยติดต่อกับมลาปรีมานานจนความสัมพันธ์จากการติดต่อแลกเปลี่ยนสิ่งของอันเป็น ความสัมพันธ์เชิงเศรษฐกิจทำให้ “ผีตอเหลือง” ได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชนอื่นๆ ไปด้วย (Bernatzik, 1951) ดังที่จะเห็นจากรายการสิ่งของที่แลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ โดยของป่าที่มลาปรีนำมาแลกได้แก่ น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง หวาย เสือ ตะกร้า ไม้พิน เป็นต้น ในขณะที่สิ่ง ที่มลาปรีต้องการจากกลุ่มภายนอกได้แก่ ยาสูบ เกลือ เนื้อ เสื้อผ้า มีด หอก เหล้า เป็นต้น

¹ นายศรี กล่าวเกี่ยวกับการข้ามน้ำของลุงโต๊ดที่เขารู้จักว่า ไม่ได้เคยข้ามน้ำโขงแต่เป็นแม่น้ำน่านกับแม่น้ำสา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

และจนถึงในระบอบปี พ.ศ. 2493 และหนึ่งทศวรรษหลังจากนั้นก็ปรากฏว่ารัฐบาลไทยเข้าไปปฏิบัติการในแถบป่าที่บริเวณใกล้ชายแดนทางเหนือติดต่อกับพม่าและลาวแม้ว่ารัฐไทยจะพยายามขยายอำนาจเข้ามาสู่ชายแดนมากขึ้น เมื่อมีการก่อตั้ง กองกำลังตำรวจตระเวนชายแดนในปี พ.ศ. 2496 แต่การปฏิบัติงานก็เป็นไปอย่างจำกัด ทำให้กลุ่มคนที่อยู่ตามแนวชายแดนยังคงสามารถเคลื่อนย้ายที่ทำมาหากินและเดินทางเข้าออกจากญวนไปยังพม่ามาลาวและไทยโดยไม่คำนึงถึงเส้นเขตแดนสมมุติระหว่างประเทศแต่อย่างใด (เจฟฟรี เวช, 2517)

ฉะนั้นก่อนปี พ.ศ. 2500 สำหรับชาวมลาบรีแล้วจึงน่าจะนับเป็น ยุคแห่งอิสรชนในเขตป่าลึกที่สามารถท่องป่าไปในพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวางและมีความสัมพันธ์กับกลุ่มภายนอกผ่านการแลกเปลี่ยนสิ่งของจากการผลิตแบบเก็บของป่าสัตว์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเขตป่าลึกด้วยกัน ในขณะที่รัฐไม่ได้เข้ามาควบคุมจัดการกับวิถีชีวิต ทั้งจากการที่มลาบรีมีการติดต่อกับโลกภายนอกอย่างจำกัดและมีการเคลื่อนย้ายสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐเองไม่ได้ตั้งใจจะเข้ามาสอดส่องปกครองควบคุม แต่จากหลักฐานที่มีการบันทึกของนักมานุษยวิทยาต่างประเทศที่ได้เข้าไปศึกษาในยุคนี้ก็พบถึงชื่อเรียกขานตนเองว่า **“มูมบรี”** อันหมายถึง คนที่อยู่ในป่า ก็ได้ถูกผลิตขึ้นมาแล้ว ทั้งนี้ น่าจะแสดงให้เห็นว่าชื่อเรียกขานตนเองดังกล่าวมีความหมายในเชิงโต้ตอบกับการถูกเรียกขานอย่างเหยียดหยามมาอย่างยาวนานจากสังคมภายนอกว่าเป็น **“ผีป่า”** เพราะจากการที่กลุ่มมลาบรีในยุคนี้ได้ติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกแล้วก็น่าจะทำให้รับรู้ถึงการจัดตำแหน่งความสัมพันธ์ที่ต่ำต้อยดังกล่าวด้วย ในขณะที่ภาพลักษณ์ของ **“ผีป่า”** หรือ **“ผีตองเหลือง”** อันเป็นผลผลิตจากความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่เหนือกว่าของกลุ่มชนส่วนใหญ่และรัฐก็ยังคงมีอยู่และพัฒนาการอย่างฝังรากลึกต่อไปในการรับรู้ของคนภายนอกดังที่จะได้เห็นต่อไปข้างหน้าอีก

4.2 ยุค **“มลาบรี”** และการตกเป็นชาวเขาในรัฐไทย (พ.ศ. 2500-2525)

รายงานการพบเห็นและงานศึกษาทางชาติพันธุ์มลาบรีในช่วงหลังปี พ.ศ. 2500 มักอ้างอิงพื้นที่ศึกษาที่พบมลาบรีแต่ในป่าลึกแค่จังหวัดน่านและแพร่ มากกว่าจังหวัดอื่นๆ (สุรินทร์ ภูษจร, 2531; Herda, 2002; Kraisi, 1963; Trier, 1986 และ Young, 1961) และแขวงไซยะบุรีในประเทศลาวที่อยู่ติดกับน่านด้านตะวันออก (Chezée, 2001) ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่เคยพบว่าสามารถท่องป่าในอาณาบริเวณที่คาบเกี่ยวกับหลายประเทศอย่างเช่นกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีปัจจุบันใน พ.ศ. 2547 กลับมาพบแต่ในพื้นที่จำกัดของจังหวัดน่านและแพร่และแขวงไซยะบุรีของประเทศลาว

เพื่อจะแสดงให้เห็นถึงการเกิดภาวะจำกัดการเคลื่อนย้ายของกลุ่มมลสารที่ตามสมมุติฐานของผู้วิจัยเอง ผู้วิจัยได้เลือกนำประวัติศาสตร์สงครามในภูมิภาคอินโดจีนมาอธิบายการปิดกั้นพื้นที่การเคลื่อนย้ายของสังคมนาลารี ทั้งนี้เพราะเห็นด้วยกับข้อสันนิษฐานของสุรินทร์ ภูษจร (2531) ว่า สงครามในภาคเหนือระหว่างกองทัพไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ได้ก่อให้เกิดการปิดกั้นพื้นที่ป่าต่อผู้คนที่ย้ายและท่องเที่ยวในป่าลึกอย่างมลสารให้มิวงรอบที่จำกัดแต่ในป่าเขารอยต่อของจังหวัดน่านและแพร่ในรัศมี 30 ตารางกิโลเมตร

แต่ผู้วิจัยมีสมมุติฐานต่อไปอีกว่า ก่อนหน้านั้นหากมลสารเป็นกลุ่มที่สามารถท่องเที่ยวไปในหลายพื้นที่ทั้งในแถบทางเหนือของพม่า ไทยและลาว เพียงแค่ความขัดแย้งในประเทศไทยก็ไม่แน่ว่าจะทำให้กลุ่มมลสารต้องถูกจำกัดการท่องเที่ยวได้แต่ในจังหวัดน่านและแพร่ดังเช่นในปัจจุบันได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยยังนับเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในการจัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมืองในภูมิภาคนี้ ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เขตป่าเขาทั้งทางเหนือในชายแดนอันห่างไกลของพม่า ไทยและลาวได้กลายเป็นสนามรบจนมีผลให้เกิดการจำกัดพื้นที่โดยกองกำลังฝ่ายต่างๆ ที่ขยายผลสงครามเข้าสู่เขตป่าในภูมิภาคนี้

ผลของสงครามในภูมิภาคนี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งต่อชีวิตและการเข้าถึงทรัพยากรของชาวมลสาร ช่วงเวลาแห่งความทุกข์ยากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำทางประวัติศาสตร์ที่ชาวมลสารวัยกลางคนจนถึงผู้สูงอายุในปัจจุบันยังคงจดจำกันได้ถึงการสู้รบระหว่างกองกำลังฝ่ายต่างๆ ในเขตป่า แต่ช่วงความทรงจำที่มีต่อเหตุการณ์ที่สามารถระบุฝ่ายที่ขัดแย้งกันได้ก็คือ ช่วงสงครามระหว่างกองทัพไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2508-2525) ที่มลสารต้องพากันอพยพหนีเข้ามาสู่ตอนในภูมิภาคมากขึ้นจนจำกัดในพื้นที่ดังเช่นในปัจจุบันนี้

ฉะนั้น หากดูจากประวัติศาสตร์สงครามก็น่าจะอธิบายการปิดกั้นพื้นที่ได้ว่า ย้อนไปก่อนหน้าปี พ.ศ. 2500 เล็กน้อยน่าจะเป็นช่วงที่มลสารก็ไม่ได้มีชีวิตอย่างสงบสุขและอิสระในป่าเขาอย่างแท้จริงโดยไม่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของชาติเลย กล่าวคือการเคลื่อนย้ายที่เคยกว้างไกลในอดีตของกลุ่มชาติพันธุ์มลสารที่ถูกจำกัดในปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นถึงภาพของปัญหาในการจัดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมืองของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลจากความขัดแย้งทางเศรษฐกิจการเมืองที่ก่อตัวและครุ่กันในรัฐต่างๆ ในภูมิภาคจนกระทั่งเป็นสงครามที่เกิดขึ้นในแถบภาคเหนือของทั้ง พม่า ไทย ลาวและเวียดนาม สงครามเหล่านี้ได้เปลี่ยนเขตป่าเขาอันห่างไกลตามชายแดนพม่า-ไทย-ลาว-เวียดนาม ตั้งแต่ก่อนปี พ.ศ. 2500 จนถึง พ.ศ. 2525 ให้กลายเป็นสมรภูมิรบ ผลของสงครามทั้งที่เกิดขึ้นตามแนวชายแดนประเทศไทยและ

ตอนในของประเทศ เช่น ในภาคเหนือของไทยอย่างสงครามคอมมิวนิสต์ก็ทำให้ผู้คนที่อยู่ในป่า ต้องกลายเป็นผู้ลี้ภัยสงครามไม่เฉพาะแต่กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้นที่ต้องประสบ กับคลื่นการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง

ปัญหาการปิดกั้นพื้นที่และการจำกัดการเคลื่อนย้ายของชาวมลาบรีจึงนับเป็นจุลจักรวาล ส่วนหนึ่ง (Microcosm) ของปัญหาใหญ่ที่เกิดจากกระแสความขัดแย้งในเศรษฐกิจการเมือง ทั้งในระดับชาติและระดับโลกในช่วงที่การเมืองโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็นที่มีการแบ่งขั้วระหว่าง ฝ่ายเสรีทุนนิยมนำโดยสหรัฐอเมริกาและสังคมนิยมคอมมิวนิสต์นำโดยโซเวียตกับจีน ดังที่ผู้วิจัย จะได้กล่าวถึงต่อไป

เมื่อสิ้นยุคสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศเจ้าอาณานิคมตะวันตกก็พยายามจะกลับเข้ามา ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้ง เมื่ออิทธิพลของกองทัพญี่ปุ่นจบลงด้วยการตกเป็นฝ่ายแพ้ สงครามให้กับฝ่ายสัมพันธมิตรที่นำโดยประเทศตะวันตกหลายประเทศ แต่ด้วยสำนึกทางการเมือง ใหม่ที่ได้ก่อตัวขึ้นมาก่อนหน้านี้แล้วตั้งแต่สมัยสงครามญี่ปุ่น นั่นคือ "สำนึกชาตินิยม" ที่ได้เฟื่องฟูขึ้น โดยทั่วไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เจ้าอาณานิคมตะวันตกจึงต้องเจอกับการลุกขึ้นต่อสู้จาก ประชาชนในประเทศโลกที่สามเพื่อปลดแอกชาติของตน (จำนง กุมาลยิวีสัย, 2509)

หลังสงครามโลกครั้งที่สองยังเป็นที่การเมืองของโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็นระหว่างค่าย คอมมิวนิสต์กับค่ายทุนนิยม (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541) ในขณะที่ฝรั่งเศสกลับคืนสู่อินโดจีนมาตั้ง แต่ปี พ.ศ. 2488 ก็ต้องเผชิญกับการลุกขึ้นต่อต้านจากประชาชนในอาณานิคม แม้ว่าฝรั่งเศสจะยังคง บอบช้ำจากสงครามโลกครั้งที่สองและยังเป็นฝ่ายที่สหรัฐอเมริกาเห็นว่าเคยให้ความร่วมมือ กับรัฐบาลญี่ปุ่นในช่วงสงคราม แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังคงสนับสนุนให้ฝรั่งเศสกลับเข้าสู่อินโดจีน กองกำลังของฝรั่งเศสจึงได้รับทั้งอาวุธและงบประมาณแบบให้เปล่าจากสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศสได้ ทำการปราบปรามการต่อต้านอย่างหนักแต่ก็ยิ่งทำให้เกิดการต่อต้านเพิ่มมากขึ้นอีก ทั้งยังเป็น การผลักดันให้ผู้นำเวียตมินห์ต้องเข้าไปขอความช่วยเหลือจากจีนคอมมิวนิสต์ (จำนง กุมาลยิวีสัย, 2509)

ในประเทศลาว ฝรั่งเศสกลับเข้ามาโดยแอบทำสัญญาลับกับทหารจีนคณะชาติของ เจียงไคเช็ค (สัญญาจุงกิง) เพื่อแอบขนทหารฝรั่งเศสกลับเข้ามาเมื่อมีการตกลงตามสัญญา ปอร์สเตอร์ดัมให้อังกฤษและทหารเจียงไคเช็คลงมาทำการปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในอินโดจีน ต้นปี พ.ศ. 2489 ฝรั่งเศสจึงทำการโจมตีเมืองต่างๆ ประชาชนชาวลาวต่อสู้กับกองกำลังฝรั่งเศส โดยได้รับการร่วมมือจากประเทศข้างเคียงด้วย ในประเทศไทยนำโดยกลุ่มเสรีไทย ซึ่งมี

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้การสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอกราชของลาว แต่ความช่วยเหลือจากไทยก็ดำเนินต่อไปได้เพียงวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 เมื่อพลโทผิน ชุณหะวัณ (ยศขณะนั้น) ทำรัฐประหารโค่นรัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ นายควง อภัยวงศ์ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาลและไม่นานหลังจากนั้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรี สั่งยกเลิกนโยบายช่วยเหลือรัฐบาลลาวพลัดถิ่นในประเทศไทย (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541)

นอกจากไทยแล้ว ในประเทศเวียดนามเองก็มีฝ่ายที่ให้การสนับสนุนลาวในการต่อสู้เพื่อปลดแอกจากฝรั่งเศสด้วย นั่นคือ พรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนในเวียดนาม จนกระทั่งฝ่ายกองกำลังเวียดนามสามารถตีที่มั่นของฝรั่งเศสคือ เดียนเบียนฟู ได้ในปี พ.ศ. 2497 ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสที่เดียนเบียนฟูครั้งนี้ทำให้ฝรั่งเศสต้องถอนตัวจากอินโดจีนอย่างสิ้นเชิงตามสัญญาเจนีวาที่ครอบคลุมทั้งเวียดนาม เขมรและลาว แต่ความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสก็ยิ่งทำให้สหรัฐอเมริกาห่วงเกรงการขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ในเอเชียเกิดเป็นทฤษฎีโดมิโนที่ว่า หากสหรัฐอเมริกายอมให้เวียดนามใต้ตกเป็นคอมมิวนิสต์แล้ว ประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชา ลาว ไทย มาเลเซีย ก็จะล้มตามเวียดนามใต้กลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปด้วย (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541)

เมื่อฝรั่งเศสยอมถอนกำลังออกไปจากภูมิภาค กองทัพสหรัฐอเมริกาจึงเข้ามาแทนที่และทำให้สงครามในอินโดจีนยืดเยื้อต่อไปอีก 21 ปี ในประเทศลาว สหรัฐอเมริกาได้สนับสนุนกองกำลังฝ่ายขวาให้ต่อสู้กับกองกำลังฝ่ายซ้าย สหรัฐอเมริกาไม่เพียงแต่ส่งเงินและอาวุธมาช่วยเท่านั้น แต่ได้ส่งเครื่องบินรบมาจากฐานบินในประเทศไทย เวียดนามใต้และกองทัพเรือที่ 7 ในทะเลจีนใต้ทิ้งระเบิดทำลายฐานที่มั่นของฝ่ายซ้ายในเขตปลดปล่อยอย่างต่อเนื่องประมาณสองล้านแปดหมื่นตัน ทั้งยังจ้างทหารทั้งในไทยและชาวม้งในลาวให้ช่วยทำการรบด้วย (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541)

ความวิตกและการดำเนินการต่อต้านการแพร่ขยายอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ตามทฤษฎีโดมิโนของสหรัฐอเมริกาก็สอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในประเทศจีนก่อนหน้านั้น กล่าวคือ หลังสงครามโลกครั้งที่สองสงบได้เกิดสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายทหารจีนคณะชาตินิยมที่ตั้งที่มีจอมพลเจียงไคเช็ค เป็นหัวหน้าและเป็นรัฐบาลบริหารประเทศจีนโดยมีพันธมิตรคือสหรัฐอเมริกา กับอังกฤษ กับกองทัพพรรคคอมมิวนิสต์ที่มี ประธานเหมาเจ๋อตง เป็นหัวหน้า ถึงปี พ.ศ. 2492 ฝ่ายคอมมิวนิสต์เป็นฝ่ายชนะ กองทัพของจีนคณะชาติต้องหนีไปอยู่ที่หนูเกาะไต้หวัน ในขณะที่กำลังบางส่วนยังคงตกค้างในแถบจีนใต้อย่างมณฑลยูนนานและเมื่อถูกตีแตกจากเมืองเชียงรุ่งในปี พ.ศ. 2493 ทหารกลุ่มนี้ได้ถอยลงเข้าสู่ภาคเหนือของพม่าทางรัฐฉานและบางส่วนแตกหนีเข้าไปทางเวียดนามจึงถูกฝรั่งเศสปลดอาวุธและส่งไปเป็นกรรมกรสวนยางในเวียดนาม (หน่วยเฉพาะกิจ 327, 2530)

ในปี พ.ศ. 2493 ยังได้เกิดสงครามในคาบสมุทรเกาหลีระหว่างเกาหลีเหนือและเกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตรส่งทหารเข้าสู่สมรภูมิเกาหลีเพื่อสู้กับเกาหลีเหนือที่มีจีนคอมมิวนิสต์หนุนหลังอยู่นั้น (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541) ในช่วงปลายสงครามเกาหลี ปี พ.ศ. 2497 ทหารจีนคณะชาติที่ยังคงติดค้างในรัฐฉานของพม่าก็ได้รับการสนับสนุนกำลังทางอากาศอย่างต่อเนื่องจากสหรัฐอเมริกาโดยหวังจะให้กำลังของทหารจีนคณะชาตินี้ตั้งรกรากกำลังของฝ่ายจีนคอมมิวนิสต์ไม่หยักไปเพิ่มในสมรภูมิเกาหลี ซึ่งประเทศจีนก็ได้ตั้งรกรากกำลังพลตามชายแดนไว้ถึงสี่แสนนาย (กาญจนะ ประภาศวุฒิสาร, 2537) ในขณะเดียวกัน ในช่วงปี พ.ศ. 2498 กองกำลังทหารจีนคณะชาติก็ได้รับการสนับสนุนให้ทำการรบในดินแดนประเทศลาว โดยมีฝ่ายสนับสนุนคือรัฐบาลฝ่ายขวาของลาวที่มีหัวกระต่าย เป็นนายกรัฐมนตรี หน่วยซีไอเอของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งรัฐบาลไทยให้ทำการโจมตีฐานที่มั่นของกองกำลังขบวนการปลดปล่อยลาวที่ต้องการปลดแอกลาวจากตะวันตกด้วย (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541)

นอกจากจะยกกำลังบุกเข้าไปยังจีนตอนใต้เพื่อหวังรุกกลับเข้าสู่แผ่นดินใหญ่ถึง 3 ครั้งแล้ว กองทหารจีนคณะชาติยังได้ร่วมมือกับหน่วยทหารกะเหรี่ยงโจมตีทหารพม่าในรัฐคะยาอีกด้วย (หน่วยเฉพาะกิจ 327, 2530) จนในที่สุดปี พ.ศ. 2503 ทางทหารพม่าร่วมกับจีนคอมมิวนิสต์มีกำลังพลประมาณสองแสนหกพันนายก็ได้เคลื่อนกำลังตามแนวชายแดนเข้าบดขยี้กองกำลังจีนคณะชาติครั้งใหญ่ ทหารจีนคณะชาติส่วนใหญ่จึงหนีข้ามลำน้ำโขงไปฝั่งลาว จนปี พ.ศ. 2504 ก็ถูกทางการพม่าร่วมกับจีนคอมมิวนิสต์กวาดล้างอีกครั้งจึงหนีเข้ามาสู่ประเทศไทย และตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลไทย โดยกองกำลังกลุ่มนี้ยังส่งกำลังผ่านออกไปได้ทางเมืองหลวงน้ำทาของลาวร่วมกับสหรัฐอเมริกาและกองทัพลาวเข้าปราบปรามกองบัญชาการใหญ่ของคอมมิวนิสต์ในพื้นที่แขวงไซยะบุรีที่อยู่ติดกับจังหวัดน่านด้านทิศตะวันออกด้วย (กาญจนะ ประภาศวุฒิสาร, 2537)

จะเห็นได้ว่า ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2500 เล็กน้อยและหลังจากนั้น ภาคเหนือของประเทศไทยก็มีสงครามเกิดขึ้นรอบด้าน ทั้งจากการรบในด้านตะวันตกในดินแดนตอนเหนือของพม่าและตอนใต้ของจีน สงครามความขัดแย้งในลาวก็ยังเป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่ทำให้ดินแดนทางด้านตะวันออกของภาคเหนือของไทยไม่มีความปลอดภัยต่อประชาชนตามแนวชายแดน จึงพบว่า ช่วงก่อนปี 2500 ก็มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในแถบชายแดนไทย-พม่า อย่างเช่น ชาวลานู (สมบัติ คำบุญเรือง, 2540) บางกลุ่มอพยพหนีสงครามเข้ามาสู่เชียงราย และในชายแดนไทย-ลาว อย่างชาวม้ง²ที่อยู่บนแถบ

² สัมภาษณ์ นายลอซ้อ แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก ต. แม่ชะเนิง อ.เวียงสา จ.น่าน วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2546

โดยญาติ อ.บ่อเกลือ จ. น่าน ก็ต้องอพยพหนีภัยสงครามตามแนวชายแดนด้านนี้เมื่อปี พ.ศ. 2490 แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นจะเพิ่งเข้าอยู่ในประเทศไทยช่วงสงครามนี้เท่านั้น เพียงแต่เป็นสมมุติฐานของผู้วิจัยเท่านั้นว่า สงครามในภูมิภาคนี้ทำให้เกิดการจำกัด การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีให้อยู่ในพื้นที่จำกัดมากขึ้นในประเทศไทย

หลังช่วงปี พ.ศ. 2500 ตามเอกสารรายงานร่องรอยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีจึงพบว่า มีหลายกลุ่มกระจายอยู่ในภาคเหนือของไทยโดยเฉพาะที่จังหวัดน่าน ดังที่ Gordon Young (1961) ในช่วงปี พ.ศ. 2501 กล่าวถึงรายงานการพบ "ผีตอเหลือง" หรือ "ยุมปรี" ในหลายพื้นที่ของภาคเหนือตอนบนรวมทั้ง อำเภอแวะ หรือในปัจจุบันก็คือ อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดยเป็นพื้นที่ในแนวเทือกเขาผีปันน้ำที่เป็นแนวขอบกระทะด้านเหนือและตะวันตกของจังหวัดน่านใกล้พรมแดนไทย-ลาว ซึ่งก็ชี้ได้ว่าก่อน ปี พ.ศ. 2500 มีกลุ่ม "ผีตอเหลือง" ในหลายพื้นที่ของภาคเหนือแล้ว แต่งานของ Young เป็นการได้ข้อมูลผ่านชาวเขาที่ได้ติดต่อกับ "ผีตอเหลือง" ในแถบภูเขาทางเหนือของประเทศไทยและพม่าในหลายพื้นที่ที่ไม่เหมือนงานศึกษาของ Bernatzik (1951) ที่ได้เข้าไปศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ ข้อมูลที่ Young ได้มาจากคำบอกเล่าของชาวล่าหู่ พบว่า ชาวล่าหู่ในพื้นที่แถบดอยเวียงสระ อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ได้ติดต่อกับ "ผีตอเหลือง" ในขณะนั้นชาวล่าหู่เห็นว่า "ผีตอเหลือง" เป็นกลุ่มหนึ่งของว่าเนื่องจากเห็นว่าสำเนียงที่พูดคล้ายชาวว่าผสมกับม้ง ขมุและลาว ในขณะที่ชาวว่ามักเรียกตนเองว่า "Proa" "ผีตอเหลือง" ที่ชาวล่าหู่พบเรียกตนเองว่า "Plo" แต่ม้งและเมียนในแถบดอยช้าง ในจังหวัดเชียงใหม่รายงานว่า "ผีตอเหลือง" พูดสำเนียงเหมือนภาษาลาว

บริเวณที่รายงานของ Young ระบุถึงพื้นที่พบ "ผีตอเหลือง" ก็สอดคล้องกับรายงานของ วันช พฤกษ์ศรี (2538) ที่เป็นบทบันทึกการสำรวจหมู่บ้านชาวเขา ปี 2504-2505 ในพื้นที่ เชียงใหม่-เชียงใหม่-น่าน ที่เจ้าหน้าที่ภาคสนามได้บันทึกว่า ชาวเมียนที่ดอยภูลังกาซึ่งอยู่ในแนวเทือกเขาผีปันน้ำทางตะวันตกเฉียงเหนือของน่านที่ติดกับพะเยาในขณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของ เชียงราย พบว่าได้มี "ผีตอเหลือง" อยู่ทางตอนใต้ของดอยผาช้างน้อยได้เข้ามาติดต่อแลกเปลี่ยนของป่ากับชาวเขาในแถบนั้น โดยนำน้ำผึ้ง เสือหวายและของป่าอื่นๆ มาแลกกับอาหารและเครื่องนุ่งห่ม แต่ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมาคือ พ.ศ. 2502-2503 "ผีตอเหลือง" ก็ไม่ได้เข้ามาแลกเปลี่ยนของป่ากับชาวเมียนอีกเลย

ตามบันทึกในช่วงนั้นยังได้กล่าวถึงบริบทสงครามตามชายแดนหลายพื้นที่ นับแต่สงครามลาว-ฝรั่งเศส ที่ทำให้คนม้ง คนเมียนต้องหนีสงครามเข้าสู่ฝั่งไทยที่สงบกว่า และยังสามารถเข้ามาของกองกำลังจีนฮ่อ กองพลที่ 93 ที่เข้ามาตั้งค่ายที่ดอยตุงมือง เขตอำเภอเชียงคำและตรวจตรา

ตามแนวชายแดนด้านไทย-ลาว ที่เป็นสันเขายาวติดต่อกันจากเชียงราย-น่าน โดยเป็นกองกำลังที่ไทยร่วมกับสหรัฐอเมริกาต้องการให้เป็นกันชนป้องกันการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ จากการที่อำนาจรัฐเข้ามาน้อยทำให้เขตชายแดนเป็นเขตอำนาจเถื่อนที่มีพวกผู้มีอิทธิพลมาหาผลประโยชน์จากการค้าฝิ่นตามแนวชายแดน ทหารจีนฮ่อจึงหารายได้ในฐานะเป็นผู้ตรวจตราเก็บค่าคุ้มครองจากคาราวานขนยาเสพติดติดตามแนวชายแดนที่เป็นสันเขายาวจากเชียงราย-น่าน

ในแถบดอยภูลังกาขณะนั้น นอกจากชาวบ้านจะใช้พื้นที่เพาะปลูกเพื่อยังชีพแล้ว ก็ยังมีการเพาะปลูกฝิ่นเพื่อค้าขายในหลายหมู่บ้าน เช่น บ้านสวนยาหลวง ที่ทางการเคยอนุญาตให้ทำการปลูกฝิ่นส่งให้รัฐบาลมาตั้งแต่สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (วันช พุกษะศรี, 2538) โดยฝิ่นเป็นพืชที่ทำกำไรให้กับรัฐบาลจำนวนไม่น้อยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2394 ทำให้รัฐส่งเสริมสนับสนุนให้การผลิตฝิ่นกลายเป็นเศรษฐกิจหลักของชนในที่สูง การอพยพและบุกเบิกพื้นที่ป่าใหม่บนภูเขาสูงเพื่อทำการเพาะปลูกฝิ่นจึงกลายเป็นรูปแบบวัฒนธรรมการทำไร่ "เลื่อนลอย" ในหมู่คนม้งและกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่นๆ บางกลุ่มไปโดยปริยาย (Geddes, 1976 อ้างในประสิทธิ์ ลิปิรัชชา, 2546) จนกระทั่งรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพิ่งประกาศให้การปลูกฝิ่นผิดกฎหมายในปี 2501 เมื่อถูกกดดันจากนานาชาติ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541) จะเห็นได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีได้มีการติดต่อระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และเคลื่อนย้ายอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าที่ห้อมล้อมด้วยพื้นที่การเกษตรของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในเขตภูลังกามาก่อนปี พ.ศ. 2502 แล้ว และเป็นที่น่าสังเกตว่างานศึกษาช่วงหลังนี้ก็จะมักพบว่า มลาบรีเคลื่อนย้ายแต่ในแถบภูเขาตอนในภูมิภาคที่เป็นขอบด้านตะวันตกของจังหวัดน่านด้วย ดังจะให้เห็นต่อไปข้างหน้า

นอกจากช่วงปี พ.ศ. 2500 จะเป็นยุคที่รอบข้างประเทศไทยจะยังคงมีสงครามในภูมิภาคอินโดจีนอยู่อย่างต่อเนื่องอันมีผลให้เกิดการจำกัดพื้นที่การเคลื่อนย้ายของมลาบรีแล้ว ช่วงเวลานี้ยังนับเป็นช่วงที่อยู่ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านสำคัญของสายตาของรัฐไทยที่จ้องมองผู้คนที่อยู่ตามพื้นที่ห่างไกลโดยเฉพาะกับคนบนพื้นที่สูงตามแนวชายแดนของประเทศด้วย นั่นคือ การเปลี่ยนตำแหน่งแห่งที่จาก "ชาวป่า" ไปสู่ "ชาวเขา"

คำว่า "คนป่า" หรือ "ชาวป่า" ได้ค่อยๆ หายไปในปลายพุทธศตวรรษที่ 25 คำว่า "ชาวเขา" ก็กลายเป็นวาทกรรมหลักที่ใช้เรียกคนในชายแดน ลิขิต ธีระเวคิน (2511, อ้างในปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความสนใจของรัฐที่มีต่อชนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงมีขึ้นภายหลังการสำรวจ "ชาวเขา" ของสยามสมาคม เมื่อปี พ.ศ. 2463 แต่คำว่า "ชาวเขา" มีสถานภาพที่ถูกใช้อย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2502 ดังที่ วันัส พุกษะศรี (1989, อ้างใน ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี,

2541) กล่าวไว้ว่า คำว่า “ชาวเขา” ที่หมายถึง พวกชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในเขตที่สูงนั้น เป็นคำที่มีสถานภาพอย่างเป็นทางการเมื่อมีการก่อตั้งคณะกรรมการกลางชาวเขา ที่มีชื่อเดิมว่า คณะกรรมการสงเคราะห์ชาวเขา ในปีเดียวกันนั้น

นิยามคำว่า “ชาวเขา” นั้น สำหรับคนไทยเป็นคำที่ไม่มีความแน่นอนและแตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นจาก ลิขิต ธีระเวคิน (2511) ให้ความหมายคำดังกล่าวว่า ชาวเขานั้นได้แก่

“พวกชนกลุ่มน้อยที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูเขาในระดับความสูงต่ำกว่า 10,000 ฟุต เหนือระดับน้ำทะเล เป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมประเพณีเหมือนกัน มีภาษาพูด ความเชื่อ อาชีพ และนิสัยที่เหมือนกัน ในหมู่เดียวกัน กลุ่มคนเหล่านี้ได้อยู่ภายใต้ระบบ การปกครองเดียวกับคนไทย แต่แตกต่างจากคนไทยในแง่ประเพณีและภาษาพูด และพวกนี้เชื่อในผีสง่าง”

จะเห็นได้ว่า วาทกรรมชาวเขา ข้างต้นได้จัดให้กลุ่มชนบนพื้นที่สูงต่างๆ เข้าไว้เป็นประเภทเดียวกัน แม้วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของชนเหล่านี้จะแตกต่างกัน ทั้งนี้เป็นเพราะแนวคิดทางการเมืองในช่วงสงครามเย็น รัฐได้เปลี่ยนมาใช้แนวคิดเกี่ยวกับประชาชนในชายแดนใหม่ จากอุดมการณ์ชาตินิยมเดิมที่เคยแยกคู่ตรงข้ามระหว่างป่ากับเมือง จากพวกป่าเถื่อนกับพวกมีอารยะที่วาทกรรม “คนป่า” ได้เคยผลิตขึ้นมาก่อนหน้านี้ ก็ได้มีวาทกรรม “ชาวเขา” เข้ามาแทนเมื่อบริบททางการเมืองได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ช่วงสงครามเย็น (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541) ทำให้คู่ตรงข้ามอย่างภูเขากับที่ราบ หรือ “ความเป็นชาวเขา” กับ “ความเป็นไทย” มีพรมแดนที่สามารถแบ่งแยกได้ชัดเจนแหลมคมมากขึ้น

ภายใต้วาทกรรมชาวเขา ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ได้กลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาในสายตาของรัฐ ในช่วงสงครามเย็นจึงพบว่า รัฐพยายามนำนโยบายต่างๆ มาจัดการกับชนบนพื้นที่สูงซึ่งสอดคล้องกับในสิ่งที่รัฐเห็นว่าเป็นปัญหาต่อชาติ และปัญหาชาวเขาตามที่กรมประชาสงเคราะห์ (2509) ได้เสนอนโยบายต่อการแก้ไขหลังจากมีการสำรวจหมู่บ้านชาวเขา ในปี 2504-2505 ได้แก่ ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำจากไร่เลื่อนลอย ปัญหายาเสพติดที่มีการปลูกฝิ่นและปัญหาบริเวณภูเขาและชายแดนที่ห่างไกลอยู่นอกการควบคุมจากรัฐ และ “ชาวเขา” ก็ยิ่งกลายเป็นประเด็นปัญหาที่ร้อนแรงมากขึ้นเมื่อมีการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ในเขตป่าเขา ดังที่ ขจัดภัย นุราชพัฒน์ (2518) กล่าวถึงปัญหาจากชาวเขาไว้ว่า

"ชาวเขาขาดความสำนึกในความเป็นชาติ มีความผูกพัน
อย่างแน่นแฟ้นกับเผ่าของตน ตลอดจนการมีสภาพความเป็นอยู่
แร้นแค้น ไร้การศึกษา จึงเป็นการง่ายที่ชาวเขาจะตกเป็นเป้าหมาย
ของการแทรกซึมบ่อนทำลายของฝ่ายคอมมิวนิสต์"

ฉะนั้น ตำแหน่งแห่งที่ของชาวเขาจึงอยู่นอกอาณาบริเวณของ "เจ้าของประเทศ" กลายเป็นกลุ่มชนที่ไม่ใช่คนไทยแต่อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยและการดำรงอยู่ของชนเหล่านี้ก็ได้สร้าง
ปัญหาให้แก่ชาติ ตามนัยยะนี้แล้ว นิยามชาวเขาจึงเรียกร้องให้เกิดกลไกในการควบคุมอันแสดงให้
เห็นถึงความหมายพิเศษที่เกี่ยวข้องกับการเมืองที่ไม่ใช่แค่เพียงความต่างของสภาพภูมิประเทศ
อย่างเช่น ภูเขาและที่ราบเท่านั้น (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541)

แต่ทว่า วาทกรรมชาวเขาก็ไม่ได้ถูกใช้กับทุกกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเหมือนกันทั้งหมด
ทำให้เห็นว่า การสร้างความรู้ในการจัดจำแนกผู้คนมีส่วนอย่างสำคัญในการจัดความสัมพันธ์เชิง
อำนาจของรัฐกับผู้คนในรัฐ โดยสำหรับทางราชการถือว่ากลุ่มที่นับเป็น "ชาวเขา" ตามที่ให้คำ
จำกัดความไว้นั้นหมายถึง บุคคลที่อยู่ใน 9 เผ่า คือ "กะเหรี่ยง" "มั่ว" "เย้า" "ลีซอ" "อีเกอ" "ลัวะ"
"ขมุ" และ "ถิ่น" ส่วนเผ่าอื่นๆ ไม่ถือว่าเป็น "ชาวเขา" เช่น จีนฮ่อ ไทใหญ่ คณะจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
"ผีตองเหลือง" ด้วย แม้ว่าจะมีนักวิชาการเห็นว่าน่าจะจัดให้ "ผีตองเหลือง" อยู่ในกลุ่มชาวเขา
เพราะมีความเจริญแคว่ระดับเผ่าพันธุ์เท่านั้น โดยทั้ง 9 เผ่าดังกล่าวนี้ แต่ละบุคคลมีสิทธิที่จะขอ
สัญชาติไทยได้หากมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่ทางราชการกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดไว้ (มูลนิธิ
วัดศรีโสดา, 2542)

ทำไมจึงเกิดความไม่แน่นอนในนิยาม "ชาวเขา" ต่อกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี ประเด็นดังกล่าว
นี้ต้องกลับมาพิจารณาถึงบริบทของการนิยามคำนี้ ทั้งนี้ หากนิยามดังกล่าวเรียกร้องให้เกิด
การสอดส่องควบคุมจากรัฐ การนิยาม "ชาวเขา" จึงต้องอ้างอิงกับสิ่งที่กลายเป็นปัญหาหรือสิ่งที่
เป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ในสายตาของรัฐ เมื่อปัญหาจากชาวเขาในสายตารัฐพุ่งเล็งไปที่
ปัญหาหลักๆ อันได้แก่ การเกษตรที่สูง ยาเสพติดและความมั่นคงตามแนวชายแดน จึงไม่น่าแปลก
ใจว่า วาทกรรมชาวเขา ที่เรียกร้องกลไกการควบคุมจะมีผลต่างออกไปเมื่อพิจารณาถึงกลุ่มชาติ
พันธุ์ มลาบรี ทั้งนี้เพราะกลุ่มชนบนพื้นที่สูงที่กลายเป็นปัญหาหรือเป็นกลุ่ม "ชาวเขาเป้าหมาย"
จริงๆ ตามที่วาทกรรมชาวเขาในช่วงนั้นได้จัดไว้ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี ดังที่

รายงานของกรมประชาสัมพันธ์ (2509) ที่ได้เสนอนโยบายต่อการแก้ไขปัญหาลูกหลานชาวนาได้กล่าวถึงมลาบรีแต่เพียงสั้นๆ ว่า

“ท้ายที่สุดเราขอใคร่กล่าวถึงชนชาวเขาเผ่าเล็กๆ ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการล่าสัตว์และแสวงหาอาหารร่อนเร่ไปตามที่ต่างๆ คือพวกผีตอเคลือบหรือ ยุมบรี มีรายงานกล่าวว่า ในบางครั้งได้พบชนพวกนี้อยู่ในป่าลึกที่เข้าถึงยากในเขตจังหวัดน่าน อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของรายงานฉบับนี้ ชนพวกนี้ไม่มีความสำคัญพอที่จะต้องกล่าวถึงอีกต่อไป”

ท่าที่ต่อมลาบรีดังกล่าวของหน่วยงานรัฐจึงแสดงให้เห็นว่า แม้จะเป็นกลุ่มที่ถูกจัดให้เป็นชาวเขา แต่ก็ไม่ได้เป็นกลุ่มที่ก่อให้เกิดความจำเป็นเร่งด่วนให้รัฐต้องเห็นความสำคัญในฐานะกลุ่มชาวเขาที่ต้องได้รับการควบคุมสอดส่องดูแลตามวาทกรรมชาวเขาในช่วงนั้น ซึ่งน่าจะมีผลทำให้ชาวมลาบรีมีอิสระอยู่ในป่าและยังคงสามารถท่องเที่ยวไปตามภูเขาต่างๆ ในภาคเหนืออย่างน่าน แพร่ พะเยา ต่อไปได้โดยรัฐไม่ได้ระแวงหรือให้ความสำคัญที่จะควบคุมเหมือนกลุ่มชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ แต่อย่างไร

ดังนั้น จึงพบว่านอกจากบริเวณเทือกเขาตอนเหนือของจังหวัดน่าน-พะเยาแล้ว ก็ยังพบว่าทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดน่าน ก็มีกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีท่องป่าลึกตอนในภูมิภาคด้วย ดังที่ Kraisri Nimmanahaeminda และ Hartland-Swan, Julian (1962) ได้ศึกษากลุ่ม “ผีตอเคลือบ” ในจังหวัดน่าน โดยสัมภาษณ์และสังเกตการณ์กลุ่มมลาบรีที่ได้เข้ามาที่รับสิ่งของที่คณะสำรวจของสยามสมาคมนำมาแจกให้เป็นเวลาหนึ่งวัน ณ บริเวณบ้านกุ่ม ตำบลยาบหัวนา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ในปี พ.ศ. 2505 มลาบรีในงานศึกษาของไกรศรี นิมมานเหมินทร์ เป็นกลุ่มผู้ชาย 9 คน แต่ไม่มีผู้หญิงหรือเด็กเข้ามาด้วย งานชิ้นนี้ทำให้ได้ทราบว่า คำที่ใช้เรียกตนเองว่า “ยมบรี” ตามที่ Bernatzik (1951) ได้บันทึกไว้ไม่ได้ถูกใช้โดยกลุ่มที่ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ ได้ศึกษาไว้ โดยคำที่เรียกตนเองตามที่ได้มีการบันทึกไว้ได้พูดด้วยภาษาของกลุ่ม “ไตยวน” หรือ “คำเมือง” ก็คือคำว่า “คนป่า” อันมีความหมายในทำนองเดียวกันกับ “ยมบรี” ที่หมายถึง คนที่อยู่ในป่า

ในการเดินทางครั้งนี้ ช่างถ่ายภาพที่ติดตามคณะสำรวจของสยามสมาคมคือ บุญเสริม สาทรรักษ์ ยังได้บันทึกไว้ว่า ครูศรีโว สีมา ครูใหญ่โรงเรียนบ้านป่าแพะ ตำบลยาบหัวนา และ

ครูสุวรรณ เคนดี บ้านปางขมภู บอกกับอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ว่า เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2505 มี "ผีตอเหลือง" ที่เป็นชายล้วน 4 คนเข้ามาที่บ้านปางหู่ ตำบลยาบหัวนา โดยเอาเสื้อผ้าหยาบ น้ำผึ้ง ชีผึ้ง หนังสือสัตว์ เขาสัตว์ หรือว่านต่างๆ มาแลกสิ่งของจากชาวบ้าน เช่น เสื้อผ้าเก่า มีด กรรไกร ไม้ขีดไฟ หรือหินเหล็กไฟ เข็ม ด้าย แต่ทุกครั้งจะไม่ลืมแลกยาเส้นจุนๆ กับยาจำพวกชีผึ้ง สำหรับแก้พิษสัตว์กัดต่อยด้วย

ครูทั้งสองคนยังบอกอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินทร์อีกว่า บริเวณบ้านนาเก่า ตำบลยาบหัวนา ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดน่านมักมี "ผีตอเหลือง" เข้ามาที่หมู่บ้านเสมอ คนพื้นราบที่เป็นคน "ไต่ยวน" ในแถบนี้ยังมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับ "ผีตอเหลือง" ด้วย โดยสภาพป่าในแถบนั้นเป็นพื้นที่ป่าดงดิบห่างไกลผู้คน สัตว์ป่ามีชุกชุมเพราะไม่ค่อยจะมีใครเข้าไปรบกวน มีคนเคยพบวัวแดง กระตัง เลือ หมี่ เก้ง แม้กระทั่งช้างป่าซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

ความสมบูรณ์ของป่าแถบตะวันตกของจังหวัดน่านนั้นมีมานานแล้ว สภาพป่าเป็นป่าดงดิบที่เจ้าผู้ครองเมืองน่านมักส่งพรานป่าเข้ามาคล้องช้างป่าในแถบนั้น ดังเช่นที่ปรากฏในปี พ.ศ. 2470 เจ้ามหาพรหมสุรธาดาฯ เจ้าผู้ครองนครน่าน ก็ได้เคยไปตั้งคอกจับช้างป่าที่บริเวณป่า "หล่งน้ำปี่" เขตอำเภอบ้านหลวง ที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกของจังหวัดน่านในปัจจุบัน (สำราญ จรุงกิจประชากรมย์, 2542)

ในบันทึกของบุญเสริม สาตราภัย ยังได้กล่าวถึง การพบกับชาวม้ง บ้านขุนสถาน อำเภอ นาน้อย จังหวัดน่านที่ลงมาซื้อสินค้าในตลาดตัวเมืองน่าน ชาวม้งบอกว่ามี "คนป่า" หรือ "ผีตอเหลือง" เข้ามาที่หมู่บ้านเสมอ การเข้ามาที่หมู่บ้านจะมีเพียงผู้ชายเท่านั้น ไม่เคยมีผู้หญิงเลย การเข้ามาก็ไม่เคยแน่นอน บางครั้งก็หนึ่งหรือสองสัปดาห์ก็มา บางครั้งก็สองหรือสามเดือน โดยเป็นพวกเดิมที่รู้จักกันบ้าง บางครั้งก็มีคนใหม่มาบ้าง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2506 ด้วยการร่วมมือของกองตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้ไปตั้งฐานที่คอยขุนสถาน จังหวัดน่าน ได้รายงานและนำคณะสำรวจของสยามสมาคมนำโดย ไกรศรี นิมมานเหมินทร์ (1963) ขึ้นไปศึกษากลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีอีกครั้งเป็นเวลาสองวัน โดยครั้งนี้ได้ไปศึกษามลาบรีที่เข้ามาติดต่อกับหมู่บ้านชาวม้ง บริเวณคอยขุนสถาน อำเภอ นาน้อย ที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดน่านติดกับจังหวัดแพร่ พบว่า ชนกลุ่มนี้มีคำเรียกขานทางชาติพันธุ์ในภาษาของตนเองคือ "มราบรี" ที่หมายถึง คนที่อยู่ในป่า อันเป็นความหมายในทำนองเดียวกับคำว่า "ยุมบรี" ที่ Bernatzik (1951) บันทึกไว้ก่อนหน้านานแล้ว ในครั้งนี้มีมลาบรีเข้ามามากถึง 22 คนในจำนวนนี้มีเพียงผู้หญิงที่ป่วยเดินทางมาด้วยอีกคน นอกนั้นเป็นผู้ชายและมีชายมลาบรี 9 คน ที่เคยพบกับคณะสำรวจของสยามสมาคมมาแล้วเมื่อครั้งสำรวจ ปี พ.ศ. 2505 ที่

ตำบลยายบัวนา

นอกจากภูเขาทางตอนใต้ของจังหวัดแล้ว ทางตอนเหนือของน่านก็ยังคงมีกลุ่มมลาบริ ท่องป่าในภูเขาแถบนี้ด้วย ดังที่อดีตชาวมังคดยผาแดง อ. ทุ่งช้าง คือ นายจิววัฒน์ ศิลป์ทำว³ เล่าว่าเมื่อ ปี พ.ศ. 2507 ในวัย 9 ปี เขาได้พบ "คนตองเหลือง" นำของป่า เช่น น้ำผึ้ง ขี้ผึ้ง เลื้อย หวาย ดีหมี งาช้าง สัตว์ป่าและหัวมันป่า เข้ามาแลกเปลี่ยนของจากมัง ได้แก่ เกลือ ข้าว เหล็ก ยาสูบ เครื่องนุ่งห่ม ไม้ขีดไฟ เป็นต้น แต่เมื่อเกิดความขัดแย้ง ปี พ.ศ. 2510 ในแถบภูเขา เมื่อทางการไทย ตัดสินใจเปิดยุทธการผาแดง ก็ทำให้ทั้งมังและมลาบริในบริเวณนั้นต้องหนีภัยสงครามไปอยู่ใน ภูเขาแถบอื่นๆ โดยเป็นขอบด้านตะวันตกของน่านตามแนวเทือกเขาผีปันน้ำมุ่งลงใต้เข้าสู่ตอนใน ภูมิภาคมากขึ้น เช่น เขตดอยฮู อำเภอทุ่งช้าง ดอยขุนน้ำพริก สวนยาหลวง อำเภอท่าวังผา และ ดอยผาจิ อำเภอเมืองน่าน มังบางส่วนยังย้ายไปอยู่กับญาติที่บ้านปากกลาง อำเภอบัว และที่ บริเวณบ้านป่อหอย อำเภอเวียงสา ที่ครอบครัวของจิววัฒน์ได้ย้ายมาอยู่ที่นี่ด้วย (สุชาติ บุรมิตร, 2546)

แต่สงครามที่ดอยผาแดงในพื้นที่ตอนเหนือของน่านไม่ใช่ความขัดแย้งตามป่าเขาเพียง แห่งเดียวในภาคเหนือเท่านั้น สงครามระหว่างกองทัพไทยและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ยังได้ขยายวงกว้างทั่วไปในเขตป่าเขาของภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ของไทยด้วย ทั้งนี้เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของการเมืองทั้งในและนอกประเทศด้วย กล่าวคือ จากเดิมที่รัฐ มองเห็นพรรคคอมมิวนิสต์ในประเทศไทยเป็นเพียงพรรคการเมืองที่ไม่มีอันตรายเป็นต่อประเทศไทย นับแต่ พ.ศ. 2475 ที่พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในขณะนั้นยังเป็นส่วนหนึ่งของพรรค คอมมิวนิสต์จีนที่ถูกทหารของเจียงไคเช็คตีแตกเมื่อ ปี พ.ศ. 2470 (ธนศ อภรณ์สุวรรณ, 2517) และได้มีการประกาศตั้งเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเมื่อราว ปี พ.ศ. 2485 (กองบก. สังคมศาสตร์ปริทัศน์, 2517) รัฐบาลไทยสมัยของ นายปรีดี พนมยงค์และหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ก็ ยังคงสนับสนุนในการต่อสู้ของผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์จากประเทศใต้อาณานิคมตะวันตก ก่อนที่จะ ถูกรัฐประหารเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 (ธนศ อภรณ์สุวรรณ, 2517) หลังจากรัฐประหาร ทำที่ของฝ่ายไทยก็ได้เปลี่ยนไปกลายเป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาและหันมาต่อสู้กับ พรรคคอมมิวนิสต์ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541)

เมื่อนโยบายของรัฐต่อพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้เปลี่ยนมุมมองว่าเป็นกลุ่มที่ เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ก็ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ได้เปลี่ยนแนวทางเคลื่อนไหวสู่

³ สัมภาษณ์นายจิววัฒน์ ศิลป์ทำว เจ้าหน้าที่พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน 21 สิงหาคม พ.ศ.2547

เขตชนบทตามมติของคณะกรรมการกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในปี พ.ศ. 2503 ที่ต้องการเปลี่ยนมาใช้แนวทางเดียวกับยุทธศาสตร์ของเหมาเจ๋อตงที่ให้มุ่งการเคลื่อนไหวจากหมู่บ้านไปสู่เมือง (เจฟฟรี เรซ, 2517)

จนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2508 เมื่อพยายามจะสร้างเขตปลดปล่อยอำนาจจากรัฐบาลกลางพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจึงถูกรัฐบาลกลางส่งกำลังเข้ากวาดล้างครั้งแรก โดยกองทัพพบได้ส่งกำลังเข้าตีทหารป่าที่จังหวัดนครพนม บริเวณเทือกเขาภูพาน และขยายสู่จังหวัดอื่นๆ ต่อไป (พันศักดิ์ วิญญรัตน์, 2517)

ในภาคเหนือ "วันเสียงปืนแตก" ครั้งแรกนั้นเกิดที่ บ้านน้ำปาน ต.นาไร่หลวง อ.ทุ่งช้าง จังหวัดน่าน หลังจากที่ได้มีการระดมมวลชนในหลายพื้นที่ นับตั้งแต่เชียงใหม่ พะเยา น่าน พิษณุโลก เพชรบูรณ์ เลยและตาก จนเมื่อปี พ.ศ. 2510 ก็จับอาวุธขึ้นต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ ในบริเวณภาคเหนือมีการเปิดแนวรบทั่วไปในเขตป่าเขา รวมทั้งยังมีการตั้งฐานที่มั่นเตรียมขยายเขตงานเพื่อปลดปล่อยในพื้นที่ต่างๆ ที่ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2511 โดยตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขาสูง แต่ละแห่งประกอบไปด้วยมวลชนและกองกำลังติดอาวุธ (ศิริ ทิวะพันธุ์และคณะ, 2528) โดยมีฐานที่มั่น 9 แห่งดังต่อไปนี้

1. ฐานที่มั่นดอยยาว-ดอยผาหม่น ในเชียงใหม่-พะเยา
2. ฐานที่มั่นดอยผาจิ รอยต่อพะเยา-น่าน
3. ฐานที่มั่นภูพยัคฆ์ (น่านเหนือ) อ.ปัว จ.น่าน
4. ฐานที่มั่นภูสามเหลี่ยม (น่านใต้) อ.แม่จริม จ.น่าน
5. ฐานที่มั่นภูซัด รอยต่อพิษณุโลก-เลย
6. ฐานที่มั่นภูหินร่องกล้า รอยต่อพิษณุโลก-เลย-เพชรบูรณ์
7. ฐานที่มั่นเขาค้อ อ.เมือง จ.เพชรบูรณ์
8. ฐานที่มั่นขุนแม่ละเมา อ.แม่สอด จ.ตาก
9. ฐานที่มั่นแม่จันทะ อ.อุ้มผาง จ.ตาก

จะเห็นได้ว่าตามเทือกเขาสูงของภาคเหนือนั้นได้กลายเป็นพื้นที่สมรภูมิระหว่างกองทัพไทยและพรรคคอมมิวนิสต์ ในขณะที่ภายนอกประเทศไทย สงครามในอินโดจีนก็ยังคงยืดเยื้อต่อไป แล้ววิถีชีวิตของคนที่ต้องพึ่งพิงอยู่กับป่าอย่างกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีที่ต้องมาติดอยู่ในวงล้อมของความขัดแย้งจะได้รับผลกระทบอย่างไรบ้าง ตาศรี หรือ ตาทอ ชาวมลาบรีบ้านห้วยหยวกใน

วัยสี่สิบเศษๆ ตามที่ผู้วิจัยคาดคะเนเอง เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า สงครามได้ทำให้ชีวิตในป่าเขาเต็มไปด้วย
ด้วยความสับสนวุ่นวาย ชีวิตขาดความมั่นคง สนามรบ เสียงปืนเกิดขึ้น ณ ที่ใด มลลาก็พากัน
หนีตายไปอยู่ที่อื่น เช่น เกิดที่ผาจิ ทางตะวันตกของอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มลลาก็หนี
ลงได้มาอยู่ที่แถบภูเค็ง ในอำเภอเวียงสา จนเกิดการรบใกล้เข้ามาอีกก็หนีลงได้มากขึ้นไปอยู่
ดอยขุนสถาน อำเภอพาน้อย และเคยเลยไปถึงอุตรดิตถ์ด้วย

“...ไปที่ผาจิ ...แล้วก็เกิดมีผกค. ชวงนั้นเขาไปอยู่นั้น พอดี
ไอ้ผกค. เขาต่อสู้กันนะ ตอนที่เขาต่อสู้กันที่ผาจิ อาจจะมีคนเมือง
หรือไม่ก็คนม้ง แต่ทำจะเป็นคนเมือง เขาไปเจอทองเหลือง เขาก็บอก
ว่า เดี่ยวนี้อย่าไปอยู่กับแม่ว (ม้ง) ถ้าพี่น้องรู้ที่รู้ทางถิ่นเกิด ก็ไปอยู่ที่
อื่นเถอะ เขาก็ออกจากที่นั่นมาอยู่ (ภูเค็ง) เขาก็ยิงกันจนปีสองปี
แล้วหมู่ทองเหลืองก็หนีไปถึงขุนสถานนั้น เขาก็ต่อสู้กันอีก เขาไม่มี
ปืนมีอะไร รู้ที่อยู่ก็พากันไป กลับมาอยู่ภูเค็ง ได้ยินเสียงปืนก็นึก
ว่าเขายิงกันทางนี้อีกแล้ว เขาก็ย้ายไปโน้นจากดอยภูเค็งไปขุนสถาน
ไปถึงอุตรดิตถ์”

กำลังฝ่ายรัฐบาลเข้ามากวาดล้างอย่างหนักในหลายพื้นที่ของภาคเหนือและจังหวัดน่าน
สงครามคอมมิวนิสต์ก็จะหมดอิทธิพลก็ด้วยการออกนโยบาย 66/2523 ที่ใช้การเมืองนำ
การทหารเปิดโอกาสให้เข้ามามอบตัวกลายเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยและความผิตหวังของ
เหล่าปัญญาชนและบรรดาชาวนาต่อแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ก็ใช้เวลานานพอสมควร

ในจังหวัดน่าน แม้จะเข้าสู่ปี พ.ศ. 2525 สถานการณ์ก็ยังคงไม่สงบในบางพื้นที่โดยเฉพาะ
ในเขตป่าเขาตามแนวเทือกเขาผีปันน้ำอันเป็นขอบกระทะด้านตะวันตกมีการตั้งฐานของกองกำลัง
คอมมิวนิสต์ที่บริเวณดอยผาจิ เนื้อพื้นที่อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน จนกระทั่ง เดือนมีนาคม
ปี พ.ศ. 2525 ทางกรมเปิดยุทธการสุริยพงษ์ กองทัพภาคที่ 3 ได้ส่งกำลังเข้ากวาดล้างครั้งใหญ่
บริเวณฐานที่มั่นดอยผาจิอันเป็นที่ตั้งของ “เขตงาน 7” ฐานที่มั่นแห่งนี้มีขนาดใหญ่กว่าที่อื่นไม่ว่า
จะเป็นที่เขาคือ จังหวัดเพชรบูรณ์หรือดอยยาว-ดอยผาหม่น จังหวัดเชียงราย (ศิริ ทิวะพันธุ์และ
คณะ, 2528)

แต่แม้ว่า “วันเสียงปืนดับ” จะได้ผ่านไปเมื่อสงครามสงบลงไปแล้ว ชาวมลลาก็จะกลับมา
ท่องป่าได้เหมือนเดิมอย่างนั้นหรือ หลังสงครามสงบ ป่าเขาบางพื้นที่ก็กลายเป็นดั่งเขตแห่ง

ความตายไปโดยปริยาย ทั้งนี้จากการที่มีการนำกับริเบิดมาใช้ในระหว่างสงคราม กับริเบิดเป็นอาวุธที่เมื่อนำมาใช้จะฝังอยู่ใต้ดินรอคร่ำชีวิตกองกำลังฝ่ายตรงข้ามที่เดินทางผ่านมาหรือใช้ปกป้องตนเองจากการบุกของฝ่ายตรงข้าม ทำให้แม้สงครามสงบลงแล้วก็จริง แต่ตามป่าก็ยังมีกับริเบิดที่ไม่ได้เก็บกู้หลงเหลืออยู่และยังคงทำงานของมันต่อไปนั่นคือ คอยดักสังหารผู้คนที่เดินเข้ามาเหยียบมันให้ตายอย่างทุกซ์ทรมาณ แต่ทำไมยังคงมีกับริเบิดเหลืออยู่อีกในเขตป่าหลังการรบ

เหตุผลประการหนึ่งที่ยังคงหลงเหลือกับริเบิดอยู่ในพื้นที่ป่าเพราะการเก็บกู้กับริเบิดนั้น มีค่าใช้จ่ายสูงและเสียเวลานานนับชั่วโมง ในขณะที่การวางนั้นใช้เวลาเพียงไม่กี่นาที โดยการเก็บกู้กับริเบิดหนึ่งลูกมีค่าใช้จ่ายสูงถึง 300-1,000 เหรียญสหรัฐ นั่นทำให้พื้นที่อดีตสมรภูมิจากสงครามไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ในภาคเหนือกลายเป็นพื้นที่สนามทุระเบิดจำนวนมาก ด้วยการสู้รบที่ยาวนานสืบกว่าปี (พ.ศ. 2510 ถึงกลางปี พ.ศ. 2525) นอกจากการวางกับริเบิดแล้ว บรรดาอาวุธหนักและลูกกระสุนปืนใหญ่ยังได้ก่อให้เกิดสนามทุระเบิดตามมาอีกเป็นจำนวนมากจากการที่กระสุนปืนใหญ่และอาวุธหนักที่ยิงออกไปเหล่านี้ไม่แตกตัวระเบิดออกมา โดยใน 100 ลูกจะมีอยู่ 5 ลูกที่ไม่แตกตัว (นงลักษณ์ ไมตรีมิตร, 2544) (โปรดดูตามภาคผนวกแผนที่แสดงสนามทุระเบิดในประเทศไทยจะเห็นได้ถึงพื้นที่สนามทุระเบิดทางด้านขอบกระทะด้านบนของจังหวัดน่านด้วย)

ตาศรีทบทวนเหตุการณ์เรื่องนี้กับ ยานิด ผู้เป็นภรรยา แล้วเล่าถึงอาวุธเพชรฆาตชนิดนี้ให้ผู้วิจัยฟังว่า ตาก้วย พ่อของยานิดก็เป็นมลาบริกกลุ่มหนึ่งที่พยายามท่องปากลับขึ้นไปป่าบริเวณดอยผาจิหลังทราบว่างครามสงบแล้วและมีโอกาสได้พบกับชาวม้ง บ้านสันติสุข ที่พยายามบอกชาว มลาบริถึงอันตรายจากกับริเบิด แต่มลาบริก็ไม่เข้าใจจึงเดินทางต่อไป จนกระทั่งขณะที่เดินไปตามสันเขา ก็เกิดการระเบิดขึ้นเพราะคนในกลุ่มได้เดินเหยียบกับริเบิด แรงระเบิดยกร่างมลาบริ 2 คนขึ้นแล้วฉีกร่างนั้นจนปลิวกระเจาไปทันทีต่อหน้าต่อตาพี่น้องที่เดินทางไปด้วยกัน (ปัจจุบันนี้ ตาก้วยได้เสียชีวิตแล้ว 2 ปีที่จังหวัดแพร่)

“...โอ้หลายปี แล้วเขากลับมา ย่องๆ ไป ไร่เสียงปืนไม่มี ทำจะไม่มีอะไรแล้ว พ่อของภรรยาผมนี้ ไปถึงที่บ้านหลวง ไปผาจิ แม่ (ม้ง) บ้านสันติสุขคนหนึ่งเขาก็บอกว่า อย่าไปเน้อ ที่เดี๋ยวนี้อีกคนที่ดักระเบิด ยังแก็ไม่หมด พ่อตาแล้วก็มีหลายๆ คน เขาก็ไม่รู้นะ เขาไปไปถึงกลางดอยนะ ก็ได้ยิน โดนระเบิดละ ต้ม! โดนละ ชากับตัวขาด กระเด็นหายไปเลย โดนระเบิดตายไปสองคนเน้อ ”

เมื่อการสู้รบผลักดันให้มลาบรีต้องถอยร่นลงสู่ตอนในภูมิภาค หลังสงครามสงบจะกลับขึ้นไป ก็ยังต้องเผชิญอันตรายจากดงพุนระเบิด ในครั้งนี้เองที่แบบแผนการเคลื่อนย้ายของชาวมลาบรีได้ จำกัดลงมาเหลือเพียงภูเขาไม่กี่แห่งในทางตอนใต้ของจังหวัดน่านเขตรอยต่อกับจังหวัดแพร่ ตามที่ Jesper Trier (1986) ได้เข้าศึกษาคนกลุ่มนี้ในช่วงทศวรรษที่ 2520 พบว่า การเคลื่อนย้ายหนี สงครามทำให้พื้นที่ป่าที่มลาบรีใช้วนเวียนอยู่ในแถบภูเขาที่เป็นรอยต่อแพร่กับน่านไม่กี่แห่งเท่านั้น เช่น แถบพื้นที่ดอยภูเค็ง เขตอำเภอเวียงสา แถบดอยขุนสถาน อำเภอนาน้อย (ดูแผนที่ของ Trier, 1986)

ข้อค้นพบดังกล่าวนอกจากจะพบในงานนักวิจัยชาวเดนมาร์กอย่าง Jesper Trier (1986) แล้วก็มีงานของ สุรินทร์ ภูซจร (2531) ด้วยที่ได้ศึกษาชนกลุ่มนี้ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2520 ร่วมกันกับ Trier ในพื้นที่หมู่บ้านชาวม้งบ่อหอย ต. ยาบห้วยนา อ. เวียงสา จ. น่าน และจากนั้น สุรินทร์ จึงได้ กลับออกไปเริ่มงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมโหบินเนียน (Hoabinhian) ที่แหล่งขุดค้นทางโบราณคดี ที่จังหวัดกาญจนบุรี แล้วได้กลับเข้ามาศึกษาชาวมลาบรีในจังหวัดน่านอีกครั้งในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2526, 2528 และ 2529 เมื่อเห็นว่าข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology-Ethnography) ของกลุ่มชนที่ยังคงมีพฤติกรรมเป็นกลุ่มสังคมล่าสัตว์ที่ยังมีในปัจจุบันอาจสามารถช่วยอธิบายและ ตีความเปรียบเทียบย้อนหลังไปสู่อดีตถึงวัฒนธรรมโหบินเนียนอันเป็นสังคมที่อยู่ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นสังคมแบบเก็บของป่าล่าสัตว์แล้วเริ่มพัฒนาเป็นสังคมเกษตรกรรมบ้างแล้ว

จากการศึกษาของสุรินทร์ ภูซจร (2531) พบว่า แบบแผนการเคลื่อนย้ายของมลาบรีในพื้นที่ศึกษาในช่วงนั้นจะเคลื่อนย้ายในรัศมีประมาณ 30 ตารางกิโลเมตรในสองจังหวัดคือ ในเขต จังหวัดน่านมีบริเวณหมู่บ้านต่างๆ ในอำเภอเมืองและอำเภอเวียงสาโดยเฉพาะจุดที่แวะพักประจำ คือ บ้านห้วยบ่อหอย บ้านห้วยแม่ลอน บ้านภูเค็ง ต. ยาบห้วยนา ในขณะที่จังหวัดแพร่ มีทั้งอำเภอ ร้องกวาง อำเภอสอง อำเภอเมือง แต่ที่เป็นจุดแวะพักประจำคือ บริเวณบ้านห้วยฮ่อม ต. บ้านเวียง อ. ร้องกวาง

ส่วนสาเหตุที่การเคลื่อนย้ายมีการจำกัดลงในเพียงพื้นที่ 30 ตารางกิโลเมตรตามที่ สุรินทร์ ภูซจร (2531) ศึกษาไว้ก็คือ ปัญหาทางการเมืองในภูมิภาคเพราะมีการสู้รบระหว่าง กำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลไทยและพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ผลของการสู้รบ ส่งผลให้เกิดการจำกัดพื้นที่เคลื่อนย้ายของมลาบรี และนอกจากนี้ สุรินทร์ยังเห็นว่าแบบแผน การเคลื่อนย้ายที่จำกัดลงยังเกี่ยวข้องกับารลดลงของพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์จากปัญหาการตัดไม้ ทำลายป่าบนพื้นที่สูงด้วย

ความเสียหายของป่ายังเป็นผลมาจากสงครามด้วย กล่าวคือในช่วงสงครามความขัดแย้งนั้น รัฐบาลยังได้ส่งเสริมให้มีการทำลายป่าเพิ่มมากขึ้นในเขตที่เป็นฐานที่มั่นของกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์ นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ปรับแก้มาจากยุทธศาสตร์ของเหมาเจ๋อตุงคือ “ป่าล้อมเมือง” แต่กลับกันตรงที่เปลี่ยนเป็น “เมืองล้อมป่า” โดยยุทธศาสตร์ของรัฐบาลเน้นการประสานวิธีการทางการเมืองด้วย เริ่มต้นจากใช้วิธีสร้างถนนเข้าไปถึงเขตฐานที่มั่นของพรรคคอมมิวนิสต์ แล้ววางป่าเป็นพื้นที่กว้างใหญ่เพื่อไม่ให้กองกำลังกลุ่มนี้หลบหนีหรือตั้งฐานที่มั่นใหม่ได้ หลังจากนั้นก็ส่งกองกำลังทหารเข้าโจมตีฐานที่มั่นอย่างหนักและอีกด้านก็ใช้นโยบายนริโทษกรรมเปิดโอกาสให้กลายเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย (ผาสุก พงษ์ไพจิตรและคริส เบเคอร์, 2539)

จะเห็นได้ว่า ในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2500- 2525 ความขัดแย้งอย่างรุนแรงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคไม่ว่าจะในประเทศไทยหรือประเทศในภูมิภาคอินโดจีนได้ส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรี จากกลุ่มที่เคยสามารถท่องป่าในหลายบริเวณกว้างไกลจนพบว่าการเคลื่อนย้ายทั้งในแถบทางเหนือของพม่า-ไทย-ลาว เพียงไม่กี่ทศวรรษเหลือพื้นที่ให้ท่องป่าจำกัดอยู่แค่ป่ารอยต่อของจังหวัดน่านและแพร่และในเขตไชยะบุรี ประเทศลาว

ในช่วงนี้ ชื่อเรียกขานตนเองก็คือ “มลาปรี” ก็ได้ถูกบันทึกไว้ เพิ่มขึ้นมาจากที่เคยพบคำว่า “ยุมปรี” แต่นัยยะของทั้งสองคำนี้ก็บ่งบอกถึงความพยายามที่จะบอกว่า “เราก็เป็นคน” เพื่อตอบโต้กับการถูกเรียกขานเป็นอย่างอื่นเช่นเดียวกัน เพราะกว่าศตวรรษที่นับแต่วาทกรรม “ชาวป่า” ได้กำหนดให้เรียกขานคนเหล่านี้ด้วยคำว่า “ผีป่า” หรือ “ผีตองเหลือง” มาอย่างยาวนาน แม้จะเกิดวาทกรรม “ชาวเขา” ขึ้นในช่วงหลังตามบริบทช่วงสงครามเย็นก็ตาม แต่ด้วย “ความเป็นชาวเขา” ที่ตกย้ำตำแหน่งที่ต่ำต้อยในดินแดนรัฐชาติ จึงปรากฏว่าชื่อเรียกขานจากภายนอกยังคงสืบรากผ่านตัวมันเองไปในการรับรู้อย่างฝังลึกสำหรับคนไทยที่ยังคงเห็นกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีเป็น “ผีป่า” หรือ “ผีตองเหลือง” ที่แปลกประหลาดล้ำหลังต่อไปโดยเฉพาะกับรัฐที่เห็นว่า แม้กลุ่มมลาปรีจะจัดอยู่ในกลุ่มชาวเขา แต่ก็อยู่นอกเหนือไปจากกลุ่ม “ชาวเขาเป้าหมาย” ที่รัฐต้องเข้าไปพัฒนาหรือต้องสอดส่องควบคุมอย่างจริงจัง

ฉะนั้น ในขณะที่สงครามได้จำกัดการเข้าถึงทรัพยากรทางกายภาพต่อชาวมลาปรี ภาพลักษณ์ที่ภายนอกรับรู้ผ่านวาทกรรมชาวป่าและเปลี่ยนมาสู่วาทกรรมชาวเขาก็ทำให้ผู้คนเหล่านี้ยังคงถูกจำกัดและกันให้พ้นออกไปจาก “ความเป็นไทย” ที่แม้จะเป็นเพียงจินตนาการในรัฐสมัยใหม่ แต่ก็ทรงอำนาจบนพื้นที่และดินแดน ทั้งนี้เพราะสามารถเปิดโอกาสให้กับอำนาจต่างๆ เข้าไปจัดการสิ่งที่อยู่นอกพรมแดนของ “ความเป็นไทย” ได้อย่างชอบธรรม คำถามที่ว่า “คุณเป็น

ใคร" ในรัฐชาติจึงสำคัญต่อผู้คนที่อยู่ในดินแดนของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาประเทศ ดังที่จะได้เห็นชัดเจนมากขึ้นในตอนต่อไป

4.3 ยุคแรงงาน “มลาบรี” ในไร่และการเข้ามาของรัฐ-ตลาด-องค์กรพัฒนาเอกชน

(พ.ศ. 2519-2539)

ในวิกฤตทางเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 ประเทศที่ได้ที่ถือว่ากำลังจะก้าวขึ้นเป็นเสือเศรษฐกิจตัวใหม่แห่งเอเชียอย่างเช่น ประเทศไทย ถึงกับต้องขอความช่วยเหลือทางการเงินจากองค์กรระหว่างประเทศอย่างไอเอ็มเอฟเพื่ออนุมัติเงินกู้ในรูปแบบเงินช่วยเหลือถึง 17,200 ล้านดอลลาร์ สหรัฐ ปราบฏกการณ์ดังกล่าวได้ชี้ให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า “การพัฒนา” ไม่ได้มีแต่มิติที่สร้างสรรค์อย่างเดียวเท่านั้นแต่ได้นำประเทศไทยเข้าสู่วิกฤตปัญหาด้วย โดยวิกฤตดังกล่าวสามารถนับย้อนไปถึงช่วงปี พ.ศ. 2493-2502 ที่ประเทศไทยได้เน้นการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วบนเส้นทางที่นำไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยเริ่มจากการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการที่เอื้อประโยชน์ให้กับอุตสาหกรรมในเมือง โดยเน้นความสำคัญขงตลาดบทบาทการเป็นผู้นำของภาคเอกชนและบทบาทที่สำคัญยิ่งของการลงทุนจากต่างชาติ (วอลเดน เบลโลและคณะ, 2542)

ขณะที่หมุดแห่งทศวรรษการพัฒนานั้นเริ่มนับที่ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2500 ก็ในช่วงทศวรรษแห่งการพัฒนานี้ ทุกพื้นที่ของประเทศไทยจะถูกคลื่นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกระแทกเข้ามาในเวลาเดียวกันหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณพื้นที่สูงของประเทศ ชุมชนในพื้นที่ป่าเขาในภาคเหนือไม่ได้เข้าสู่อการพัฒนาอย่างเข้มข้นเหมือนอย่างในเขตที่ราบ โดยเฉพาะช่วงสงครามความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเมื่อ ปี พ.ศ. 2508-2525 มีชุมชนบนที่สูงหลายแห่งจำต้องเคลื่อนย้ายหนีภัยสงครามในภูมิภาคกลายเป็นผู้พลัดถิ่นภายในดินแดนรัฐชาติ

หนึ่งในนั้นก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งในแถบป่าเขา ในขณะที่ชุมชนในพื้นที่ราบเข้าสู่กระบวนการพัฒนานับแต่ช่วง พ.ศ. 2500 แต่กว่าที่รัฐบาลไทยจะสามารถนำการพัฒนาเข้ามาสู่ชุมชนมลาบรีได้ก็ใช้เวลานานหลังช่วงปี พ.ศ. 2525 เมื่อสงครามในเขตป่าเขาในจังหวัดน่านสงบลง โดยเป็นปีเดียวกับที่ชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีได้ปรากฏเป็นครั้งแรกในรายงานโครงการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาของกรมประชาสงเคราะห์ที่โครงการเข้าไปดำเนินโครงการพัฒนาและสงเคราะห์ชุมชนชาวเขาในท้องถื่นต่างๆ ของจังหวัดน่าน (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน, 2525)

แต่ก่อนที่รัฐจะได้เริ่มเข้ามาพัฒนาและสงเคราะห์นั้น ชาวมลาบรีก็ได้เผชิญหน้ากับแรงกดดันอื่นๆ บนพื้นที่สูงก่อนหน้านั้นแล้ว นั่นคือ แรงกดดันด้านประชากรบนพื้นที่สูงและการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างรวดเร็วในเขตป่าเขาโดยมาจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกและการสัมปทานป่าไม้

การเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตพื้นที่สูงตอนในภูมิภาคมีสาเหตุที่สำคัญก็คือ การพยายามหาสถานที่หลบภัยสงครามอันเป็นการสร้างความมั่นคงให้กับชีวิตของประชาชนในแถบชายแดนเมื่อเกิดความขัดแย้งจนกลายเป็นสงครามทั้งในชายแดนไทย-ลาวและสงครามคอมมิวนิสต์ในภาคเหนือของไทย ดังเช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2490 ประชากรม้ง ที่รู้จักกันในชื่อ บ้านเลาเล้ง⁴ อำเภอบ่อเกลือ ทางตะวันออกของจังหวัดน่าน ใกล้บริเวณชายแดนไทย-ลาว จำต้องหนีภัยสงครามเข้าสู่เขตตอนในภูมิภาคมากขึ้น บางส่วนเข้ามาอยู่ที่บ้านห้วยบ่อหอย บ้านภูเค็ง ในเขตอำเภอเวียงสา และดอยอื่นๆ เช่น ดอยขุนสถาน อำเภอนาน้อย อันเป็นแนวเขาขอบกระทะด้านตะวันตกของจังหวัดน่าน นอกจากชาวม้งแล้วยังมีทั้งชาวเมี่ยน ชาวถิ่น ในแถบดอยภูคาหนีภัยสงครามเข้าสู่พื้นที่สูงในแถบภูเค็งด้วย ปัจจุบันนี้ คือ บ้านห้วยเลียบ ตำบลแม่ชะเนิง

ขณะที่ชาวม้งเข้ามาตั้งชุมชนในแถบดอยภูเค็งนั้น สภาพป่าในบริเวณภูเค็งเป็นป่าดิบเขาที่อุดมสมบูรณ์ อันเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของบริเวณต้นลำน้ำสาที่รับน้ำจากลำห้วยหลายสายแล้วไหลรวมกันจนไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่บริเวณบ้านกลางเวียง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ดอยภูเค็งเป็นแนวเขาที่มียอดเขาหลายลูกที่มีความสูงเกินกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล โดยยอดดอยภูเค็งนั้นสูงประมาณ 1,403 เมตรจึงทำให้มีสภาพอากาศเย็นตลอดทั้งปี บนยอดเขายังปรากฏว่ามีต้นสนภูเขาขึ้นปะปนกับไม้ยืนต้นอื่นๆ ด้วย

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่และความเย็นของอากาศ ชาวม้งพบว่าพื้นที่ดอยภูเค็งมีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของต้นฝิ่นที่ชาวม้งนำเมล็ดติดตัวมาปลูกที่พื้นที่ดอยสูงแห่งใหม่นี้ด้วย ในการทำแปลงเพาะปลูกฝิ่น ชาวม้งจึงนอกจากจะเปิดพื้นที่ป่าเพื่อทำการเพาะปลูกฝิ่นฝักเอาไว้บริโภคแล้ว ก็ยังใช้พื้นที่เหล่านั้นควบคู่ไปกับเพาะปลูกฝิ่นเพื่อขายด้วย ในแปลงเพาะปลูกจึงพบว่า มีความหลากหลายของสายพันธุ์พืชพื้นบ้านด้วยเพราะนอกจากต้นฝิ่นแล้ว ก็ยังมีพืชฝักสายพันธุ์พื้นบ้านอีกหลายชนิดที่ชาวม้งนำมาปลูกลงไปแปลงเดียวกัน⁵ เช่น ผักกาด ข้าวโพดกะหล่ำปลี ถั่ว พริก เป็นต้น

⁴ สัมภาษณ์นายลอซอ แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 17 มีนาคม 2546

⁵ สัมภาษณ์นายลอหูล้า แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

⁶ สัมภาษณ์นายลอหูล้า แซ่เล้า ชาวม้งบ้านห้วยหยวก วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

ในแถบดอยภูเต็งนี้ ก่อนที่จะมีชาวม้งเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ในป่าเขาแถบนั้นก็มีชาวมลาบรี
ท่องป่ามาก่อนแล้ว⁷ โดยชาวมลาบรีก็ยังคงไม่กล้าเข้ามาติดต่อกับคนม้งในระยะแรกจนกระทั่งมี
การพบปะกันและคุ้นเคยกันมากขึ้นจึงมีการแลกเปลี่ยนสิ่งของระหว่างกัน โดยชาวมลาบรีนำของ
ป่ามาแลกกับม้งดอยภูเต็งรวมไปถึงม้งห้วยป่อหอยด้วย

หลังช่วงปี พ.ศ. 2501 เมื่อทางการประกาศให้การเพาะปลูกฝิ่นกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย
ชุมชนม้งจึงเริ่มหันมาปลูกพืชอื่นๆ ทดแทนและเริ่มประสบกับปัญหาด้านการผลิตและการยังชีพ
จากเดิมที่แม้จะตั้งชุมชนอยู่ห่างไกลเมือง ถนนหนทางที่ใช้ติดต่อกับภายนอกก็เป็นเพียงเส้นทาง
เดินเท้าหรือเส้นทางของม้าต่าง ที่แต่ละครอบครัวจะมีม้าต่างอยู่ 4-5 ตัวเอาไว้ใช้งาน แม้มี
ขนาดเล็กแต่ทางสายนี้ก็ได้นำผู้คนจากภูดอยและที่ราบมาพบกัน แต่กระนั้นฝ่ายที่มักจะเข้ามา
ติดต่อก็มักจะเป็นพ่อค้าคนพื้นราบที่นำซื้อฝิ่นและนำสินค้าต่างๆ จากเมืองขึ้นไปขายถึงในหมู่บ้าน
ชาวม้ง ยังรวมไปถึงการเข้ามาเก็บภาษีฝิ่นของข้าราชการไทยและการเข้ามาปล้นสดมภ์ของมีค่า
โดยกลุ่มโจรที่เป็นคนพื้นราบด้วย ซึ่งชี้ได้ว่า แม้ชุมชนจะอยู่ห่างไกลแต่ก็มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดี
แต่ภายหลังจากที่ชาวม้งหันมาเลิกปลูกฝิ่นโดยมีทางการเข้ามาสนับสนุนให้ปลูกพืชอื่นๆ ทดแทน
เช่น ท้อ กาแฟ ขนุน ละหุ่ง ถั่วเขียว ชิง มันสำปะหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้าวโพด ซึ่งได้กลายเป็น
พืชที่เข้ามามีบทบาทในการผลิตของชาวม้งมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงการผลิตที่ผูกมัดชาวม้งให้ตก
อยู่ใต้อำนาจของระบบตลาดก็ทำให้ชาวม้งประสบกับปัญหาดังจะเห็นได้จากงานศึกษาของ
ชนัญ วงษ์วิภาค (2531) ที่ศึกษาชุมชนม้งบ้านห้วยป่อหอยแล้วพบว่า ภายหลังจากการหันมาปลูกพืช
เงินสดเพื่อส่งไปขายยังตลาดในเมือง ชุมชนม้งต้องประสบกับความผันผวนของระบบตลาดจน
ตกอยู่ในวงจรหนี้สินที่ม้งไม่เคยเจอมาก่อน ในขณะที่ครัวเรือนม้งต้องใช้พื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น
กว่าเดิมมาก กล่าวคือ จากเดิมที่เคยใช้พื้นที่ 3-4 ไร่ เพื่อปลูกฝิ่นขายเป็นรายได้หลักและพื้นที่
อีกเล็กน้อยเพื่อเพาะปลูกพืชอย่างอื่นเพื่อบริโภค แต่เมื่อทางการห้ามการปลูกฝิ่น ชาวม้งจำเป็นต้อง
ขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่กว้างกว่าพื้นที่ซึ่งเดิมเคยใช้เพาะปลูกฝิ่นถึง 10-20 เท่าตัว

ชาวม้งบ้านห้วยห้วยกวายหนึ่งคือ นายเลานา⁸ ก็กล่าวเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวนี้ว่า
สมัยที่ยังคงมีการปลูกฝิ่นในแถบภูเต็ง การเปิดพื้นที่ป่าขนาดใหญ่สำหรับครอบครัวที่ขยันที่สุดก็
ไม่เกิน 4-5 ไร่เท่านั้นโดยไม่จำเป็นต้องย้ายที่ปลูกเลย ทั้งนี้เพราะมีการจัดการที่ดินสำหรับฝิ่นทั้ง
ในรูปแบบการปลูกพืชหลายชนิดหมุนเวียนในแปลงฝิ่นและการบำรุงดินด้วยปุ๋ยพืชสดจากวิธี
การกำจัดวัชพืชในแปลงฝิ่นด้วยวิธีกลบลงไปในดิน แต่เมื่อเลิกปลูกฝิ่นแล้ว พืชที่ทำรายได้หลัก

⁷ สัมภาษณ์นายศรีศิริ พระคุณอนันต์ ชาวม้งบ้านห้วยห้วยกวาย วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2547

⁸ สัมภาษณ์นายเลานา แซ่เล่า ชาวม้งบ้านห้วยห้วยกวาย วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

ก็คือ ข้าวโพด ในระยะหลังนี้เองที่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยากำจัดวัชพืชและแมลงศัตรูพืชตลอดจนค่าแรงงาน ชาวมังจึงเริ่มมีการกู้ยืมเงินจากพ่อเลี้ยงในเมืองโดยเสียดอกเบี้ยร้อยละ 3-5 ต่อเดือน บางรายไม่มีเงินพอกก็ใช้ระบบพันธะสัญญาเมื่อได้ผลผลิตก็นำมาหักต้นทุนในการผลิตที่เอามาจากพ่อเลี้ยงที่ทำธุรกิจด้านการเกษตร บางครั้งเมื่อหักเงินที่เป็นหนี้พ่อเลี้ยงแล้วบางรายก็ไม่มีเงินเหลือเลย เมื่อประสบกับการขาดทุนจากภาวะราคาสินค้าในตลาดที่ผันผวน ชาวมังจึงเริ่มประสบกับปัญหาหนี้สินจากการผลิต

เพื่อรักษาระดับการยังชีพ ชาวมังพยายามลงทุนลงแรงมากขึ้นโดยมีการเปิดพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2519 นี้เองที่มังเริ่มจ้างแรงงานมลาบรีเข้ามาทำงานในไร่ (Trier, 1986) การมาทำงานในไร่ชาวมังในระยะแรกๆ มังไม่ได้จ่ายค่าจ้างเป็นเงินแต่ให้เป็นสิ่งของและอาหารเพราะมลาบรียังไม่รู้จักการใช้เงินในตอนนั้น แต่การทำงานในไร่ของชาวมังก็ไม่ใช่ว่าการอยู่ในไร่ตลอดทั้งปีหรือตลอดฤดูกาลเพาะปลูก โดยในระยะแรกที่มังจ้างมลาบรีมาทำงานนั้นก็โดยการบอกว่า หากช่วยขุดดินก็จะได้หมูเป็นการแลกเปลี่ยน⁹ เมื่อทำเสร็จก็ได้หมูเป็นการตอบแทนจริง ชาวมลาบรีจึงเริ่มเข้ามาทำงานให้กับมัง แต่ก็เป็นในระยะสั้นๆ ไม่กี่วันทั้งนี้เพราะหลังจากงานระยะสั้นๆ นั้นเสร็จ กลุ่มมลาบรียังคงมีการท่องเที่ยวไปที่ยี่งอตามลักษณะการยังชีพแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ที่ตนคุ้นเคย แต่ก็เริ่มวนเวียนไปตามป่าเขาใกล้หมู่บ้านชาวมังในแถบดอยขุนสถาน ดอยภูเค็งและดอยอื่นๆ ในเขตรอยต่อแพร่-น่าน แต่เมื่อความต้องการแรงงานมลาบรีในหมู่บ้านเพิ่มสูงขึ้นและในขณะที่ชาวมลาบรีก็พบว่าสามารถหาอาหารและสิ่งอื่นๆ จากมังเป็นการตอบแทนได้ง่ายกว่าการหาอาหารจากป่า ก็ทำให้มีมลาบรีตัดสินใจเข้ามาทำงานอยู่ในไร่ของมังเพิ่มมากขึ้น ซึ่งก็คล้ายกับกรณีของชาว Paliyans ที่เป็นสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์อยู่ทางตอนใต้ของประเทศอินเดียที่ต้องออกมาเป็นแรงงานรับจ้างให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกเมื่อป่าถูกทำลายลง (Norström, 2001) ในขณะนี้ การเคลื่อนย้ายของมลาบรีก็เริ่มวนเวียนอยู่ในเขตป่าที่ใกล้กับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มากขึ้นจนป่าที่พวกเขาอาศัยนั้นกลับเป็นเพียงป่ารุ่นที่สอง (Secondary forest) หรือป่าที่เกิดจากการปล่อยให้ฟื้นตัวตามกลไกของธรรมชาติที่มักจะเป็นพื้นที่ป่าเหล่าอันถือเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของระบบเกษตรกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นบนพื้นที่สูง (Engelhardt, 1989)

การที่มลาบรีหาอาหารจากป่าได้ยากขึ้นก็เนื่องมาจากการตัดไม้ของบริษัทสัมปทานป่าไม้ที่ทำให้พื้นที่ป่าอันอุดมสมบูรณ์ลดลงอย่างรวดเร็ว การทำไม้ในเขตป่าเขาแถบที่มลาบรีอาศัยอยู่

⁹ สัมภาษณ์ นายเลานา แซ่เล่า ชาวมังบ้านห้วยหยวก วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

นั้น ได้ทำกันในหลายเขต เช่น ปี พ.ศ. 2516 บริษัทจากอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ได้รับสัมปทานให้
ทำไม้ในเขตอำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน การตัดโค่นไม้เริ่มตั้งแต่พื้นที่บ้านห้วยโรงซึ่งอยู่ติดกับถนน
สายแพร่-น่านเข้าไปจนถึงป่าดงดิบเขตรอยต่อแพร่-น่าน จนยุติเมื่อปี พ.ศ. 2524 เมื่อไม่มีไม้ใหญ่
ให้ตัดแล้ว (ชนัญ วงษ์วิภาค, 2531)

แต่นอกจากจะมีการทำไม้ที่ได้รับสัมปทานป่าอย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ก็ยังมีการทำ
ไม้เถื่อนด้วย ดังเช่น ในปี พ.ศ. 2516 เมื่อมีบริษัทโรงเลื่อยนครน่านเข้ามาตัดไม้ในเขตห้วยสีบัน
อำเภอบ้านหลวง ทางตะวันตกของจังหวัดน่าน ทำให้พื้นที่ป่าเสียหายหลายพันไร่ (ประชาติปไตย,
2518) ทำให้เห็นได้ว่า สภาพป่าตอนในภูมิภาคทั้งในเขตจังหวัดแพร่และจังหวัดน่านได้ถูกทำลาย
เป็นบริเวณกว้างไม่เฉพาะแต่ป่าที่ได้รับสัมปทานถูกกฎหมายเท่านั้นและเป็นที่น่าสังเกตว่า ป่าที่
เสียหายก็มักเป็นเขตที่ปลอดจากการสู้รบระหว่างกองทัพฝ่ายรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์ด้วย

เมื่อการทำไม้เสร็จสิ้นลงก็ได้ทิ้งพื้นที่โล่งเตียนไว้เป็นจำนวนมากและต่อมาได้กลายเป็น
พื้นที่ซึ่งมีประโยชน์สำหรับชาวมังด้วย หลังจากที่พืชผลที่ทางการไทยส่งเสริมทำให้ระบบตลาด
เข้ามามีอำนาจต่อวิถีชีวิตชาวมังเข้มข้นมากขึ้น การตั้งชุมชนห่างไกลจากตลาดในเมืองก็ทำให้
ชาวมังดอยภูเค็งหลายครอบครัวเริ่มหันลงมาตั้งบ้านเรือนในแถบภูเขาที่มีระดับต่ำกว่าเดิม
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสามารถเดินทางนำผลผลิตส่งตลาดได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ป่า
ดังกล่าวยังง่ายต่อการปรับปรุงพื้นที่เพื่อเปลี่ยนเป็นพื้นที่เพาะปลูกด้วย จากเดิมที่พื้นที่เหล่านี้เป็น
พื้นที่ป่าไม้ที่ทางการได้ให้สัมปทานป่าไม้ให้กับนายทุนค้าไม้ในจังหวัดน่านมาแล้ว¹⁰ ทำให้พื้นที่ป่า
ไม้กลายเป็นพื้นที่โล่งซึ่งไม่มีไม้ใหญ่ยากต่อการตัดโค่นเพื่อบุกเบิกเป็นที่ดินเพาะปลูก และชาวมัง
ยังสามารถใช้ถนนที่สร้างโดยบริษัทสัมปทานป่าไม้เพื่อใช้ชักลากไม้ออกจากป่าเพื่อนำผลผลิตไปสู่
ตลาดในเมืองได้สะดวกยิ่งขึ้น ปี พ.ศ. 2518 ชาวมังในแถบดอยภูเค็งจึงเริ่มชักชวนกันลงมาตั้ง
ชุมชนในภูเขาที่มีระดับต่ำกว่าในหลายแห่ง แต่ถือว่ายังรวมเป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านป่าแพะ
ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จนเมื่อปี พ.ศ. 2534 จึงได้รับอนุญาตจากทางการให้แยกออกมา
เป็นบ้านห้วยหยวก และอีก 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านห้วยนางิ้ว และบ้านห้วยไฟ

ปี พ.ศ. 2523 ขณะที่ชาวมังถางพื้นที่เพื่อเตรียมการเพาะปลูก ชาวมลาบรีแะเวเวียนมา
ทำงานตามไร่ชาวมังหมู่บ้านต่างๆ ไม้ใหญ่ในเขตสัมปทานป่าถูกตัดโค่นล้มลงต้นแล้วต้นเล่า
เสียงปิ่นกับเสียงระเบิดจากการสู้รบระหว่างรัฐบาลไทยกับพรรคคอมมิวนิสต์ก็ยังคงก้องไปทั่วป่า
ข้ามไปยังอีกซีกโลกสู่ทวีปแอฟริกา เมื่อ ปี ค.ศ. 1980 ผู้กำกับชื่อดังอย่าง Jamie Uys แห่ง C.A.T.

¹⁰ สัมภาษณ์นายลอหล้า แซ่เล่า ชาวมังบ้านห้วยหยวก วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

Films นำเรื่องราวของ Nixau ชายชาวบุชแมนผู้มาจากทะเลทรายคาราฮารีมาสู่สายตาชาวโลก ผ่านภาพยนตร์แนวตลกล้อเลียนเรื่อง **The Gods Must Be Crazy** (Baffie, 1989) หรือในชื่อภาษาไทยคือ **เทวดาท่าจะบ้า** ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวประสบความสำเร็จไปทั่วโลกและทำให้ชาวโลกจดจำในภาพความตลกแบบใสซื่อบริสุทธิ์ของ Nixau ตามที่เห็นในภาพยนตร์เรื่องนี้

ในประเทศไทย ภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวก็ประสบความสำเร็จด้วยดี ผู้คนจดจำตัวเองในเรื่องนี้อย่าง Nixau ได้เป็นอย่างดี หลายปีต่อจากนั้นทั้งรายการโทรทัศน์และบริษัทโฆษณายังได้นำ Nixau มาสู่สายตาชาวไทย ไม่ว่าจะเป็นรายการโทรทัศน์อย่างเช่น รายการทไวไลท์โชว์ ทางไทยทีวีสีช่อง 3 ที่มีพิธีกรชื่อดังของเมืองไทยคือ นายไตรภพ ลิมปพัทธ์ และในภาพยนตร์โฆษณากระเบื้องตราห้าห่วง ของบริษัทปูนซีเมนต์ไทยก็นำ Nixau มาเป็นฟรีเซนต์สินค้าด้วย

แน่นอนว่า มนต์เสน่ห์ของภาพยนตร์เรื่องนี้ก็จับใจผู้สร้างภาพยนตร์ชาวไทยในเวลานั้นด้วยเช่นกัน หลังปี พ.ศ. 2525 เมื่อเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดน่านคลี่คลายลง ในช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2527 นายกำธร ทัพคัลโลย แห่งบริษัทสยามสตาร์โปรดักชั่น ก็ตัดสินใจสร้างภาพยนตร์แนวเดียวกันกับ Jamie Uys นั่นคือเรื่อง **ตะวันยิ้มแฉ่ง** (Baffie, 1989) ที่เข้ามาถ่ายทำในป่าเขาแถบอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน โดยนำโครงเรื่องและมุขตลกจากภาพยนตร์ของ Jamie Uys มาด้วย แต่ไม่มีตัวเอกอย่าง Nixau ทั้งนี้เพราะในจังหวัดน่านก็มีกลุ่มชนที่ กำธร ทัพคัลโลย ก็เห็นว่าจะสามารถเป็นภาพตัวแทนของชาวบุชแมนในแอฟริกาที่เป็นสังคมเก็บของป่าล่าสัตว์อยู่แล้วเช่นกัน นั่นก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี

จากข้อมูลที่กำธร ทัพคัลโลย กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีในตอนต้นของภาพยนตร์คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า หากไม่นับข้อมูลจากการรายงานข่าวจากสื่อหนังสือพิมพ์ที่รายงานถึงการพบกลุ่มมลาบรีในจังหวัดน่านช่วงปี พ.ศ. 2527 อย่างเช่น หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่มียอดการจำหน่ายต่อวันในขณะนั้นที่ 900,000 ฉบับแล้ว (Baffie, 1989) ข้อมูลทางชาติพันธุ์ดังกล่าวยังเกี่ยวพันกับข้อมูลการศึกษาของนักโบราณคดีจากมหาวิทยาลัยศิลปากรที่ทำวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีในขณะนั้น ก็คือ สุรินทร์ ภูษจร (2526) ที่ได้เข้ามาศึกษาในกลุ่ม "ผีตองเหลือง" ในจังหวัดน่าน-แพร่ ไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ดังจะเห็นได้จากหนังสือของเขาชื่อ **รายงานเบื้องต้นกลุ่มสังคมล่าสัตว์ชน กลุ่มน้อยเผ่าผีตองเหลืองในประเทศไทย** ที่ได้ให้ข้อมูลไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การตั้งถิ่นฐาน การอพยพเคลื่อนย้าย การแต่งงาน การสร้างที่พัก ระบบความเชื่อ เป็นต้น ภาพยนตร์เรื่อง ตะวันยิ้มแฉ่ง จึงแสดงถึงการบรรจบกันระหว่างการสร้างความรู้ทางวิชาการและระบบตลาดทุนนิยมที่ต่างก็หันมาให้ความสนใจต่อการมีอยู่ของชาวมลาบรีในป่าเขาของไทยมากขึ้นในช่วงดังกล่าวนี้

แต่ขณะที่การสำรวจวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีทำให้ความรู้ทางวิชาการทางด้านชาติพันธุ์วรรณนาในประเทศไทยขยายขอบเขตออกไปในชุมชนวิชาการมากยิ่งขึ้น ภาพยนตร์ตะวันยิ้มแฉ่งของ กักร ทัพคัลโลย ก็ทำให้ชื่อของ "ผีตองเหลือง" กลับเข้ามาอยู่ในการรับรู้ของประชาชนชาวไทยทั่วไปอีกครั้ง นับแต่มีข่าวการค้นพบและการถ่ายภาพยนตร์สารคดีของสยามสมาคมที่ได้ถ่ายทำกลุ่ม "ผีตองเหลือง" ที่เรียกขานตนเองว่า "มลาบรี" ได้เคยเผยแพร่ออกไปเมื่อช่วงปี พ.ศ. 2505 และ 2506 แล้วข่าวของชนกลุ่มนี้ก็ค่อยๆ เลือนหายไป แต่เมื่อมีการเข้ามาศึกษาอีกครั้งในช่วงทศวรรษที่ 2520 ตามข้อมูลของ Trier Jesper (1986) และ สุรินทร์ ภูษจร (2526) ก็ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในไร่ของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แม้ในงานวิจัยจะได้พบว่าชนกลุ่มนี้มีคำเรียกขานในภาษาของตนเองคือ "มลาบรี" อันหมายถึง คนที่อยู่ในป่า แต่สังคมส่วนใหญ่ก็ยังคงรู้จักและเรียกขานชนกลุ่มนี้อย่างคุ้นเคยว่า "ผีตองเหลือง" ตามที่ภาพยนตร์เรื่อง ตะวันยิ้มแฉ่ง ได้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจน

นอกจากกักร ทัพคัลโลยแล้ว ในกรุงเทพฯ ก็ยังมีกลุ่มธุรกิจที่นำชาวมลาบรีมาแสดงที่ห้างสรรพสินค้าด้วยนั่นคือ ห้างพาด้า สาขาปิ่นเกล้า อันเป็นห้างที่มีการจัดพื้นที่ส่วนหนึ่งไว้แสดงสัตว์ที่หาได้ยากทั้งนำมาจากในประเทศไทยและต่างประเทศ ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2527 ทางเจ้าหน้าที่กล่าวกับผู้เข้าชมนิทรรศการดังกล่าวว่า เมื่อจับใส่เสื้อผ้าแล้ว "ผีตองเหลือง" เหล่านี้ก็ดูไม่แตกต่างไปจากคนไทยทั่วไปเลย (Baffie, 1989)

นับแต่ที่ชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีได้ปรากฏเป็นครั้งแรกในรายงานการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านในช่วงปี พ.ศ. 2525 หลังจากนั้น การเข้ามาของระบบตลาดและกระบวนการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีของรัฐก็เริ่มปรากฏมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ โดยในปี พ.ศ. 2527 ไม่ใช่มีเฉพาะแต่การถ่ายทำภาพยนตร์และการนำมลาบรีมาแสดงถึงในห้างสรรพสินค้าเท่านั้น แต่การพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีโดยรัฐก็เริ่มปรากฏเค้าโครงเมื่อปี พ.ศ. 2527 นี้ด้วยเช่นกัน โดยเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2527 ในสมัยที่มีนายประกอบ แพทยกุล เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ที่แจ้งว่าทางราชการได้สำรวจพบชนกลุ่มน้อยเผ่า "ผีตองเหลือง" และเห็นว่าชนกลุ่มนี้มีความเป็นอยู่โดยไม่เป็นอันตรายต่อทรัพยากรป่าไม้ของชาติจึงได้มีประกาศของทางจังหวัดเพื่อเสนอขึ้นพื้นที่ป่าดงดิบ 3 แห่ง รวมเป็นพื้นที่อนุรักษ์ถึง 21,563 ไร่ เพื่อใช้ทั้งในการอนุรักษ์พื้นที่ป่าสงวนรวมทั้งเพื่อจะรักษา "ชนเผ่าผีตองเหลือง" เพื่อประโยชน์ทางโบราณคดีและศิลปวัฒนธรรมของชนเผ่านี้ แต่โครงการดังกล่าวก็ไม่ได้ประสบผลสำเร็จทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และรักษากลุ่มมลาบรี ทั้งนี้เพราะแม้จะพยายามกันพื้นที่ป่าดังกล่าวแต่ประกาศ

ดังกล่าวก็ไม่ได้ยกเลิกการทำสัมปทานป่าไม้แต่อย่างใด (พลเมืองเหนือ, 2545) โดยพื้นที่อนุรักษ์ใน 3 บริเวณมีดังต่อไปนี้

- 1) บริเวณคอยขุนสถาน ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน
- 2) บริเวณคอยภูเค็ง เขตติดต่ออำเภอเมืองน่านกับอำเภอบ้านหลวง
- 3) บริเวณพื้นที่ป่า บ้านนาเก่า บ้านฮากฮาน ตำบลยาบหัวนา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2528 ทางจังหวัดน่านก็ยังได้รับการประกาศให้เป็นจังหวัดท่องเที่ยวเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2528 (บริษัทชินครอนกรุ๊ปและบริษัทมรดกโลก จำกัด, 2547) จึงดูเหมือนว่าช่วงปี พ.ศ. 2528 เป็นห้วงเวลาสำคัญที่วาทกรรมการพัฒนาได้พยายามเปลี่ยนเขตพื้นที่ภูคอยที่ห่างไกลในแถบแพร่-น่าน จากเขตพื้นที่สีแดงที่อันตรายให้กลายเป็นเขตแห่งการท่องเที่ยวที่อบอวลไปด้วยมนเสน่ห์แห่งแม่ไม้อะขานเขาที่สวยงามตามแบบภาคเหนือ และในช่วงปีเดียวกันนี้เอง การพัฒนาของกลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีของรัฐบาลก็ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2528 ที่ประชุมคณะกรรมการชาวเขาส่วนจังหวัดน่าน มีมติให้มีการพัฒนาและสงเคราะห์ชนกลุ่มน้อยเผ่า "ผิวดองเหลือง" ที่อาศัยอยู่ตามเขตบ้านขุนสถาน บ้านห้วยบ่อหอยและบ้านภูเค็ง จำนวน 150 คน ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มมลาปรีมีความสามารถพัฒนาตนเองตามขั้นตอนวิวัฒนาการทางสังคม โดยมีระยะเวลาดำเนินการ 8 ปี คือ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2528 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2535 โดยเริ่มตั้งแต่ในระยะแรกที่มีการเข้าสำรวจข้อมูล การเตรียมเจ้าหน้าที่ การประชาสัมพันธ์โครงการ การศึกษาประโยชน์การตั้งถิ่นฐาน การศึกษาสังคมวัฒนธรรม การจ้างแรงงานเพื่อให้การศึกษาทางการเกษตร การบริการด้านสาธารณสุข การสร้างทางลัด การเข้ามาอบรมอาชีพ การจัดตั้งหมู่บ้านตัวอย่างและสุดท้ายก็คือ การจัดสรรที่ดินเพื่อการอาศัยและการเกษตร (สุชาติ บูรมิตร, 2546)

โดยโครงการศึกษาและพัฒนาชนกลุ่มมลาปรีดังกล่าวมีหลายหน่วยงานเข้ามาทำงานร่วมกัน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลักดังนี้ กล่าวคือ **กลุ่มแรก**เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการดำเนินงานตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานของโครงการ ได้แก่

- 1) ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาส่วนจังหวัดน่าน ศูนย์วิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ จัดงบประมาณในระยะเริ่มต้นและจัดเจ้าหน้าที่และบุคลากรรับผิดชอบการประชาสงเคราะห์และพัฒนาชนกลุ่มมลาปรี
- 2) คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ประสานงานติดต่อกับ

ผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ เพื่อช่วยส่งเคราะห์และดำเนินโครงการ ประสานงานติดต่อจัดหาทุนเพื่อให้โครงการบรรลุตามเป้าหมายรวมทั้งประสานนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทุกสาขาเพื่อประเมินผลดีและผลเสีย จากการดำเนินโครงการ

กลุ่มที่สองเป็นหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการเฉพาะสาขาที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการให้บรรลุตามเป้าหมาย ได้แก่

1) สาธารณสุขจังหวัดและโรงพยาบาลจังหวัดน่านและแพร่

มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับด้านอนามัยกับกลุ่มมลาบรีและบุคลากรในโครงการ สนับสนุนงานด้านวิชาการและอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์งานทางการแพทย์

2) เกษตรและปศุสัตว์จังหวัดน่านและแพร่

มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ การให้คำแนะนำในการเลี้ยงสัตว์และการเพาะปลูกพืชที่จำเป็นต่อการดำรงชีพแก่กลุ่มมลาบรี

3) ป่าไม้จังหวัดน่านและแพร่

มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ จัดหาพื้นที่ป่าสงวนที่ยังมีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์หรือป่าสงวนที่ถูกทำลายและไม่ได้ใช้งานในพื้นที่ดำเนินโครงการ

4) ศูนย์พัฒนาแรงงานฝีมือ กรมแรงงาน

มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ให้คำแนะนำและฝึกหัดกลุ่มมลาบรีให้มีประสบการณ์ในงานฝีมือต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์กับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและพัฒนาความคิดในการดำรงชีพทางด้านเทคโนโลยี

5) มหาวิทยาลัยมหิดล มี 3 หน่วยงานที่รับผิดชอบงานเฉพาะด้าน ดังเช่น

สถาบันวิจัยโภชนาการ มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ วิเคราะห์ถึงคุณค่าของอาหารชนิดต่างๆ ที่มลาบรีเก็บหาล่าได้จากป่า ภาควิชาโลหิตวิทยาและภาคกายวิภาคศาสตร์ มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ วิเคราะห์ตัวอย่างเลือดที่เก็บจากมลาบรี วิเคราะห์โครงสร้างของสรีระและกายวิภาค คณะเภสัชกรรมศาสตร์ มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ วิเคราะห์สมุนไพรและพืชชนิดต่างๆ ที่มลาบรีนำมาใช้รักษาโรคต่างๆ ศูนย์วัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาและสงเคราะห์กลุ่มมลาบรีตามหลักขั้นตอนการวิวัฒนาการของสังคม

6) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มี 2 หน่วยงาน ดังเช่น คณะอักษรศาสตร์ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ศึกษาถึงลักษณะโครงสร้างและภาษาของกลุ่มมลาบรีและศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของภาษากลุ่มมลาบรีที่ได้รับอิทธิพลจากภาษาของชนเผ่าอื่น

และภาควิชาพฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มีหน้าที่รับผิดชอบ ได้แก่ ทำการวิเคราะห์พืชที่กลุ่มมลาบรีนำมาใช้ประโยชน์

แต่นอกจากหน่วยงานของรัฐบาลไทยแล้ว ก็ยังมีองค์กรพัฒนาเอกชนจากต่างประเทศที่ได้เข้ามาดำเนินงานด้านนี้ด้วย กล่าวคือในปี พ.ศ. 2521 กลุ่มมิชชันนารีที่เรียกว่ากลุ่ม New Tribes Mission โดยมีชาวสหรัฐอเมริกาคือนาย Eugene Robert Long หรือในชื่อภาษาไทยที่เป็นที่รู้จักก็คือ นายบุญยืน สุขเสน่ห์ พร้อมทั้งครอบครัวได้เข้ามาเมืองไทยและมาประจำอยู่ที่กรุงเทพฯ 1 ปี เพื่อเรียนภาษาไทย จากนั้นจึงเดินทางมาจังหวัดน่าน โดยมีความตั้งใจไปสำรวจหาเผ่า "ตองเหลือง" เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ แต่เนื่องจากในพื้นที่จังหวัดน่านยังคงมีปัญหาคอมมิวนิสต์ เขาจึงไม่ได้รับอนุญาตจากทหารให้เข้าไปทำงาน ต่อมาเมื่อเขาทราบว่าที่ในจังหวัดแพร่ก็มี "ตองเหลือง" อยู่ที่บ้านห้วยอ้อย ครอบครัวของเขาจึงเข้าป่าเพื่อไปอยู่กับเผ่า "ตองเหลือง" (สารคดี, 2547) โดยเริ่มเข้ามาดำเนินการพัฒนาในจังหวัดแพร่เมื่อช่วง ปี พ.ศ. 2524 จากการสำรวจพบว่ามีประชากรมลาบรีทั้งหมดประมาณ 200 คนเท่านั้น โดยมากอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดน่านและส่วนที่เหลืออยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดแพร่ (บุญยืน สุขเสน่ห์, 2540)

งานพัฒนาของบุญยืนจึงสามารถชี้ให้เห็นถึง การเข้ามาของกระแสการพัฒนาสู่สังคมมลาบรีนั้น มาจากหลายทิศทางที่ไม่ได้ผูกขาดเพียงหน่วยงานของรัฐบาลไทยเท่านั้น แต่ยังมีกลุ่มองค์กรในระดับโลกาภิวัตน์อย่างเช่น กลุ่มองค์กรเพื่อการเผยแพร่ด้านศาสนา ที่ได้นำวาทกรรมการพัฒนาเข้ามาสู่สังคมมลาบรีด้วย โดยโครงการพัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า "ตองเหลือง" ของบุญยืนก็เป็นไปเพื่อให้มีการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเอง ให้สามารถอ่านออกเขียนได้ ไม่ให้กลายเป็นคนป่าเหมือนที่เคยเป็นมาในอดีต (ไทยรัฐ, 2536)

แม้ว่าเป้าหมายของบุญยืน คือ การเผยแพร่ศาสนา แต่เขากลับเห็นว่ามีเรื่องเร่งด่วนกว่าที่จะต้องทำนั่นคือ การแก้ไขสภาพความเป็นอยู่ของชาวมลาบรี โดยเคยมีมลาบรีสูงอายุเข้ามาพูดกับเขาว่า ตอนอยู่ในป่าหิวมากเพราะป่าถูกทำลาย ไม่เหลือป่าให้หาพืชหาสัตว์ ดังนั้นชาวมลาบรีจึงต้องออกเร่ร่อนรับจ้างและมักถูกเอาเปรียบจากนายจ้างชาวม้งหรือคนเมือง การดำเนินโครงการพัฒนาของนายบุญยืนในระยะแรกๆ จึงเป็นการรวบรวมชาวมลาบรีให้มาตั้งบ้านรวมกันเป็นกลุ่มในบริเวณเชิงเขาใกล้ๆ บ้านบุญยืน (สารคดี, 2547)

การพยายามรวบรวมชาวมลาบรีที่กระจัดกระจายตามที่ต่างๆ ก็หมายถึง การที่บุญยืนได้เข้าไปติดตามค้นหามลาบรีตามพื้นที่ป่าเขาทั้งในจังหวัดน่านและแพร่ เขาจึงได้พบว่าการดำเนินโครงการพัฒนาชนกลุ่มนี้ของรัฐบาลไทยเองก็เต็มไปด้วยความยากลำบากจนทำให้ไม่สามารถ

แก้ไขปัญหามาของมลาบรีได้อย่างเพียงพอ จากการที่ชาวมลาบรีได้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากคน "เร่ร่อน" ไปเป็นผู้รับจ้างทำไร่ "เลื่อนลอย" ให้กับชาวเขาเผ่าอื่นๆ ชนกลุ่มนี้ไม่สามารถทำการเกษตรเพื่อตนเองได้เพราะเชื่อว่าเป็นการกระทำที่ผิดผี แต่แม้จะรับจ้างทำไร่มลาบรีก็ไม่ได้อยู่เป็นหลักแหล่ง บางครั้งรับจ้างทำงานได้ระยะหนึ่ง แม้งานจะเสร็จหรือไม่เสร็จก็ตาม ก็จะพากันหนีไปรับจ้างคนอื่น ต่อ การที่ไม่ได้อยู่เป็นหลักแหล่งรวมทั้งจำนวนประชากรที่น้อยมากจึงทำให้การเข้าไปช่วยเหลือดูแล หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเข้าไปพัฒนาชนกลุ่มนี้ของทางราชการเหมือนกับที่ทำกับชนกลุ่มอื่นๆ เป็นไปอย่างยากลำบาก อีกทั้งมลาบรียังไม่เข้าใจว่า เจ้าหน้าที่ทางการเป็นใคร ไม่กล้าที่จะเข้าไปขอความช่วยเหลือทั้งยังกลัวพวกทหาร ตำรวจและเจ้าหน้าที่อื่นๆ พบในป่า เมื่อไหร่ก็พากันวิ่งหนี ด้วยเหตุผลเหล่านี้ จึงทำให้บุญยืนเห็นว่าได้เปิดโอกาสให้มลาบรีถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนกลุ่มอื่นและตกอยู่ในสภาพที่บุญยืนเองเห็นว่าเป็นสภาพที่ทำให้ชนกลุ่มนี้ได้รับ "ความเจริญ" น้อยมาก (บุญยืน สุขเสน่ห์, 2540)

ความขัดแย้งในการช่วงชิงการดูแลมลาบรีระหว่างบุญยืนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ต้องการแรงงานมลาบรีจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2536 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ พาดหัวข่าวว่า "ชู่จะเอาช่างมาเหยียบหนีกระเจิงเข้าป่าลึก" รายงานถึงการได้สัมภาระ นายบุญยืนที่กล่าวเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาอย่างยากลำบากว่า นับจากช่วง ปี พ.ศ. 2524-2530 มี "ผีตอเหลือง" แวะเวียนมาและบางครั้งก็นำครอบครัวมาอยู่ใกล้เชิงดอยร่วมกับครอบครัวบุญยืน แต่เมื่อปลายปี พ.ศ. 2530 "ผีตอเหลือง" ก็พากันอพยพหนีไปอีก นายบุญยืนพยายามติดตามจนพบว่าบางคนได้มารับจ้างทำงานตายห่าถ้างป่าให้กับม้ง ทำงานโดยมีค่าจ้างเป็นหมุดำต่อการทำงานหนึ่งปี ทำให้บุญยืนเห็นว่านอกจากมลาบรีจะด้อยโอกาสแล้ว ก็ยังถูกกดขี่จากชน กลุ่มอื่นด้วย เขาจึงพยายามตามกลับมาโดยว่าจ้างให้มลาบรีทำงานแลกกับค่าจ้างเป็นหมุดำเช่นเดียวกัน

แต่การพยายามรวบรวมมลาบรีให้เข้ามาอยู่ในพื้นที่โครงการพัฒนาของบุญยืนก็กลับทำให้พื้นที่ป่าไม้อันห่างไกลกลายเป็นจุดสนใจของสังคมภายนอกมากขึ้นจนนำไปสู่การถูกกลุ่มนายทุนค้าไม้ในจังหวัดแพร่คุกคาม ปี พ.ศ. 2531 เมื่อบุญยืนตามมลาบรีกลับมาได้จนมีครอบครัวชาวมลาบรีเพิ่มมากขึ้น แต่แล้วเมื่อ ปี พ.ศ. 2534 มลาบรีที่ได้มาอาศัยอยู่บริเวณเชิงดอยกับบุญยืนก็ได้อพยพหนีไปอีก โดยได้ไปอยู่ในพื้นที่อำเภอเวียงสาและอำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน โดยมีสาเหตุในการอพยพตามที่บุญยืนให้สัมภาษณ์ก็คือ นอกจากการที่ชนกลุ่มนี้ไม่อยู่กับที่และไม่ยึดติดกับวัตถุใดๆ แล้ว สาเหตุสำคัญคือ ถูกกลุ่มอิทธิพลในเมืองแพร่ที่ได้เข้าไปทำไม้เถื่อนในพื้นที่ป่าบริเวณนั้น ทำการข่มขู่ว่าจะเอาช่างมาเหยียบ ทำให้มลาบรีกลัวกันมากจนพากันอพยพ

หนีไป ทั้งนี้เหตุผลก็เพราะหากมีมลาบริในพื้นที่ดังกล่าว การทำไม้เถื่อนก็ประสบปัญหาจากการที่มีนักท่องเที่ยวและข้าราชการเข้ามาเยี่ยมในพื้นที่ตลอดเวลา

การนำชาวมลาบริเข้าสู่การท่องเที่ยว เพิ่งเกิดขึ้นประมาณช่วงปี พ.ศ. 2534 นี้เอง โดยมีบริษัทท่องเที่ยวในท้องถิ่นที่เริ่มมีการนำเอานักท่องเที่ยวเข้ามาดูมลาบริในแถบป่าเขาหรือตามไร่ของชาวม้ง¹¹ โดยจะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อภาพลักษณ์ของความเป็นมลาบริสามารถขายได้กับนักท่องเที่ยวหรือก็คือ ชาวมลาบริได้ตกเป็นสินค้าในบริบทที่นโยบายการพัฒนาประเทศได้หันมาสนใจการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น ดังที่รัฐบาลไทยเริ่มเร่งรัดพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นอุตสาหกรรมในปี พ.ศ. 2530 โดยประกาศให้ปีดังกล่าวเป็นปีการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยคาดการณ์ว่ามีการใช้จ่ายเงินถึง 50,000 ล้านบาท (วิลาศ เตชะไพบูลย์, 2538)

ในปี พ.ศ. 2536 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสากลแห่งชนพื้นเมือง แต่ในประเทศไทย ความขัดแย้งจากการพัฒนามลาบริของบุญยืนกับกลุ่มอื่นๆ ก็ยังดำเนินต่อไปอีกหลายครั้ง และยิ่งไปกว่านั้น ยังปรากฏว่ามีการช่วงชิงการพัฒนาชาวมลาบริในระดับจังหวัดต่อจังหวัดด้วย โดยเป็นสองจังหวัดที่พบว่ามลาบริอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า นั่นคือ จังหวัดแพร่และจังหวัดน่าน

วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจพาดหัวข่าวว่า "แพร่จับผิดของเหลืองชูโรงท่องเที่ยวจังหวัด" โดยข่าวรายงานว่า แพร่เป็นจังหวัดเล็กๆ จังหวัดหนึ่งทางภาคเหนือตอนบนที่ต้องการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่เป็นรองจังหวัดอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ด้วยเหตุดังกล่าวจึงพยายามหาสิ่งที่สามารถเรียกร้องความสนใจจากนักท่องเที่ยวให้ได้ แต่ขณะที่ไม่สามารถใช้เงื่อนไขทางการท่องเที่ยวอื่นๆ มาแข่งขันได้โดยรวมไปถึงการไม่มีสภาพธรรมชาติป่าเขาที่สวยงามเนื่องจากสิ่งเหล่านั้นถูกขบวนการผลาญชาติทำลายจนย่อยยับไปเป็นจำนวนมากแล้ว ทำให้ทางจังหวัดมีการหาหรือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจนที่สุดก็เห็นควรนำสิ่งที่จังหวัดอื่นไม่มีนอกจากจังหวัดน่าน นั่นก็คือ กลุ่มมลาบริ ที่นำเหยียบยกมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวมาสู่จังหวัด

แต่อย่างไรก็ดี ด้วยการที่ชนกลุ่มนี้ยังมีการเคลื่อนย้ายสูงจึงทำให้ยากต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำได้ ทางจังหวัดแพร่จึงมีการพยายามพัฒนาให้ชนกลุ่มนี้มีที่อยู่อาศัยถาวรก่อนที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวถาวรต่อไป โดยในจังหวัดแพร่บริเวณที่มักพบชนกลุ่มนี้อยู่ในพื้นที่ยาวนาน ได้แก่ บ้านห้วยฮ่อม ตำบลบ้านเวียง และบ้านครกหนานทา ตำบลห้วยโรง ทางจังหวัดแพร่จึงเห็นควรว่าจะพัฒนาให้ชนกลุ่มนี้อาศัยอยู่ที่บ้านครกหนานทาเป็นการถาวร

¹¹ สัมภาษณ์เจ้าของกิจการท่องเที่ยว Fhu Travel ในจังหวัดน่าน วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547

โดยมีศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแพร่ประสานงานติดต่อขออนุมัติเงิน 440,000 บาท จากสภาความมั่นคงแห่งชาติเพื่อใช้เป็นกองทุนและอนุรักษ์ชาวเขาเผ่า "ผีตองเหลือง" ลักษณะโครงการ คือ ให้ "ผีตองเหลือง" อยู่กันเฝ้าลักษณะของลูกจ้างของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา หากอยู่กันเป็นการถาวรแล้วก็จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวถาวรต่อไป ประเด็นที่น่าสังเกตก็คือ ทางจังหวัดแพร่ไม่ได้วางแผนจะใช้พื้นที่โครงการพัฒนาของบุญยืนทำให้เห็นได้ว่า ทิศทางการพัฒนาของบุญยืนและทางจังหวัดซึ่งก็เกิดจากความต้องการของกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวในจังหวัดแพร่ไม่ได้อยู่ในทางเดียวกัน หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การพยายามสร้างพื้นที่พัฒนากลุ่มมลาบรีแห่งใหม่ออกไปจากที่มีโครงการพัฒนาของบุญยืนอยู่แล้วก็ป็นสัญญาของการเริ่มเข้ามาช่วงชิงการพัฒนาของกลุ่มมลาบรีระหว่างหน่วยงานพัฒนาของรัฐบาลกับองค์กรพัฒนาเอกชนด้วยเช่นกัน แต่ประเด็นที่น่าสังเกตในแนวทางการพัฒนามลาบรีก็คือ ชาวมลาบรีทั้งหมดก็ไม่ได้เลือกอยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นั่นหมายถึงการไม่อาจมองอย่างมั่งคั่งได้ว่า แนวทางการพัฒนาทั้งของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ฝ่ายใดที่ถือว่าเป็นแนวทางที่ดีกว่ากัน เพราะหากอยู่กับบุญยืนดีทำไ้ยังมีมลาบรีเลือกไปอยู่กับม้ง ถ้าอยู่กับม้งดีทำไ้ยังคงมีมลาบรีเลือกไปอยู่กับบุญยืน หรือหากอยู่กับศูนย์พัฒนาของรัฐดีทำไ้ยังมีมลาบรีไปอยู่กับกลุ่มอื่นๆ อีก

แต่ในขณะที่ทางจังหวัดแพร่ได้เตรียมการสร้างจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวอยู่นั้น ก็มีปฏิกิริยาออกมาจากจังหวัดที่พยายามใช้ "ทรัพยากรการท่องเที่ยว" แบบเดียวกัน นั่นคือ จังหวัดน่านที่อ้างถึง "ความเป็นแท้" ของพื้นที่ต้นกำเนิดมลาบรี ตามที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2536 พาดหัวข่าวว่า "ผวจ.น่านเอาจริงเรื่อง "ผีตองเหลือง" จัดให้อยู่แน่นอน อ.บ้านหลวง" ตามรายงานข่าวกล่าวว่า นายประวิทย์ สีโสภาณ ผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ได้เผยว่า จากกรณีที่มีการเผยแพร่ข่าวสารจนสร้างความเข้าใจผิดกับนักท่องเที่ยวว่ามี "ผีตองเหลือง" อยู่ในพื้นที่ต่างๆ จากการตรวจสอบของทางจังหวัดน่านแล้ว ปรากฏว่า "ผีตองเหลือง" **มีต้นกำเนิดจากจังหวัดน่าน** (เน้นโดยผู้วิจัย) และเดินทาง "เร่ร่อน" ไปตามพื้นที่ที่เคยอยู่กินมานาน การที่ไปยังจังหวัดแพร่ก็เพราะมีบุคคลบางกลุ่มได้รับตัวไปเลี้ยงดูเพื่อการศึกษา แต่เมื่อพ้นการดูแลแล้วก็กลับมายังเขตจังหวัดน่านในท้องที่ อำเภอพาน้อย อำเภอเวียงสาและอำเภอบ้านหลวง และเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาศึกษาและดูความเป็นอยู่ "ตามธรรมชาติ" ทางจังหวัดน่านจึงได้จัดตั้งให้คณะกรรมการจังหวัดไปดูพื้นที่ในอำเภอบ้านหลวง เพื่อจัดให้เป็นที่อยู่ถาวรของชน "ผีตองเหลือง" พร้อมกับจัดให้มีการบริการด้านการศึกษาและการสาธารณสุขอย่างจริงจัง โดยจะยังมีแสดงชีวิตความเป็นอยู่ "แบบดั้งเดิม" ในพื้นที่ซึ่งจัดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษารวมทั้งขอให้

มีการเรียกตามจริงว่า "มาบลี" และให้มีการจัดตั้งหมู่บ้าน "มาบลี" ขึ้นมาเป็นของชาว "ผีตองเหลือง" ต่อไป

การชวงชิงตัวมลาบรีให้มาอยู่ในจังหวัดน่านปรากฏเป็นรูปธรรม ในปี พ.ศ. 2537 เมื่อ นายพินิจ หาญพาณิชย์ นายอำเภอบ้านหลวงในขณะนั้น ได้รวบรวมกลุ่มมลาบรีทั้งหมดในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง เพื่อดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า "ตองเหลือง" ขึ้นที่บ้านปี่เหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปี่ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้นคือ นายประวิทย์ สีหิโสภณ เป็นประธานเปิดศูนย์ฯ แต่การพัฒนาชนกลุ่มนี้ก็ยังไม่ค่อยขยับเขยื้อน เนื่องจากขาดทั้งงบประมาณและกำลังเจ้าหน้าที่ (สุชาติ บุรมิตร, 2546) ประเด็นที่น่าสังเกตก็คือ แม้มีหมู่บ้านชาวมังไม่ว่าจะเป็นที่ บ้านม้งดอยขุนสถาน บ้านห้วยป่อหย่อยหรือบ้านภูเค็ง ที่ได้มีการพยายามดำเนินโครงการพัฒนาชนกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีตามขั้นตอนวิวัฒนาการทางสังคมไปก่อนหน้านี้แล้วก็ตาม แต่พื้นที่ซึ่งได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนา กลับอยู่ที่บ้านปี่เหนือ อำเภอบ้านหลวง

แต่ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงนั้น ก็ไม่ได้มีแต่เพียงหน่วยงานรัฐบาลเท่านั้นที่สามารถรวบรวมกลุ่มมลาบรี ยังมีกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวที่มีข้าราชการในท้องถิ่นเข้ามามีผลประโยชน์ร่วมด้วยจากการนำนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าชมกลุ่มมลาบรี โดยกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวได้รวบรวมมลาบรีมาไว้ในป่าบริเวณบ้านปี่ได้ หมู่ 5 ของอำเภอบ้านหลวง ห่างจากศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า "ตองเหลือง" ของทางราชการที่บ้านปี่เหนือ ประมาณ 1 กิโลเมตรเท่านั้น (สุชาติ บุรมิตร, 2546)

ภาคพันธ์ อรุณสิทธิ์ (2541) ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ประจำจังหวัดน่านกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของแหล่งรวบรวมมลาบรีของเอกชนที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสร้างชื่อเสียงให้อำเภอเล็กๆ ในหุบเขาอย่างอำเภอบ้านหลวงให้ปรากฏอยู่ในเส้นทางท่องเที่ยววนั้น มาจากความพยายามของข้าราชการและผู้สื่อข่าวในจังหวัดน่าน เริ่มจากเมื่อปี พ.ศ. 2527 พ.ต.ท. เฉลียว ขจรบริรักษ์ หัวหน้าสถานีตำรวจอำเภอบ้านหลวงได้ทราบข่าวจากชาวบ้านว่า ในอำเภอบ้านหลวงมีชนกลุ่มน้อยเผ่า "ผีตองเหลือง" ในพื้นที่ซึ่งเกิดความสนใจเพื่อนำเสนอต่อสาธารณชน เขาได้ให้นายตำรวจคือ ดาบตำรวจศรีวรรณ ทำงาน เดินทางออกไปค้นหาจนพบกลุ่มมลาบรี จึงได้ชักชวนให้มาอยู่ในบริเวณใกล้เคียงและติดต่อได้ง่าย จากนั้นได้ติดต่อกับนายจตุรศักดิ์ อรุณสิทธิ์ นายสถานีวิทยุแห่งประเทศไทยจังหวัดน่าน นำช่างกล้องสถานีโทรทัศน์ช่อง 8 จังหวัดลำปางและผู้สื่อข่าวอีกหลายคนไปถ่ายทำ โดยมีข้อตกลงแลกเปลี่ยนว่า ทุกครั้งที่มาดำเนินการใดๆ จะนำหมูมาแลก 1 ตัว การเสนอข่าวทั้งทางสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุออกไป

ทั่วประเทศทำให้อำเภอบ้านหลวงเป็นที่รู้จักทันที เมื่อเป็นเช่นนี้จึงนักท่องเที่ยวทั้งจากในประเทศ และต่างประเทศต่างหลั่งไหลมาเที่ยวชมกลุ่มมลาบรีกันอย่างมากมาย จากนั้นมาสารวัตรเจสีย์วจิ๊งได้ให้ดาบตำรวจศรีวรรณเป็นผู้ดูแลเกี่ยวกับชาวมลาบรีทั้งหมด ดาบตำรวจศรีวรรณจึงหัดพูดภาษามลาบรีและเริ่มดำเนินการจัดการแสดงและรับรองนักท่องเที่ยวที่หลั่งไหลมาอย่างมากมาย โดยมีการเรียกเก็บเงินค่าเข้าชมกับนักท่องเที่ยวร่วมกับผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์แห่งหนึ่ง โดยดำเนินการมาตั้งแต่ ช่วงปี พ.ศ. 2527 ถึง ปี พ.ศ. 2540 รวมเวลา 13 ปี จนดาบตำรวจศรีวรรณมาเสียชีวิตในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2540

จึงไม่น่าแปลกแต่อย่างใด หากพื้นที่รวบรวมกลุ่มมลาบรีของทั้งสองจังหวัดในช่วงหลังนี้จะเกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวอย่างแยกไม่ออก โดยพื้นที่ดังกล่าวแสดงถึง ความพยายามของกลุ่มผลประโยชน์ที่ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดแพร่และจังหวัดน่านต่างต้องการนำกลุ่มมลาบรีมาเป็น "ทรัพยากรของการท่องเที่ยว" เพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ทั้งที่จากเดิมที่ไม่เคยสนใจต่อกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีในฐานะของ "ทรัพยากรของการท่องเที่ยว" มาก่อนหน้านั้นเลย ดังเช่นที่ปรากฏใน ปี พ.ศ. 2526 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดน่านยังไม่มี การแนะนำถึงกลุ่มมลาบรีแต่อย่างใด (องค์การบริหารส่วนจังหวัดน่าน, 2526) ความพยายามของกลุ่มธุรกิจการเมืองในท้องถิ่นเหล่านี้จึงเป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ผูกมัดสังคมมลาบรีเข้าสู่กระแสการพัฒนาของรัฐให้แน่นหนายิ่งขึ้นและยังมีผลให้ท้องถิ่นห่างไกลของประเทศไทยถูกผนวกเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกผ่านการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว

ฉะนั้น การพัฒนาและอนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีของรัฐในช่วงหลังนี้ จึงไม่ได้หมายถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวมลาบรีแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่หมายถึงการนำชาวมลาบรีเข้าสู่ระบบตลาดทุนนิยมด้วย ดังที่มีกลุ่มธุรกิจจากส่วนกลางเคยพยายามดำเนินการมาตั้งแต่ ช่วงปี พ.ศ. 2527 แล้วนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนในจังหวัดน่าน ปี พ.ศ. 2538 สมัยที่มี นายสุจริต นันทมนตรี ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด ได้มีการวางยุทธศาสตร์จังหวัดด้านการท่องเที่ยวและการค้าชายแดนในพื้นที่ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน, 2542) หลังจากการเห็นชอบของคณะกรรมการพัฒนาจังหวัดน่าน (กพจ.) ที่ได้ประเมินสภาพปัญหาของจังหวัดเพื่อพัฒนาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 โดยทางจังหวัดน่านได้กำหนดภารกิจด้านการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

- ประชาสัมพันธ์ให้จังหวัดน่าน เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดน่านมากยิ่งขึ้น

- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดน่าน
- สนับสนุนให้มีการผลิตสินค้าสำหรับจำหน่ายเป็นของที่ระลึก
- จัดตั้งศูนย์รวมการจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น

และจุดหนึ่งที่มีการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดก็คือ ศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า “ตองเหลือง” บ้านปี่เหนือ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการรวบรวมชนเผ่า “ตองเหลือง” ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายในพื้นที่จังหวัดน่านได้มีถิ่นฐานที่อยู่ถาวรไม่พวยพเคลื่อนย้ายและให้การพัฒนาและอนุรักษ์เพื่อมีชีวิตที่ยืนยาวสืบเชื้อสายเผ่าพันธุ์ตลอดไป (สุชาติ บุรमितร์, 2546)¹²

ถึงช่วงปี 2540 วิกฤตทางการเงินของประเทศไทยได้ส่งผลกระทบต่อรายได้ของรัฐบาลโดยเฉพาะรายได้จากการส่งออกซึ่งมีแนวโน้มลดลงทำให้รัฐบาลหันมาสนใจเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น จนวันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2540 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี มีมติอนุมัติการจัดงานปีท่องเที่ยวไทย 2541-2542 (Amazing Thailand 1998-1999) เพื่อรณรงค์ให้มีการเดินทางมาเยือนประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่เคยประสบความสำเร็จมาแล้วในการจัดงาน Visit Thailand Year ในปี พ.ศ. 2530 โดยการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของภาครัฐในปี พ.ศ. 2540 นั้นเป็นการดำเนินงานที่ต่อเนื่องมาจาก ปี พ.ศ. 2539 เป้าหมายของการรณรงค์ปีอะเมซซิ่งไทยแลนด์นั้นเป็นการนำเสนอการท่องเที่ยวประเทศไทยในรูปแบบและสีสันที่แปลกใหม่กว่าที่ผ่านมาเพื่อให้เกิดความน่าสนใจเป็นพิเศษและโดดเด่นกว่าประเทศเพื่อนบ้าน จึงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาเที่ยวประเทศไทยอีกครั้ง (มูลนิธิโลกสีเขียว, 2542)

ในจังหวัดน่าน สมัยที่มี ร.ต.ต. ธนะพงษ์ จักกะพาก เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน ทางศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า “ตองเหลือง” บ้านปี่เหนือ ก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในเส้นทางการท่องเที่ยวตามโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวสู่ภูมิภาคภายใต้ชื่อ “Amazing Thailand to Nan: You will never know if you don't go” ตามแผนที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดน่านใน ปี พ.ศ. 2541-2542 (คณะอนุกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดน่าน, มปท.) แม้ว่าจะมีการนำเอา

¹² สุชาติ บุรमितร์ ตำแหน่งในปี 2541 คือ เจ้าพนักงานประชาสงเคราะห์ 5 ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน ปีเดียวกันนี้ เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าชุดปฏิบัติงานพัฒนาและสงเคราะห์ชนเผ่าตองเหลืองในตำบลปี่ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน

แนวความคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาใช้ในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็ตาม แต่ก็ทำให้เห็นได้ว่า การจัดตั้งศูนย์พัฒนาแห่งนี้ได้เป็นภาพปรากฏที่ชัดเจนของนโยบายรัฐต่อกลุ่มมลาบรีในช่วงหลังที่แสดงถึงความพยายามนำมลาบรีเข้าสู่ระบบตลาดในฐานะ "ทรัพยากรของการท่องเที่ยว" สอดคล้องตามแผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดน่านที่ได้ดำเนินมาก่อนหน้านี้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบตลาดอย่างการท่องเที่ยวและรัฐจากเดิมที่เคยแยกกันในการเข้าสู่สังคมมลาบรีบัดนี้ก็ได้บูรณาการกันภายใต้บริบทของการพัฒนาในช่วงหลัง

ในขณะที่มีความพยายามนำการพัฒนาได้เข้ามาสู่สังคมมลาบรีมากขึ้นเรื่อยๆ ชีวิตในผืนป่าอำเภอบ้านหลวงนี้สำหรับชาวมลาบรีก็ยังคงมีการท่องเที่ยวตามวิถีการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์บางครั้งก็นำของป่า เช่น หน่อไม้ ลูกตาว ลูกขม เนื้อสัตว์มาแลกข้าวจากคนพื้นราบ สลับกับการออกมาอยู่ทั้งที่ศูนย์พัฒนาของรัฐและบริเวณป่าที่ได้นัดหมายกับกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว บางครั้งในขณะที่บางกลุ่มท่องเที่ยวลงไปแถบหมู่บ้านม้งในแถบดอยภูเค็ง อำเภอเวียงสาหรือดอยขุนสถาน อำเภอนาน้อย บางกลุ่มก็ยังคงมีการท่องเที่ยวลึกขึ้นไปทางเหนือของอำเภอบ้านหลวงจนเลยเข้าไปในเขตบ้านสันติสุขของ อำเภองัง จังหวัดพะเยาด้วย แต่ก็ไม่ได้กลับไปอยู่ดอยผาจิ เพราะยังกลัวอันตรายจากกบระเบิด¹³

ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าแถบอำเภอบ้านหลวงที่สามารถเหลือรอดมาจากกระบวนการโค่นป่าไม่ว่าจะเป็นในช่วงที่อยู่ในเขตอิทธิพลและเคยเป็นเขตฐานที่มั่นของกองกำลังพรรคคอมมิวนิสต์และยังเป็นผืนป่าที่กลายเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ของชาวบ้านอำเภอบ้านหลวงที่ได้พยายามหยุดกระบวนการตัดโค่นไม้ของนายทุนค้าไม้ในจังหวัดน่านจนเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชนในชื่อของ กลุ่มบ้านหลวงหวงป่า (ชูศักดิ์ วิทยาภัก และคณะ, 2546) ทำให้หน่วยงานรัฐอย่างกรมป่าไม้มีความสนใจเข้ามาควบคุมจัดการในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่ด้านพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบางส่วนของผืนป่าทางตอนเหนือของอำเภอบ้านหลวงที่มีอาณาเขตติดกับอำเภองังของจังหวัดพะเยาก็ยังมีสัตว์ป่าหลากหลายชนิด พื้นที่ป่าดังกล่าวจึงได้รับการประกาศให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาช้างโดยพระราชกฤษฎีกาเมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยกำหนดบริเวณที่ดินป่าดอยผาช้างในท้องที่จังหวัดพะเยาและน่าน เนื้อที่ประมาณ 576.75 ตารางกิโลเมตรหรือ 360,468 ไร่ (ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า, 2544)

ในปี พ.ศ. 2539 นอกจากพื้นที่ป่าของอำเภอบ้านหลวงจะมีการใช้เป็นที่รวบรวมกลุ่มมลาบรีของทั้งรัฐและกลุ่มธุรกิจแล้ว ผืนป่าในอำเภอบ้านหลวงก็กำลังอยู่ในขั้นตอนของ

¹³ สัมภาษณ์ นายศรี วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

การสำรวจโดยกรมป่าไม้เพื่อรอปประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติด้วย นั่นคือ อุทยานเขานันทบุรี ซึ่งมีขนาดพื้นที่ที่สำรวจและเห็นควรจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติประมาณ 877 ตารางกิโลเมตรหรือ 548,125 ไร่ โดยอุทยานแห่งชาติแห่งนี้มีจุดเด่นและแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมากมาย หนึ่งในนั้นก็คือ ถิ่นที่อยู่ของชนเผ่า "ผีตอเหลือง" ที่มีสภาพป่าอันอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงและท่าวังผา (จักรกฤษ เสรีนนท์ชัย, 2542)¹⁴ จากเดิมที่พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอบ้านหลวงได้ถูกประกาศเป็น ป่าสงวนแห่งชาติ "ป่าน้ำยาว-ป่าน้ำสวด" มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2523 ตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ออกกฎกระทรวง ฉบับที่ 1220 ตามความในพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 (มงคล สุกใส, 2536)

จึงเห็นได้ว่า ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงแม้จะมีหน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานที่ต่างก็เข้ามาใช้พื้นที่ป่าในการดำเนินงานพัฒนาของตน แต่เมื่อต้องเกี่ยวข้องกับมลสารก็ดูเหมือนว่าการดำเนินงานพัฒนาของหน่วยงานต่างๆ กลับมีความพยายามไปในทิศทางเดียวกันที่จะนำมลสารเข้าสู่ระบบตลาดในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ การที่รัฐได้นำการท่องเที่ยวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและอนุรักษ์กลุ่มมลสารจึงนับเป็นชัยชนะของระบบตลาดที่สามารถช่วงชิงการนำในการกำหนดทิศทางการพัฒนามลสารในช่วงปลายทศวรรษ 2530

ฉะนั้น นับตั้งแต่ในช่วง ปี พ.ศ. 2519-2539 จะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของแรงกดดันจากการพัฒนาที่กระทำต่อสังคมมลสารได้เพิ่มมากขึ้นกว่าในยุคก่อนอย่างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็นแรงกดดันจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในแถบพื้นที่สูงตอนในภูมิภาค การเสียหายของพื้นที่ป่าไม้ทั้งจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกและการให้สัมปทานตัดโค่นไม้โดยเฉพาะอย่างยิ่งเขตป่าที่เป็นพื้นที่ปลอดจากสงครามที่มลสารอาศัยอยู่ หรือจะกล่าวให้ชัดเจนก็คือ การโค่นป่าไม้ได้ทำลายเฉพาะระบบนิเวศของป่าเท่านั้น แต่ได้ทำลายทางเลือกในการยังชีพของผู้คนที่ยังต้องเลี้ยงปากท้องด้วยวิถีการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์จนไม่อาจพึ่งตนเองได้เหมือนเดิม โดยชื่อเรียกขานตนเองว่า **มลสาร**¹⁵ ก็ได้รับการบันทึกไว้ว่าเป็นชื่อที่ใกล้เคียงมากกว่าชื่ออื่นๆ

ในช่วงนี้แบบแผนในการเคลื่อนย้ายของมลสารเริ่มวนเวียนอยู่ในเขตป่าที่ใกล้กับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มากขึ้นจนป่าที่อยู่อาศัยนั้นกลับเป็นเพียงป่ารุ่นที่สองหรือพื้นที่ป่าเหล่าอันเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของระบบเกษตรกรรมบนพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น นั่นคือ การเลือกออกมาเป็น

¹⁴ จักรกฤษ เสรีนนท์ชัย ตำแหน่งในปี พ.ศ. 2539 คือ เจ้าพนักงานป่าไม้ 5 ส่วนอุทยานแห่งชาติ วันที่ 5 กันยายน 2539 กรมป่าไม้มีคำสั่งกรมป่าไม้ที่ 1657/2539 มอบหมายให้เขาทำการสำรวจควบคุมพื้นที่และจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2542 เขาดำรงตำแหน่งหัวหน้าอุทยานเขานันทบุรี

¹⁵ คำเรียก ยุมบริ, มรบริ นั้นไม่เป็นที่ยอมรับถึงความถูกต้องในชนกลุ่มนี้ที่บ้านห้วยหยวก

แรงงานรับจ้างให้กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้กลายเป็นหนทางหนึ่งที่ชาวมลลาบริพยายามใช้เพื่อต่อสู้
ดิ้นรนกับปัญหาในการยังชีพ ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ก็มีความต้องการแรงงานในการผลิต
เพิ่มมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อการยังชีพเป็นหลักไปสู่การผลิต
เพื่อส่งตลาดตามที่รัฐได้เข้าส่งเสริมมากขึ้น

เมื่อสถานการณ์ความไม่สงบในภูมิภาคได้สงบลง การดำรงอยู่ของชาวมลลาบริก็เริ่มเป็นที่
สนใจของกลุ่มชนภายนอกเพิ่มมากขึ้น ไม่เฉพาะแต่กลุ่มม้งและคนเมืองพื้นราบที่ใช้ประโยชน์จาก
แรงงานมลลาบริเท่านั้น แต่รวมถึงกลุ่มอื่นๆ ที่มีบทบาทด้านการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลที่
ต้องการสอดส่องควบคุมชนบนพื้นที่สูงผ่านการพัฒนา โดยในระยะแรกของการพัฒนากลุ่มชาติ
พันธุ์มลลาบรินั้น รัฐได้เน้นการพัฒนาชาวมลลาบริตามขั้นตอนวิวัฒนาการทางสังคมที่ต้องการให้เกิด
การหยุดการเคลื่อนย้ายแล้วหันมาตั้งถิ่นฐานถาวรเพื่อทำการผลิตตามระบบเกษตรกรรมที่รัฐ
ส่งเสริม ในขณะที่ยังมีกลุ่มอื่นๆ อย่างเช่น กลุ่มเผยแพร่คริสต์ศาสนาที่แม้จะต้องการเผยแพร่
ศาสนาก็สนใจนำการพัฒนาเข้าสู่สังคมมลลาบริด้วยเช่นกัน หากแต่กลับเป็นกลุ่มธุรกิจที่พบว่า
สามารถสร้างผลประโยชน์ทางธุรกิจได้จากภาพลักษณ์ของชาวมลลาบริโดยเฉพาะการท่องเที่ยว
เชิงชาติพันธุ์ที่ทำให้ความเป็นมลลาบริตกเป็นสินค้าในระบบตลาด จนในที่สุดเมื่อแนวทาง
การพัฒนากลุ่มมลลาบริของรัฐได้เปลี่ยนแปลงไปในช่วงหลังโดยได้รวมเอาความต้องการของ
กลุ่มธุรกิจเข้ามาด้วย จึงเท่ากับว่า มิติการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์มลลาบริไม่อาจแยกออกจาก
ผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจของกลุ่มทุนในท้องถิ่นได้ซึ่งก็สอดคล้องตามกระแสการพัฒนาประเทศ
ของประเทศไทยที่ได้ให้ความสนใจต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวต่างชาติตามกระแสโลกาภิวัตน์

แล้วชีวิตของชาวมลลาบริที่ต้องอยู่ท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มอำนาจเหล่านี้
จะเป็นอย่างไรบ้าง ในตอนต่อไปเมื่อได้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มอำนาจเหล่านี้จึงได้ช่วยตอบย้ำ
อีกครั้งว่า แบบแผนการดำเนินชีวิตและการเข้าถึงทรัพยากรของชาวมลลาบริจึงไม่ใช่ผลที่เกิดจาก
ความเคียดชังในชีวิตประจำวันเท่านั้น หากแต่ยังเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการเมือง
ในท้องถิ่นที่กลุ่มอำนาจภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลจนสามารถกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรของ
ชาวมลลาบริอย่างเข้มข้นมากขึ้น และท่ามกลางความขัดแย้งในการเข้าถึงทรัพยากร คำถามว่า
“คุณเป็นใคร” บนพื้นที่ซึ่งถูกตีความในนัยยะที่สะท้อนความสัมพันธ์ที่มีต่อมลลาบริอย่างแหลมคม
อีกครั้ง แล้วชีวิตน้อยๆ ของชาวมลลาบริที่แทบจะไร้ที่ทางและอัปจนในความสัมพันธ์ก็ถูกจุด
กระชากตามแรงที่กลุ่มอำนาจต่างๆ จะกำหนดทิศทางโดยเฉพาะการควบคุมการเข้าถึงทรัพยากร
ดังที่จะได้เห็นต่อไป

4.4 ยุค “ชุมชนทองเหลือง” และการต่อสู้ช่วงชิงทรัพยากรอย่างเข้มข้น

(พ.ศ. 2540-2542)

ขณะที่กระแสสิ่งแวดล้อมนิยมในส่วนกลางก่อนปี พ.ศ. 2518 รับรู้ความหมายของ “ธรรมชาติ” ที่เน้นในด้านกายภาพและประโยชน์ใช้สอยในฐานะเป็นทรัพยากรโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ตามมาด้วยการยึดอำนาจแบบรวมศูนย์ในการจัดการทรัพยากรของรัฐบาล ด้วยการออกพระราชบัญญัติต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 หรือ พระราชบัญญัติป่าสงวน พ.ศ. 2507 (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2545) ในภาคเหนือ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์หลายแห่งคงไม่อาจยืนหยัดรอดพ้นไปจากขบวนการโค่นไม้ทั้งที่มีการให้สัมปทานอย่างถูกต้องตามกฎหมายและขบวนการทำไม้เถื่อนไปได้ หากไม่มีกลุ่มคนท้องถิ่นบางกลุ่มรวมตัวกันปกป้องผืนป่า ดังเช่น การรวมตัวของชาวบ้านในอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน นับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2516 เมื่อโรงเลื่อยนครน่านได้ลักลอบตัดไม้ในป่า มีการใช้รถแทรกเตอร์ทำถนนเพื่อชักลากไม้ออกมาทำให้ไปปิดทางไหลของลำห้วยสีพันที่ชาวบ้านในพื้นที่ตำบลสวดและตำบลป่าคาหลวงอาศัยใช้น้ำในการกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์ เมื่อร้องเรียนต่อทางอำเภอและจังหวัดเรื่องก็เงียบหายไป ในวันที่ 21 ธันวาคม 2518 ชาวบ้านรวมตัวกันเข้ายึดไม้หลายพันท่อนและรถของโรงเลื่อยอีก 5 คันรวมทั้งจับลูกจ้างของโรงเลื่อยอีก 10 คนเพื่อให้ทางการดำเนินการกับโรงเลื่อยนครน่านโดยด่วนและให้มีการสอบสวนผู้กระทำผิดและผู้เกี่ยวข้องกับโรงเลื่อยจนถึงระดับผู้ว่าราชการจังหวัด (ประชาธิปไตย, 2518)

ไม่เฉพาะแต่กลุ่มนายทุนทำไม้เท่านั้น ชาวเขาที่เข้ามาทำไร่บนพื้นที่สูงในเขตอำเภอบ้านหลวงก็เป็นอีกหนึ่งกลุ่มที่ถูกชาวบ้านรวมตัวกันเข้าไปขับไล่ให้ไปอยู่นอกพื้นที่ ดังที่หนังสือพิมพ์เสียงชาวน่าน (2521) พาดหัวข้อข่าวว่า “ชาวบ้านนับร้อยร่วมใจกันจับแม่ฆ่าลายป่า” โดยเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2521 ตามรายงานข่าวกล่าวว่า กำลังตำรวจกับชาวบ้านได้ร่วมกันเดินทางเข้าสู่ป่าทางทิศใต้อำเภอบ้านหลวงเขตติดต่ออำเภอเวียงสาเนื่องจากทราบข่าวว่า ได้มีชาวม้งจำนวนหนึ่งจากดอยภูเค็งได้เข้ามาทำไร่อยู่บริเวณขุนน้ำ ชาวบ้านเห็นว่าหากปล่อยทิ้งไว้ลำห้วยสวดอันเป็นเส้นชีวิตของชาวกิ่งอำเภอบ้านหลวงจะแห้งขอดเพราะป่าต้นน้ำถูกทำลาย จึงได้เดินทางไปที่ไร่ พบว่าป่าถูกโค่นหลายร้อยไร่และมีการปลูกฝิ่นด้วย ชาวม้งพยายามวิงหนี ชาวบ้านจึงจับได้แต่หญิงชาวม้ง 2 คน จึงควบคุมตัวมาที่กิ่งอำเภอบ้านหลวงเพื่อสอบสวนจนเมื่อมีญาติชาวม้งที่ถูกจับตัวมาเดินทางมาที่อำเภอจึงได้มีการตกลงยอมรับว่าจะไม่เข้ามาทำไร่อีก หลังจากนั้นจึงได้ลงบันทึกและปล่อยตัวกลับไป

ต่อมาจากการพยายามรวมตัวกันปกป้องป่าในอีกหลายครั้ง ทำให้วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้ลงข่าวการคัดค้านและการต่อสู้ของชาวบ้านเพื่อรักษาป่าไม้ไว้ใน คอลัมน์ "ไฉนพิทักษ์พระพิภพที่นี้" ชื่อนานนามกลุ่มชาวบ้านว่า "บ้านหลวงหวงป่า" ตั้งแต่นั้นมาก็มีการพูดถึงชาวบ้านในอำเภอบ้านหลวงที่ร่วมกันรักษาป่าไม้ติดปากกันมาว่า บ้านหลวงหวงป่า มาจนถึงทุกวันนี้ กลุ่มบ้านหลวงหวงป่าจึงได้กลายเป็นสถาบันหรือองค์กรประชาชนที่เป็นที่รับรู้กันทั่วไปว่าชาวบ้านต่างหวงแหนและรักษาป่าอย่างชีวิต (ชูศักดิ์ วิทยาภค และคณะ, 2546)

แต่เหรียญก็มีสองด้านอยู่ด้วยกันเสมอมิใช่หรือ นอกจากการปกป้องผืนป่าของชาวบ้านหลวงจากผู้ที่ไม่ใช่ชาวบ้านเห็นว่าเข้ามาก่อผลกระทบต่อทรัพยากรให้เสื่อมโทรมลงตามกระแสสิ่งแวดล้อมนิยมจะถูกนำไปใช้ในการบ่งบอกอัตลักษณ์ในฐานะชาวบ้านผู้พิทักษ์ป่าแล้ว การเมืองของการอนุรักษ์ที่แอบแฝงอคติทางชาติพันธุ์นี้ก็ไม่ได้มีเพียงกลุ่มบ้านหลวงหวงป่ากลุ่มเดียวเท่านั้นที่นำไปใช้ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวง แต่ยังมีกลุ่มอำนาจอื่นๆ ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงด้วยที่นำการอนุรักษ์มาสร้างความสำเร็จในการ "จัดการ" กับกลุ่มอื่นๆ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและอนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีในอำเภอบ้านหลวงของจังหวัดน่านในช่วงต้นทศวรรษ 2540

สุชาติ บุรมิตร (2546) เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านกล่าวถึงการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์มลาบรี ตำบลบ้านปี่ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านไว้ว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 เมื่อนายพินิจ หาญพาณิชย์ นายอำเภอบ้านหลวงในขณะนั้นได้รวบรวมกลุ่มชาวมลาบรีในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงแล้วจัดตั้งเป็นศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า "ตองเหลือง" ในพื้นที่บ้านปี่เหนือ หมู่ 5 อำเภอบ้านหลวง โดยราษฎรในพื้นที่ได้ให้ความเห็นชอบแล้ว แต่การดำเนินงานพัฒนากลุ่มมลาบรีของรัฐก็เป็นไปอย่างยากลำบากเนื่องจากขาดทั้งงบประมาณและอัตรากำลังเจ้าหน้าที่

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ทางอำเภอบ้านหลวง โดยนายพินิจ หาญพาณิชย์ นายอำเภอบ้านหลวงจึงได้ออกหนังสือเชิญนายบุญยืน สุขเสน่ห์ (Mr. Eugene R. Long) เข้ามาร่วมโครงการพัฒนาและอนุรักษ์ "ชนเผ่าตองเหลือง" ตามคำสั่งที่ 297/2540 ด้วยเห็นว่าบุญยืนมีประสบการณ์ในการพัฒนากลุ่มมลาบรี (คำสั่งอำเภอบ้านหลวง, 2540)

ตามหนังสือคำสั่งดังกล่าวนั้นยังมีการแต่งตั้งคณะบุคคลต่างๆ อันประกอบไปด้วยหน่วยงานภาครัฐจากหลายหน่วยงานและองค์กรพัฒนาเอกชนคือ นายบุญยืน สุขเสน่ห์ จากองค์กร New Tribes Mission เพื่อเข้าทำหน้าที่ดังต่อไปนี้

1. คณะกรรมการที่ปรึกษา

เป็นบุคคลในสายงานระดับจังหวัดเช่น ผู้ว่าและรองผู้ว่าราชการจังหวัดน่าน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดน่าน ป่าไม้จังหวัดน่าน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน ประชาสงเคราะห์จังหวัด โดยทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องแก่คณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงาน

2. คณะกรรมการอำนวยการ

เป็นบุคคลในสายงานระดับอำเภอในอำเภอบ้านหลวงเช่น นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ป่าไม้อำเภอ ศึกษาอำเภอ เกษตรอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ หัวหน้าอุทยานแห่งชาตินันทบุรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา อบต. สวดและป่าคา นายบุญยืน สุขเสน่ห์ โดยทำหน้าที่พิจารณา อำนวยการดำเนินงานตามโครงการและพิจารณากำหนดมาตรการ ให้คำแนะนำและแก้ไขปัญหาแก่คณะทำงาน

3. คณะทำงาน

3.1 ฝ่ายส่งเสริมการศึกษา

ประกอบด้วย ศึกษาธิการอำเภอบ้านหลวง หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอบ้านหลวง โดยทำหน้าที่จัดโครงการสอนหนังสือตามระบบการศึกษานอกโรงเรียนให้สามารถอ่านออกเขียนได้

3.2 ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต

ประกอบด้วย สาธารณสุขอำเภอบ้านหลวง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านหลวง โดยทำหน้าที่จัดโครงการออกไปตรวจสุขภาพ ไปรักษาโรคเป็นประจำเพื่อให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี

3.3 ฝ่ายส่งเสริมอาชีพและรายได้

ประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอ เกษตรอำเภอ ปศุสัตว์อำเภอ สหกรณ์อำเภอ ทำหน้าที่จัดฝึกอบรมวิชาชีพ เช่น การตีเหล็ก การจักสานเพื่อให้มีรายได้ จัดหาพันธุ์พืชและสัตว์เพื่อส่งมอบให้ทดลองปลูกและเลี้ยงเพื่อการยังชีพ จัดให้ความรู้ในการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์เพื่อเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมไม่ต้อง “เร่ร่อน” อีกต่อไป จัดหาตลาดในการขายผลผลิตจากผลิตภัณฑ์ที่ได้เพื่อเสริมรายได้

3.4 ฝ่ายจัดทำทะเบียนประวัติบุคคล

ประกอบด้วย ปลัดอำเภอฝ่ายทะเบียนและบัตรทำหน้าที่สำรวจจำนวนประชากรและดำเนินการจัดทำทะเบียนประวัติบุคคลบนพื้นที่สูง

4. คณะกรรมการกองทุนพัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่าตองเหลือง

ประกอบด้วย นายอำเภอบ้านหลวง ปลัดอำเภอบ้านหลวง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลบ้านหลวง กำนันบ้านปี่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลบ้านปี่ นายบุญยืน สุขเสน่ห์ ผู้จัดการธนาคารทหารไทยจำกัด (มหาชน) สาขาบ้านหลวง เสมียนและสรรพากรอำเภอบ้านหลวง โดยทำหน้าที่รวบรวมเงินที่มีผู้บริจาคเข้ากองทุนพัฒนาและอนุรักษ์ “ชนเผ่าตองเหลือง” และพิจารณาอนุมัติให้การสนับสนุนงบประมาณตามแผนงานของคณะทำงาน

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานพัฒนามลลารีในครั้งนี้เต็มไปด้วยส่วนราชการจากหลายหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินงานพัฒนาตามสายงานของตน หรือก็คือ การดำเนินงานพัฒนาในครั้งนี้ได้มีการรับรู้ในหลายส่วนราชการในพื้นที่โดยเฉพาะหน่วยงานด้านป่าไม้ดังจะเห็นได้จาก คณะกรรมการอำนวยการมีป่าไม้จังหวัดน่านและป่าไม้อำเภอบ้านหลวงรวมไปถึงหัวหน้าอุทยานแห่งชาตินันทบุรีประกอบอยู่ด้วย แต่การร่วมมือกันของหลายหน่วยงานในการทำงานพัฒนา กลุ่มชาติพันธุ์มลลารีนั้นจะมีผลเป็นอย่างไรบ้าง ประเด็นนี้จะได้เห็นต่อไปข้างหน้าเมื่อทางจังหวัดน่านจำเป็นต้องเข้ามาจัดการความขัดแย้งในการดำเนินการพัฒนา

เมื่อมีการร่วมมือในโครงการพัฒนาและอนุรักษ์เผ่า “ตองเหลือง” อันเกิดจากความร่วมมือระหว่างรัฐกับองค์กรพัฒนาเอกชนนั้น นายบุญยืน สุขเสน่ห์ได้พาครอบครัวของเขา มาอาศัยอยู่ในบ้านพักชั่วคราวในที่ดินซึ่งเขาได้ซื้อที่ดินมือเปล่าจากชาวบ้านที่ได้เข้ามาถางไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว ภายหลังเมื่อมีนักท่องเที่ยวซึ่งทราบข้อมูลจากทางราชการในระดับจังหวัดหรืออำเภอบ้านหลวง แล้วต้องการเข้ามาดูวิถีชีวิตของมลลารี นักท่องเที่ยวก็มักจะเดินทางไปที่ศูนย์พัฒนาที่นายบุญยืนอาศัยอยู่กับชาวมลลารี ณ บ้านปี่เหนือแห่งนี้ โดยโครงการจัดตั้งศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า “ตองเหลือง” หรือ Yellow leaf Development and Preservation Center มีวัตถุประสงค์โครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชนเผ่า “ตองเหลือง” ให้ดีขึ้น เช่น ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา และการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ในพื้นที่โครงการยังมีการจัดทำที่พักในลักษณะชั่วคราวให้แก่ชนเผ่า “ตองเหลือง” จำนวน 13 หลังคาเรือน มีประชากรอาศัย 67 คน ชาย 33 คน หญิง 34 คน โดยจัดแบ่งพื้นที่และแบ่งงานให้ทุกคนมีงานทำ เช่น ถางหญ้า ปลูกผักสวนครัว ปลูกไม้ผลยืนต้น เพื่อไม่ให้ว่างงาน ส่วนเด็กจะมีการจัดสอนหนังสือภาษาไทยให้ทุกคนที่สนใจ โดยยังได้รับเงินสนับสนุนจากคริสตจักรต่างประเทศคือ องค์กร New Tribes Mission มลรัฐ ฟลอริดา ประเทศสหรัฐอเมริกา (สุชาติ นูรมิตร, 2546)

แต่ห่างออกไปอีกราว 1 กิโลเมตรจากศูนย์พัฒนาดังกล่าว กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวก็มักนำนักท่องเที่ยวเข้ามาชมกลุ่มมลาบรีที่ตนรวบรวมไว้ในพื้นที่บ้านนี้ได้เช่นกัน ทำให้ในอำเภอบ้านหลวงมีสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อมาดูกลุ่มมลาบรี 2 แห่งอยู่ใกล้ๆ กัน จนนำไปสู่ความขัดแย้งในรูปแบบการนำเสนอภาพลักษณ์ของมลาบรี กล่าวคือ ขณะที่กลุ่มมลาบรีที่อยู่กับศูนย์พัฒนาโดยมีนายบุญยืน สุขเสน่ห์คอยดูแลนั้นได้รับการพัฒนามีการปลูกสร้างกระท่อมและแต่งกายใส่เสื้อผ้าแบบชนทั่วไป แต่กลุ่มที่อยู่กับธุรกิจท่องเที่ยวนั้นยังคงอยู่ในแบบ "ชนดั้งเดิม"¹⁶ ทำให้มักถูกวิจารณ์ว่าเป็นการจัดฉากหลอกนักท่องเที่ยวเมื่อปัจจุบันมลาบรีไม่ได้อยู่แบบนั้นแล้ว แต่กลุ่มธุรกิจก็ได้ว่ากลุ่มที่อยู่กับศูนย์พัฒนาถูกทำลาย "วิถีชีวิตดั้งเดิม" ของมลาบรีไปแล้ว (สุชาติ บุรุมิตร, 2546)

ความขัดแย้งในการพัฒนาและอนุรักษ์มลาบรีในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงยังไม่ได้มีเพียงแค่การนำเสนอภาพลักษณ์ที่ต่างกันเท่านั้น แต่เคำกลางของความขัดแย้งยังปรากฏให้เห็นในหนังสือที่สภาตำบลบ้านปี ได้ให้ความเห็นขอโครงการพัฒนาและอนุรักษ์ "ชนเผ่าตองเหลือง" เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ดังที่สุชาติ บุรุมิตร (2546) ได้กล่าวถึงการตั้งเงื่อนไขควบคุมการใช้พื้นที่ดังนี้คือ

- 1) กำหนดให้มีการรักษาความสะอาดบริเวณที่ขอใช้พื้นที่ เช่น การรักษาลำห้วยน้ำปีโดยเฉพาะการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงสู่ลำน้ำเพราะยังมีหมู่บ้านปีเหนือ บ้านปีกลาง บ้านปีใต้และบ้านเกษตรสมบุญอีกที่ยังใช้ลำน้ำสายนี้
- 2) กำหนดให้มีการรักษาสภาพแวดล้อมบริเวณใกล้เคียง เช่น การดูแลรักษาป่าต้นน้ำลำธารลำตัวป่า ของป่าอื่นๆ อย่าให้มีการลักลอบทำลายหรืออย่าให้มีการล่าสัตว์เพราะพื้นที่ป่าขุนปีหลวงบางส่วนยังอยู่นอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาช้างทำให้เจ้าหน้าที่ดูแลไม่ทั่วถึง
- 3) หากมีการดำเนินการไม่เป็นไปตามข้อ 1 และข้อ 2 ตามมติที่ประชุมสภาตำบลบ้านปีแล้วสภาฯ มีอำนาจจะให้ทางราชการยกเลิกการขอใช้ประโยชน์พื้นที่ดังกล่าว

ฉะนั้น มติของสภาตำบลบ้านปีจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงกระแสสิ่งแวดล้อมนิยมในท้องถิ่นนั้น มีอำนาจต่อรองอย่างสูงกับหน่วยงานพัฒนาของรัฐจนถึงขั้นสามารถยกเลิกการดำเนินโครงการได้หากไม่เป็นไปตามเงื่อนไขการขอใช้พื้นที่ตามที่ท้องถิ่นได้ลงมติไว้ แต่ประเด็นที่ต้องพิจารณาในที่นี้ก็คือ หากกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรียังคงจำเป็นต้องพึ่งพากระบวนการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์แล้ว การออกมติให้ทางการยอมรับในเงื่อนไขการขอใช้พื้นที่ป่าที่ห้ามไม่ให้มีการผลิตทั้ง

¹⁶ ในที่นี้ก็คือ การนุ่งตะเอยของผู้ชาย ในพืงหมาแหงน

การล่าสัตว์และการเก็บของป่าดังกล่าวทำให้ดูเหมือนเป็นการซ่อนความน้อยโไรบางอย่างที่กำลังจะเกิดไว้ล่วงหน้าเช่นนั้นหรือไม่ แต่ที่ชัดเจนกว่านั้นก็คือ การออกมติดังกล่าวจึงเท่ากับเป็นการปิดกั้นทั้งในทางพื้นที่ (ป่า) และวัฒนธรรมการผลิตของกลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการยอมรับอย่างเป็นทางการนั่นเอง

ปี พ.ศ. 2536 มีหนังสือเล่มหนึ่งกล่าวถึงชาวมลาบรีไว้แต่เพียงสั้นๆ แต่ก็มีความสำคัญบางประการต่อภาพความเข้าใจอันหนึ่งต่อวิถีชีวิตของคนที่ตั้งรกรากอยู่ในเขตป่ามาอย่างยาวนาน นั่นคือหนังสือเรื่อง **ความหลากหลายทางชีวภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน** กล่าวถึงยุทธวิธีในการป้องกันรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพไว้ว่า ยุทธวิธีที่ได้ผลในการปกป้องรักษาไว้ซึ่งมรดกทางชีวภาพของโลกก็คือ การปกป้อง “เขตธรรมชาติ” (Wildlands) อันเป็นอาณาบริเวณที่ไม่ถูกอิทธิพลของสังคมเศรษฐกิจการเมืองจากภายนอกเข้าไปทำให้เสียหาย โดยอาณาบริเวณดังกล่าวมิได้หมายความว่า เป็นดินแดนที่ไม่มีคนอยู่อาศัยอย่างสิ้นเชิง อาณาบริเวณบางแห่งมีคนพื้นเมืองหรือชาวบ้านผู้ที่ได้อาศัยป่าเป็นแหล่งดำรงชีวิตในเชิงปฏิสัมพันธ์อย่างมีดุลยภาพพอควรกับธรรมชาติแวดล้อมมาตั้งแต่ดั้งเดิมและเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศนั้นอย่างแยกไม่ออก เช่นเดียวกับกับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่ประกอบขึ้นเป็นระบบนิเวศนั้น โดยที่การดำรงชีวิตหรือการปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ได้ขัดแย้งหรือทำลายดุลยภาพของระบบนิเวศนั้นๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในกรณีของประเทศไทยคือ การดำรงชีวิตของชาว “มราบรี” ในอดีตหรือที่ชาวไทยทางภาคเหนือเรียกว่า “ผีตอแหล” (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2536)

แต่ภาพความเข้าใจดังกล่าวนี้คงเป็นสิ่งที่อยู่ห่างไกลออกไปราวกับอยู่ห่างกันคนละซีกโลกที่ไม่มีวันจะมาบรรจบกันได้กับภาพการขับไล่กลุ่มชาวมลาบรีออกไปจากพื้นที่ป่าในอำเภอบ้านหลวงของชาวบ้าน แม้ว่าเกิดจากกระแสสิ่งแวดล้อมเหมือนกันแต่ก็แตกต่างกันตรงที่ ถูกนำมาเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมเพื่อ “จัดการ” ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นๆ ในพื้นที่แห่งนี้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ วาทกรรมการอนุรักษ์ได้ถูกนำมาใช้เพื่อเปลี่ยนพื้นที่ป่าเป็นเวทีแห่งการกีดกันกลุ่มอื่นๆ ในการเข้าถึงพื้นที่ไม่เฉพาะแต่กลุ่มชาติพันธุ์มลาบรีที่ดำรงชีวิตพึ่งพิงอยู่กับป่าเท่านั้น แต่ยังสามารถรวมเอาหน่วยงานพัฒนาของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนด้วย โดยในวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ชาวบ้านตำบลบ้านปี่ จำนวน 142 คนได้เดินทางไปชุมนุมกันที่สภาตำบลบ้านปี่เพื่อขอให้สภาตำบลย้ายกลุ่มมลาบรีและศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ชนเผ่า “ตอแหล” ออกจากพื้นที่ โดยมีประเด็นข้ออ้างดังที่ สุชาติ บุรุมิตร (2546) ได้กล่าวถึงข้ออ้างของกลุ่มชาวบ้านไว้ได้แก่

- 1) "ชนเผ่าตองเหลือง" ทำความสกปรกในลำน้ำโดยเฉพาะการถ่ายอุจจาระและทิ้งขยะมูลฝอยลงในลำน้ำทำให้ราษฎรที่อาศัยอยู่ท้ายน้ำไม่กล้าใช้น้ำในการอุปโภคบริโภค
- 2) นายบุญยืน สุขเสน่ห์ นำ "ชนเผ่าตองเหลือง" เข้าถางป่าซึ่งเป็นป่าสงวนของหมู่บ้านที่สงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร
- 3) "ชนเผ่าตองเหลือง" ได้เข้าไปทำลายป่า เช่น ขุดหาหน่อไม้ ตัดปอสา มะต๋าว (ลูกขีด) หน่อหวายเพื่อนำมาขายให้กับนายทุน
- 4) เวลาหน้าแล้ง "ชนเผ่าตองเหลือง" จะเข้าไปล่าสัตว์และจุดไฟเผาป่าทำให้ป่าหมดสภาพ

กระแสความขัดแย้งดังกล่าวยังคงตามมาด้วยการสนับสนุนที่เพิ่มมากขึ้นของชาวบ้าน ในอีก 2 วันต่อมา คือวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2541 ชาวบ้านตำบลบ้านปิ้งชื่อเพิ่มเติมอีก 289 คนในเอกสารที่ยื่นเสนอต่อสภาตำบลเพื่อขอให้ย้ายศูนย์พัฒนาดังกล่าวออกนอกพื้นที่ ทางราชการก็พยายามจัดการความขัดแย้งดังกล่าว โดยนายอำเภอบ้านหลวงขณะนั้นคือ นายวิทยา กามนต์ ได้นัดแกนนำชาวบ้านหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ประมาณ 30 คนเพื่อให้เข้ามาฟังคำชี้แจงถึงในที่ว่าการอำเภอ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2541 โดยกล่าวถึงการดำเนินโครงการดังกล่าวว่าเป็นโครงการของทางราชการและมีประโยชน์ต่อชาวบ้านด้วยเพราะจะช่วยสร้างรายได้แก่หมู่บ้านและอำเภอด้วยการเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่แกนนำก็ไม่ยอมและยืนยันให้ย้ายกลุ่มมลสาร นายบุญยืน สุขเสน่ห์และศูนย์พัฒนาดังกล่าวออกไปจากพื้นที่ (สุชาติ บุรมิตร, 2546)

ความขัดแย้งดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นต่อเนื่องมาในอีกหนึ่งเดือนถัดมา 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 ชาวบ้านตำบลปิ้งอีกประมาณ 400 คน ก็ได้เคลื่อนไหวกดดันให้มีการยกเลิกโครงการอีก โดยชาวบ้านได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้ทางอำเภอบ้านหลวงและสภาตำบลบ้านปิ้งทบทวนและพิจารณายกเลิกโครงการพัฒนาดังกล่าวเนื่องจากได้ผิดข้อตกลงที่ได้ให้ไว้กับสภาตำบลบ้านปิ้ง เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2540 (สุชาติ บุรมิตร, 2546)

วันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 บุญยืน สุขเสน่ห์ลุกขึ้นกล่าวด้วยเสียงอันสั้นเครือปล่อยน้ำตาไหลนองหน้าหลังจากผู้ว่าราชการจังหวัดน่านได้เปิดโอกาสให้เขาลุกขึ้นชี้แจงกับสภาตำบลบ้านปิ้ง โดยเขาขอมรับผิดชอบในเรื่องการบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ ในระหว่างการประชุมมีชาวบ้านกว่า 100 คนร่วมสังเกตการณ์นอกห้องประชุมได้เรียกร้องให้ย้ายศูนย์พัฒนาแห่งนี้ออกไปจากพื้นที่ อำเภอบ้านหลวง ชาวบ้านหลายคนกล่าวอ้างว่า ความไม่พอใจได้ขยายไปสู่อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เตรียมขับไล่ นายบุญยืนเช่นกัน เนื่องจากไม่พอใจที่ทำลำน้ำปิ้งสกปรก อีกทั้งชาวเผ่า "ตองเหลือง" ที่อยู่ในศูนย์แห่งนี้ก็ไม่ใช่ "คนป่าเร่ร่อนในพื้นที่" แต่นายบุญยืนได้นำมา

จากจังหวัดแพร่เพื่ออ้างความชอบธรรมในโครงการ (มติชน, 2541) เหตุการณ์นี้ทำให้เห็นถึงภาพการทำงานของราชการที่ได้ร่วมกันเข้ามาพัฒนากลุ่มมลาบรีที่เป็นไปอย่างลึกลับ นั่นคือ เจ้าหน้าที่รัฐเป็นฝ่ายเลือกทำเลที่ตั้งศูนย์พัฒนาแห่งนี้ไม่ใช่ชนาบุญยืนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้ประกอบอยู่ในคณะกรรมการของโครงการซึ่งสามารถยืนยันได้ถึงการอยู่ในพื้นที่ป่าที่กลายเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติโซน ซี2 ซึ่งไม่มีผู้ใดขออนุญาตใช้ได้นอกจากหน่วยงานราชการเท่านั้น เหตุใดจึงไม่มีการทักท้วงหรือดำเนินการขอเข้าใช้พื้นที่มาตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการ (ภาคพันธ์ อรุณสิทธิ์, 2541)

แต่ทว่ากระแสการต่อต้านกลับเลือกเล่นงานไปที่คนอ่อนแอและอัปจนหนทางในการต่อรองอย่างชาวมลาบรีดังที่จากข้ออ้างทั้งหมดใน 4 ข้อนั้นมี 3 ข้อที่มุ่งไปที่ชาวมลาบรีโดยตรงในฐานะที่กลายเป็น “ผู้ทำลายป่าต้นน้ำและแพร่เชื้อร้ายลงสู่แหล่งน้ำ” และเห็นเป็นกลุ่มคนที่แม้จะเป็น “คนป่า” แต่ก็ไม่ใช่คนป่าในพื้นที่ แต่มาจาก “ที่อื่น” ที่ไม่ใช่บ้านหลวง นั่นทำให้สิ่งที่เคยเกิดในพื้นที่แห่งนี้มาก่อนหน้านั้นเป็นเพียงหมอกควันที่จางหายไปไม่เคยมีอยู่จริงอย่างนั้น หรือ ไม่ว่าการพบกลุ่มมลาบรีในพื้นที่ตั้งแต่การออกสืบเสาะของนายตำรวจอำเภอบ้านหลวงเมื่อ ปี พ.ศ. 2527 จนทำให้มีการจัดทัวร์มาลงที่อำเภอบ้านหลวงกว่า 13 ปีก่อนหน้าที่บุญยืนจะมาร่วมโครงการพัฒนาในพื้นที่แห่งนี้ หรือโดยแท้จริงแล้ว ข้ออ้างที่สร้างขึ้นมานี้ไม่ได้มีเป้าหมายอยู่ที่มลาบรี แต่เป็นสิ่งที่ใช้ “จัดการ” โครงการพัฒนาของรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่อย่างนั้นหรือ

ภายหลังเพื่อต้องการตรวจสอบข้อเท็จจริงในพื้นที่ในเรื่องความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมตามที่ชาวบ้านบางกลุ่มได้อ้างนั้น ทางจังหวัดน่านได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานพิจารณาแก้ไขปัญหาเผ่า “ตองเหลือง” เพื่อพิจารณาตรวจสอบข้อเท็จจริง จนกระทั่งมีการสรุปผลการดำเนินการของคณะกรรมการชุดดังกล่าวที่ได้สรุปข้อเท็จจริงในหลายประเด็นตามหนังสือที่ทางจังหวัดน่านได้รายงานถึงอธิบดีกรมประมงกระทรวงมหาดไทยตามหนังสือที่ นน 0029.11/18894 ลงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2541 แม้ว่าจากข้อมูลที่ได้รับจากผู้นำราษฎรในพื้นที่ส่วนใหญ่เห็นว่าเกิดจากกลุ่มคนบางกลุ่มที่เสียผลประโยชน์เท่านั้น แต่ที่การแก้ไขปัญหามีความยากลำบากนั้นเนื่องจากกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ดังกล่าวมีพรรคพวกและเครือข่ายที่มีอำนาจในการเป็นผู้นำท้องถิ่นรวมอยู่ด้วย อีกทั้งยังมีผู้สื่อข่าวโทรทัศน์บางคนได้เสียผลประโยชน์จึงทำตัวเป็นกระบอกเสียงของกลุ่มผู้ชุมนุมจนกลายเป็นกระแสมวลชน ตลอดจนหน่วยงานราชการหรือข้าราชการบางคนในพื้นที่เกรงกลัวต่อกระแสผู้เสียผลประโยชน์และกลับยกประเด็นที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงมาสนับสนุนกลุ่มผู้เสีย

ผลประโยชน์ด้วย โดยจากการตรวจสอบข้อเท็จจริงพบข้อสรุปดังต่อไปนี้ (สำนักงานประชา
สงเคราะห์จังหวัดน่าน, 2541)

- 1) ประเด็นกลุ่มชนเผ่า “ตองเหลือง” ทำความสกปรกในลำน้ำโดยทิ้งขยะมูลฝอย
ถ่ายอุจจาระลงในน้ำทำให้น้ำเสีย แต่จากการตรวจพิสูจน์ของสำนักงานสาธารณสุข อำเภอ
บ้านหลวงร่วมกับโรงพยาบาลน่านและสถานีอนามัยบ้านปี่ ผลจากการวิเคราะห์โดยห้องแลปที่
โรงพยาบาลน่าน สรุปว่า กลุ่มมลาบริไม่ได้มีส่วนทำให้น้ำในลำน้ำปี่สกปรกขึ้นแต่อย่างใด ขณะที่
ในพื้นที่โครงการพัฒนามีการจัดสร้างห้องส้วมไว้ด้วย
- 2) ประเด็นนายบุญยืน สุขเสน่ห์ ได้นำเผ่า “ตองเหลือง” เข้าถางป่าซึ่งเป็นป่าที่
ชาวบ้านสงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แต่จากการตรวจสอบพบว่า พื้นที่ตั้งศูนย์พัฒนาและ
อนุรักษ์ชนเผ่า “ตองเหลือง” มีสภาพที่พื้นที่บางส่วนเป็นป่าเสื่อมโทรม ป่าหญ้าคา บางส่วนไม่มี
ต้นไม้ใหญ่ เป็นพื้นที่ปลูกส้มเขียวหวานที่ชาวบ้านปี่เหนือได้แผ้วถางพื้นที่ครอบครองอยู่ก่อนแล้ว
โดยก่อนหน้าการจัดตั้งศูนย์พัฒนาดังกล่าวนี้ นายพินิจ หาญพานิชย์ ได้ร่วมกับนายรัน น้ำสา
ผู้ใหญ่บ้านปี่เหนือในขณะนั้น ได้ร่วมกันประสานงานขอซื้อสิทธิครอบครองพื้นที่ดังกล่าวจาก
ชาวบ้าน จำนวน 7 ราย เพื่อจัดตั้งเป็นพื้นที่ศูนย์พัฒนาดังกล่าว จึงไม่ได้เข้าถางป่าโค่นต้นไม้ซึ่ง
เป็นป่าสงวนตามที่กลุ่มผู้เรียกร้องอ้างแต่อย่างใด
- 3) ประเด็นกลุ่ม “ตองเหลือง” ได้เข้าไปทำลายป่า เช่นหาหน่อไม้ มะต้าว (ลูกชิด) ป่อสา
และหน่อหวาย แต่จากการตรวจสอบ เมื่อเปรียบเทียบการจัดหาของป่าระหว่างชาวมลาบริ
กับชาวบ้านในตำบลบ้านปี่ แม้ว่าทั้งสองกลุ่มจะหาของป่าเป็นทั้งอาหารและสินค้า แต่เมื่อ
เปรียบเทียบแล้วก็พบถึงปริมาณที่ชาวบ้านเข้ามาหาของป่าที่มากกว่าหลายเท่า ทั้งยังมีการนำ
ยานพาหนะเข้ามาขนออกมาจากป่าด้วย สำหรับ มะต้าว (ลูกชิด) หน่อหวาย ป่อสาและไม้เถื่อน
ไม่พบว่ามลาบริกลุ่มดังกล่าวได้กระทำในพื้นที่แต่อย่างใดเพราะบ้านที่อาศัยอยู่ไม่มีบ้านที่ใช้
ไม้แปรรูปแต่อย่างใด
- 4) ประเด็นการจุดไฟเผาป่าเพื่อล่าสัตว์ในฤดูแล้งทำให้ป่าหมดสภาพ ก็ไม่มีการพบ
ข้อเท็จจริงดังกล่าวแต่อย่างใด

และจากการตรวจสอบข้อเท็จจริงของคณะทำงานชุดดังกล่าวนี้ยังได้พบข้อมูลและ
เบื้องหลังกลุ่มผู้ชุมนุมเรียกร้องหรือกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ดังนี้

- 1) ด้านแรงงาน กลุ่มผู้เสียผลประโยชน์เคยใช้ประโยชน์จากแรงงานมลาบรีอย่างเอารัดเอาเปรียบ เช่น การแลกเปลี่ยนของป่าที่มลาบรีนำมาขายให้ในราคาถูก การนำไปทำงานในไร่สวนและที่อื่นๆ เช่น แยกขนไม้ในป่า โดยให้ค่าแรงหรืออาหารเพียงเล็กน้อย
- 2) ด้านธุรกิจท่องเที่ยว แต่เดิมมีตัวแทนผู้จัดทัวร์ชม “ตองเหลือง” ในรูปแบบจัดฉาก จัดแสดงให้เห็นความล้าหลัง แบบคนป่า ไม่พัฒนาจนทำให้ประเทศไทยถูกต่างประเทศมองว่าล้าหลัง ผู้จัดทัวร์กลุ่มนี้ไม่ต้องการให้มีการพัฒนาโดยต้องการชนกลุ่มนี้มีการดำรงชีวิตเหมือนในอดีตที่ผ่านมาเพื่อประโยชน์ของตนทั้งยังพยายามกล่าวโจมตีการทำงานของศูนย์พัฒนานี้ด้วยว่า ทำลายประเพณีความเป็นอยู่ของมลาบรี
- 3) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จากเดิมที่มีกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์จำนวนหนึ่ง ได้ประกอบอาชีพในการทำไม้เถื่อนในบริเวณป่าต้นน้ำห่างจากศูนย์พัฒนาแห่งนี้ อันเป็นป่าไม้สมบูรณ์โดยอาศัยเส้นทางขนไม้ในเส้นทางเดียวกับศูนย์พัฒนา เมื่อมีการตั้งศูนย์พัฒนาแห่งนี้จึงมีผู้เข้ามาในเส้นทางนี้เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยว ชาวบ้าน หน่วยงานราชการ ทำให้ขัดขวางเส้นทางลำเลียงไม้เถื่อนดังกล่าวจึงเกิดการเคลื่อนไหวให้ยกเลิกการตั้งศูนย์พัฒนาแห่งนี้

แม้ว่าคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาตรวจสอบข้อเท็จจริงจะได้เสนอรายงานต่ออธิบดีกรมประมงสงเคราะห์เพื่อหักล้างภาพของ “ผู้ทำลายป่าและแพร่เชื้อโรค” และการดำเนินโครงการพัฒนาของบุญยืนว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากความต้องการของรัฐ แต่นั่นก็เป็นสิ่งเกิดขึ้นภายหลังเมื่อจากเหตุการณ์ต่างๆ ได้เกิดขึ้นและผ่านพ้นไปโดยไม่สามารถแก้ไขได้แล้ว กล่าวคือจากสถานการณ์ที่ดูเหมือนทางการไม่อาจทนกระแสต่อต้านในพื้นที่ได้ ทางจังหวัดน่านพยายามหาทางแก้ไขปัญหาโดยมีการสำรวจพื้นที่อื่นๆ เตรียมไว้นอกเขตอำเภอบ้านหลวง ในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2541 ปลัดจังหวัดน่านร่วมกับการปฏิรูปที่ดินจังหวัดน่านและผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน ได้ร่วมกันออกไปตรวจสอบหาพื้นที่เพื่อเคลื่อนย้ายกลุ่มมลาบรีจากที่บริเวณศูนย์พัฒนาในอำเภอบ้านหลวง ปรากฏว่าได้พบพื้นที่สปก. จำนวน 20 ไร่เศษ ในเขตอำเภอเมืองน่าน แต่จากสำรวจพื้นที่เพื่อเตรียมรองรับการอพยพนั้น เมื่อมีการตรวจพิสูจน์พื้นที่ก็ปรากฏว่า เป็นพื้นที่ในโครงการป่าน้ำยาวและป่าน้ำสวด ตำบลสะเนียน อำเภอเมืองน่าน (ตามแบบ ส.ป.ก./สร.22) ทางจังหวัดจึงมอบหมายให้นายอำเภอเมืองน่านเข้าชี้แจงชาวบ้านในพื้นที่และขอความเห็นชอบจากสภาตำบลสะเนียนในการใช้พื้นที่ดังกล่าวต่อไป (สุชาติ นูรมิตร, 2546)

ในขณะที่ทางการพยายามหาพื้นที่ใหม่เพื่อรองรับโครงการพัฒนาอีกครั้ง วันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2541 นายบุญยืน สุขเสน่ห์ เปิดแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน ณ วิทยาลัยสารพัดช่างน่าน ในตัวอำเภอเมืองน่าน โดยกล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องย้ายออกจากพื้นที่ศูนย์พัฒนาและอนุรักษ์ "ตองเหลือง" ที่บ้านปี่เหนือ เพื่อกลับไปอยู่พื้นที่เดิมในจังหวัดแพร่ คือที่บ้านห้วยฮ่อม อำเภอร้องกวาง โดยเขาได้อพยพชาวมลาบรีจำนวน 48 คน ไปตั้งแต่วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2541 แล้ว ในขณะที่ชาวมลาบรีส่วนหนึ่ง จำนวน 26 คนที่ไม่ต้องการไปอยู่กับบุญยืนที่จังหวัดแพร่ได้อพยพไปอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 31-32 เส้นทางสายบ้านหลวง-น่าน โดยกลุ่มนี้ได้ไปปลูกพืชผักและทำงานรับจ้างชนนอไม่ให้กับชาวม้งบ้านปางเป็ย อำเภอเมืองน่าน (สุชาติ บูรมิตร, 2546)

แน่นอนเมื่อโครงการพัฒนาถูกชาวบ้านในพื้นที่ต่อต้าน ทางอำเภอบ้านหลวงจึงขออนุญาตจังหวัดน่านเปิดศูนย์พัฒนาแห่งนี้พร้อมกับขอยกเลิกคำขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ตั้งศูนย์พัฒนาดังกล่าวจำนวนพื้นที่ 50 ไร่ ทางจังหวัดจึงได้อนุญาตให้เปิดศูนย์พัฒนาดังกล่าวและยกเลิกคำขอใช้พื้นที่ป่าน้ำยาว-น้ำสวด บริเวณบ้านปี่เหนือ หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านปี่ ลงในวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2541 (สุชาติ บูรมิตร, 2546) ในขณะที่ชาวมลาบรีก็ได้ออกไปก่อนหน้านี้แล้วเสมือนหนึ่งเป็นการปิดฉากละครแห่งความล้มเหลวของโครงการพัฒนาและอนุรักษ์เฝ้า "ตองเหลือง" ในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2537 ถึง ปี พ.ศ. 2541 รวม 5 ปี ท่ามกลางความขัดแย้งของกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่

แม้ว่าจังหวัดน่านจะได้เปิดศูนย์พัฒนาในพื้นที่อำเภอบ้านหลวงแล้วก็ตาม ทางจังหวัดก็ยังคงหาทางดำเนินโครงการพัฒนาต่อไปอีก ทั้งนี้เพราะตามกรอบแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมดังนี้ นายอิระวัชร จันทระประเสริฐ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ได้ส่งหนังสือถึงนายเชิดพงษ์ อุทัยสง ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านให้มีการแต่งตั้งคณะทำงานดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มชาว "ตองเหลือง" เป็นผลให้ส่วนราชการต่างๆ ยังคงมีหน้าที่เข้ามาสู่งานพัฒนาชนกลุ่มนี้โดยเฉพาะศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านที่ได้รับมอบหมายเป็นหน่วยงานหลักในการประสานการดำเนินงานพัฒนาชนกลุ่ม "ตองเหลือง" ตามแนวทางที่ปรากฏในหนังสือที่ รส 0414/66218 ลงวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2541 (กรมประชาสัมพันธ์, 2541) ดังนั้นทางจังหวัดจึงได้มอบหมายให้ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านประสานกับปฏิรูปที่ดินและนายอำเภอเวียงสา เข้าสำรวจพื้นที่ 300 ไร่ บริเวณตำบลอ่ายนาไลย อำเภอเวียงสา ในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2541 โดยคณะสำรวจนั้นประกอบด้วย เจ้าหน้าที่จากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่าน ปฏิรูปที่ดินจังหวัดน่าน ผู้สื่อข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและตัวแทนชาวมลาบรีอีก

2 คนคือ นายสีกับนายทอน บริเวณดังกล่าวนี้ตั้งอยู่ใกล้กับเส้นทางสายแพร่-น่าน หลักกิโลเมตรที่ 38 ซึ่งใกล้บริเวณนั้นก็มีพื้นที่ก่อสร้างรีสอร์ทของบริษัทแพร่โยธาการด้วย สภาพป่าบริเวณนั้นเป็น ป่าโปร่ง (ป่าแพะ) ไม่มีแหล่งน้ำ ในฤดูแล้งร้อนจัด ไม่มีป่าดงใหญ่และเมื่อตัวแทนชาวมลาบรีได้ ลสำรวจพื้นที่แล้วก็ลงความเห็นว่ายอยู่ไม่ได้เช่นกัน โดยทั้งสองคนกล่าวว่า “คงจะอยู่ไม่ได้เพราะ อากาศร้อน ไม่มีต้นไม้ ต้นกล้วย ฝือกมันและแหล่งน้ำ” (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดน่าน, 2541)

แต่ในที่สุด ทางจังหวัดก็ตัดสินใจเริ่มโครงการพัฒนากลุ่มมลาบรีอีกครั้งเมื่อสามารถ ลสำรวจพบพื้นที่ซึ่งมีความเหมาะสมในการดำเนินงานพัฒนาและพื้นที่นี้เองก็ได้กลายมาเป็น พื้นที่ของโครงการพัฒนากลุ่มมลาบรีมาจนปัจจุบันนี้ด้วย นั่นคือ บริเวณพื้นที่บ้านห้วยหยวก ตำบล แม่ชะนิง อำเภอเวียงสา อันเป็นที่ตั้งของชุมชนม้งที่เคลื่อนย้ายลงมาจากบริเวณดอยภูเค็ง โดยบริเวณนี้แต่เดิมก็มักมีชาวมลาบรีมารับจ้างทำงานตามไร่ของชาวม้งมานานแล้วนั่นเอง ทั้งนี้ เมื่อดูจากจำนวนประชากรมลาบรีในพื้นที่จังหวัดน่านตามรายงานการประชุมของคณะทำงาน พิจารณาแก้ไขปัญหาชนเผ่า “ตองเหลือง” ตามหนังสือที่ นน 0029.01/(2)/116 ลงวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดน่านก็พบว่าบริเวณบ้านห้วยหยวก เป็นจุดที่มีชาว มลาบรีมาพักอยู่มากกว่าพื้นที่อื่นๆ ดังนี้ (ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดน่าน, 2541)

- 1) บ้านห้วยหยวก ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา พบ 18 ครอบครัว เป็นจำนวน 94 คน แยกเป็นชาย 20 คน หญิง 21 คน เด็กชาย 23 คน เด็กหญิง 30 คน
- 2) บ้านสากฮาน ตำบลยาบหัวนา อำเภอเวียงสา พบ 2 ครอบครัว เป็นจำนวน 10 คน แยกเป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน เด็กชาย 5 คน เด็กหญิง 1 คน
- 3) บ้านนาแก้ว ตำบลยาบหัวนา อำเภอเวียงสา พบ 2 ครอบครัว เป็นจำนวน 7 คน แยก เป็นชาย 2 คน หญิง 2 คน เด็กชาย 1 คน เด็กหญิง 2 คน
- 4) บ้านขุนสถาน ตำบลสันทะ อำเภอนาน้อย พบ 1 ครอบครัว เป็นจำนวน 2 คน แยก เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน

ดังนั้นทางจังหวัดจึงได้มีการเข้ามาดำเนินการพัฒนาในพื้นที่บ้านหยวก วันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2542 ณ ศาลาบริเวณลานหมู่บ้านชาวม้ง เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

จังหวัดน่านได้มานัดประชุมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและชาวม้งบ้านห้วยหยวกรวมทั้งชาวมลาปรีเพื่อรับฟังคำชี้แจงและสอบถามความต้องการของชาวมลาปรี ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านได้สั่งการให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการหมู่บ้านห้วยหยวกและชาวมลาปรีให้ช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยที่ทางจังหวัดน่านไม่มีแผนอพยพชาวมลาปรีจากจังหวัดน่านไปยังจังหวัดแพร่แต่อย่างใด ประกอบกับชาวมลาปรีกลุ่มนี้ก็ไม่ต้องการไปอยู่กับนายบุญยืนด้วย (สุชาติ บุรมิตร, 2546)

เมื่อได้พื้นที่พัฒนาแห่งใหม่แล้ว ทางจังหวัดจึงได้เริ่มโครงการก่อสร้างที่พักและสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในที่ดินที่ได้รับจากชาวม้ง โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นป่าเหล่าและอยู่ติดกับถนนเข้าหมู่บ้านห้วยหยวก ทางจังหวัดยังได้ก่อสร้างระบบประปาภูเขาจากแหล่งต้นน้ำมาจนถึงที่ตั้งโครงการที่ได้จัดตั้งให้เป็น "หมู่บ้านตองเหลือง" รวมระยะทาง 423 เมตร ในพื้นที่โครงการยังมีการก่อสร้างถังพักน้ำ ที่อานน้ำจำนวน 3 ที่ นอกจากนี้ทางการยังได้มีการพัฒนาหมู่บ้านห้วยหยวก โดยจัดแบ่งออกเป็น 5 คุ่ม (สุชาติ บุรมิตร, 2546) โดยมี "ชุมชนตองเหลือง"¹⁷ เป็นคุ่มที่ 5 ของหมู่บ้านห้วยหยวก จึงเห็นได้ว่า นอกจากการดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้านสำหรับมลาปรีในครั้งนี้จะเป็นการกลับมาเริ่มต้นงานพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีของรัฐแล้ว ก็ยังเป็นภาพปรากฏที่ชัดเจนอีกครั้งของการพยายามผนวกชาวมลาปรีเข้าสู่การพัฒนาของรัฐในรูปแบบของหมู่บ้านและแหล่งท่องเที่ยวด้วย

จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่ประมาณช่วง ปี พ.ศ. 2540- 2542 แม้จะสั้นเพียง 3 ปีแต่ก็เป็นยุคต่อเนื่องของการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์มลาปรีที่แสดงให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของมลาปรีในผืนป่าจะเป็นสิ่งที่ไม่ได้แยกออกเป็นเอกเทศกับความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในบริบททางการเมือง เศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเฉพาะกับความขัดแย้งอันมีที่มาจากกระแสสิ่งแวดล้อมนิยมที่เกิดขึ้นทั่วไปในภาคเหนือหลายพื้นที่ โดยกรณีการขับไล่กลุ่มมลาปรีออกจากพื้นที่ป่าอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านก็เป็นอีกกรณีหนึ่งในความขัดแย้งดังกล่าวนี้เช่นกัน จากกลุ่มคนที่ถูกกลุ่มอำนาจภายนอกพยายามดึงเข้าสู่โครงการพัฒนาในพื้นที่ดังกล่าว ดังที่เห็นได้ว่าการดำรงอยู่ของชนกลุ่มนี้เคยได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้หลงใหลเข้ามายังอำเภอลำปางและจังหวัดแห่งนี้ แต่เมื่อสถานการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป ตัวตนของมลาปรีที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ดังกล่าวก็ถูกปฏิเสธและถูกตีตราเป็นดังตัวเชื้อโรคร้ายที่สกปรกและเป็นผู้ร้ายที่ขาด

¹⁷ ตามป้ายที่ทำไว้ลานหน้าบ้านนายศรีและป้ายบอกสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดน่าน

จิตสำนึกจ้องจะผลาญป่าให้พินาศ พื้นที่ป่าแห่งนี้จึงกลับกลายเป็นเวทีแห่งการกีดกันด้วยการนำ กระแสสิ่งแวดล้อมนิยมที่แผ่อกติทางชาติพันธุ์มาใช้ปิดกั้นการเข้าถึงพื้นที่เหมือนกับที่มักจะมีเกิดขึ้นกับกลุ่มชนบนพื้นที่สูงอื่นๆ ในจังหวัดน่านและจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือของประเทศไทยในช่วงเวลาเดียวกันนี้ เช่น กรณีกลุ่มอนุรักษ์เคลื่อนไหวให้มีการอพยพชาวเขาลงมาจากดอยอินทนนท์ หรือกรณีการจับกุมชาวเขาบ้านปางแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ด้วยข้อหาบุกรุกและเผาทำลายป่า (สฤณี ณัฐพลวัฒน์, 2544)

4.5 สรุป

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สังคมชาวมลาบรีได้ค่อยๆ ถูก การพัฒนาผนวกเข้าสู่อำนาจรัฐและระบบตลาดอย่างเข้มข้นมากขึ้นเรื่อยๆ ทิศทางการพัฒนาที่ ผ่านมาดังกล่าว แม้ว่าจะได้แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีของรัฐที่มีต่อมลาบรีมากขึ้นหลังจากที่ ได้มุ่งให้ความสนใจในการพัฒนากลุ่มชนอื่นๆ มาอย่างยาวนาน แต่จากที่การพัฒนาสังคมมลาบรี ในระยะหลังที่มุ่งไปสู่การนำชาวมลาบรีเข้าสู่ระบบทุนนิยมในรูปของสินค้าทางชาติพันธุ์ก็ทำให้ เส้นแบ่งระหว่างการพัฒนาของกลุ่มมลาบรีกับผลประโยชน์ของภาคธุรกิจแยกออกจากกันไม่ได้ อีกแล้ว ด้วยบริบทดังกล่าวนี้เอง แม้รัฐจะได้ตั้งใจทุ่มเทพัฒนากลุ่มมลาบรีเพียงใด แต่ก็ทำให้ ทิศทางดังกล่าวเต็มไปด้วยความยากลำบากจากการที่ต้องเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของ กลุ่มอำนาจจากภายนอกหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็น กลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกอื่นๆ หน่วยงานรัฐ องค์กร พัฒนาเอกชนและกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว ในขณะที่ไม่อาจสร้างความมั่นคงในการเข้าถึงทรัพยากรให้ ปราบปรามแก่สังคมมลาบรีได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การไม่อาจสร้างเสริมอำนาจในการต่อรองกับ อำนาจจากภายนอกให้กับชาวมลาบรี

ฉะนั้น ต่อคำถามที่ว่า "มลาบรีเป็นใคร" ตามที่ได้แสดงให้เห็นมาตั้งแต่ต้นนั้นจึงมี ความสำคัญทั้งนี้เพราะมันได้เผยถึงนิยามความสัมพันธ์ที่สังคมภายนอกมีต่อสังคมมลาบรีหรือ แนวทางต่างๆ ที่กลุ่มอำนาจภายนอกใช้ในการ "จัดการ" กับความสัมพันธ์ที่มีต่อชาวมลาบรีที่ เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะกรณีความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชาวมลาบรี ระหว่างกลุ่มอำนาจต่างๆ ในสังคมนั้น กลุ่มอำนาจภายนอกต่างได้พยายามบงบอกอัตลักษณ์ ของตนเองโดยอาศัยวาทกรรมการพัฒนาจนสามารถเข้าถึงโอกาสและเข้าถึงทรัพยากรได้อย่าง ชอบธรรม แต่สำหรับชาว มลาบรีในฐานะกลุ่มคนชายขอบของสังคมที่อัปจนในการต่อรอง เนื่องจากไม่สามารถบงบอกอัตลักษณ์ของตนโดยอาศัยวาทกรรมการพัฒนาได้เหมือนกับ

กลุ่มอำนาจภายนอก จึงทำให้ตกเป็นฝ่ายถูกรอบงำจากกลุ่มอำนาจภายในที่สามารถใช้ช่องทางดังกล่าวควบคุมชาวมลฑลบริในด้านต่างๆ ดังที่เห็นได้จากบริบทการพัฒนาที่ผ่านมา

ในบทต่อไป ผู้วิจัยได้อธิบายถึงวิถีการผลิตของสังคมชาวมลฑลบริที่สามารถสะท้อนให้เห็นการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากร ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจถึงวิถีวัฒนธรรมของชาวมลฑลบริที่ผูกพันกับป่าผ่านระบบการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์มาอย่างยาวนาน ดังนั้นต่อคำถามที่ว่า "มลฑลบริเป็นใคร" ในบทที่ 4 จึงได้ถูกนำมาตอบให้ชัดเจนยิ่งขึ้นในบทที่ 5 นี้โดยอาศัยแง่มุมต่างๆ ที่ชาวมลฑลบริบ้านห้วยหยวกได้กล่าวถึงการดำรงอยู่ของสภาพทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในวิถีการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ที่เคยเป็นวิถีการผลิตหลักของชาวมลฑลบริในช่วงของการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและการเปลี่ยนผ่านทางสังคมอย่างเข้มข้นในปัจจุบันนี้

ยิ่งไปกว่านั้นการที่นำเรื่องของการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์มาอธิบายถึงองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรของชาวมลฑลบริในบทถัดไปยังเป็นความต้องการผู้วิจัยเองด้วยที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า ภาพลักษณ์ที่สังคมภายนอกเข้าใจสังคมมลฑลบรินั้น แท้จริงแล้วเป็นเพียงอคติทางชาติพันธุ์อันมาจากความมั่งงายทั้งที่เกิดจากการตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจต่อการทำความเข้าใจในกาวิถีผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์และการจัดการทรัพยากรของสังคมชาวมลฑลบริ